10 НОЯ 1984

БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

1984 йил 7 НОЯБРЬ № 45 (2785) ЧОРШАНБА

ИНСОНИЯТ ТАРИХИДА ЯНГИ ДАВР — СОЦИАЛИЗМ ВА КОММУНИЗМ ТАНТАНАСИ ДАВРИНИ ОЧГАН УЛУҒ ОКТЯБРГА ШОН-ШАРАФЛАР!

«Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 67 йиллигига КПСС Марказий Комитетининг Чақириқлари»дан

Москва. 1984 йил 6 ноябрь. Кремлнинг Съездлар саройи. Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 67 йиллигига бағишланган тантанали мажлис.

КРЕМЛДА ТАНТАНАЛИ МАЖЛИС

XX асрнинг барча энг муҳим социал ғалабалари Улуғ Октябрь социалистик революциясининг бевосита самарасидир. Россия меҳнаткашлари Ленин партияси раҳбарлигида 1917 йилнинг октябрида ҳокимиятни ўз қўлига олгач, янги жамият — жабр-зулм ва эксплуатациядан холи бўлган, барча миллатлар ва элатлар ягона аҳил, бузилмас оилага бирлашган жамият қуришга киришдилар.

Марксизм-ленинизм, пролетар интернационализми принципларига содиқ бўлган Совет Иттифоқи камситиш, ҳукмронлик ва қарамликдан холи бўлган халқаро муносабатларнинг янги типини амалда қарор топтириб, социалистик ҳамдўстлик мамлакатлари билан қардошлик иттифоқида олға томон дадил бормоқда.

Мамлакатимиз улуғ Ленин васиятларини бажара бориб, социал тараққиётнинг юксак марраларига чиқиб олди. Совет халқи Коммунистик партия раҳбарлигида Ватаннинг иқтисодий ва мудофаа қудратини янада мустаҳкамлаш вазифаларини муваффақиятли ҳал этмоқда.

Пойтахт корхоналарининг илғорлари, партия, уруш ва меҳнат ветеранлари, фан ва маданият арбоблари, Совет Армияси ва Ҳарбий-Денгиз Флотининг жангчилари, Москва области меҳнаткашларининг вакиллари 6 ноябрь куни Кремлнинг Съездлар саройига баланд руҳ билан, байрамона кайфиятда келдилар. Бу ерда халқ депутатлари Москва Совети ва КПСС шаҳар комитетининг Улуғ Октябрь социалистик революцияси 67 йиллигига бағишланган тантанали мажлиси бўлди.

Мажлис қатнашчилари **К. У. Черненко, Г. А. Алиев, В. И. Воротников, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громико, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, В. М. Чебриков, М. В. Зимянин, И. В. Капитонов, Е. К. Лигачев, Н. И. Рижков** ўртоқларни ўринларидан турйиб гулдурос, давомли қарсаклар билан кутиб олдилар.

СССР Олий Совети Президиуми ва СССР Министрлар Совети Раисларининг ўринбосарлари, СССР Олий Совети палаталарининг раислари, бир қанча министрликлар ва идораларнинг раҳбарлари, партия, совет ва жамоат ташкилотларининг вакиллари, ҳарбий бошлиқлар, ишлаб чиқариш новаторлари ҳам президиумдан ўрин олишди.

Германия Коммунистик партиясининг Раиси Герберт Мис, Люксембург Коммунистик партиясининг Раиси Рене Убрани, Эквадор Компартияси Марказий Комитетининг Бош секретари Рене Може Москера ҳам бу ерда ҳозир бўлдилар.

Залда тантаналарда қатнашиш учун келган чет эллик бошқа меҳмонлар, ажнабий дипломатлар бор эди.

Москва шаҳар Совети ижроия комитетининг раиси В. Ф. Промислов тантанали мажлисни очди.

Мажлис қатнашчилари КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзоси, СССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари, СССР ташқи ишлар министри А. А. Громикони самимий кутиб олдилар. А. А. Громико «Октябрь йўлидан — бунёдкорлик ва тинчлик йўлидан» мавзуида доклад қилди.

Доклад зўр эътибор билан тингланди ва бир неча бор давомли қарсаклар билан бўлиниб турди.

Тантанали мажлис тугади. Зал гумбазлари узра Совет Иттифоқи Гимни янграйди.

Сўнгра байрам концерти бўлди. Зўр муваффақият билан ўтган байрам концертида Коммунистик партия билан Совет давлатининг раҳбарлари ҳозир бўлдилар.

* * *

Иттифоқдош республикаларнинг пойтахтларида ва мамлакатнинг бошқа шаҳарларида ҳам Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 67 йиллигига бағишланган тантанали мажлислар бўлди. (ТАСС).

ОКТЯБРЬ ЙЎЛИДАН — БУНЁДКОРЛИК ВА ТИНЧЛИК ЙЎЛИДАН

Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 67 йиллигига бағишланиб 1984 йил 6 ноябрь куни Кремлнинг Съездлар саройида ўтказилган тантанали мажлисда ўртоқ А. А. ГРОМИКО доклади

Ўртоқлар!

Йиллар ўтмоқда, ўн йиллар ўтмоқда, 67 йил муқаддам Россияда Улуғ Октябрь социалистик революцияси туфайли бошланган озодлик ва социал адолат тонги жаҳон узра тобора ёруғроқ нур сочмоқда.

Октябрь, В. И. Ленин таъбири билан айтганда, янги даврни — «халқларни империализмдан озод қилиш учун, халқлар ўртасидаги урушларни тўхтатиш учун, капитал ҳукмронлигини ағдариб ташлаш учун, социализм учун» кураш даврини очди.

Дунёда биринчи социалистик давлат туғилган кунни социалистик мамлакатларнинг халқлари, бутун тараққийпарвар инсоният совет кишилари билан бирга нишонламоқдалар.

Революциямиз йиллигини байрам қилар эканмиз, биз Россия пролетариатини тарихий ғалаба сари бошлаб борган большевиклар партиясининг бунёдкори В. И. Лениннинг даҳосига ва жасоратига офаринлар айтамиз.

«Ленин бизга битмас-туганмас мерос қолдирди, — деб таъкидлайди К. У. Черненко. — Бу мерос — бизнинг давлатимиз, Совет Социалистик Республикалари Иттифоқидир. Бу мерос — бизнинг курашда тобланган партиямиз, Совет Иттифоқи Коммунистик партиясидир. Бу мерос — жамиятни революцион тарзда қайта қуришнинг замон синовидан ўтган назарияси ва методологиясидир». Нақадар аниқ, мазмундор сўзлар.

Замон — холис, одил ҳакамдир. Октябрнинг тарих жараёнига, барча халқларнинг тақдирига революционлаштирувчи таъсири нақадар зўр қудрат билан кучайиб бораётганини мана шу замон кўрсатди.

Дарҳақиқат, ҳозир ер юзида ҳокимият меҳнаткаш халқ қўлида бўлган, одам-одамни эксплуатация қилиши тугатилган, бутун бойлик халқ қарамоғида бўлган мамлакат дунёда борлигини билмайдиган жой қолмаган. Айни шу боисдан ҳам Москвадан, Кремлдан таралган хушхабарлар дунёга яшин тезлигида ёйилмоқда.

Улуғ Октябрнинг ғоялари ва иши давримизнинг байроғи бўлиб қолди. Реал социализм мустаҳкамланиб, марксизм-ленинизмнинг илмий назарияси очиқ-равшан мужассамлашиб бораётганлиги унинг жаҳоншумул-тарихий ролидан далолат берувчи яққол мисолдир. Омманинг меҳнати ва таланти билан социал адолат, чинакам халқ ҳокимияти жамияти, одамларнинг моддий ва маънавий фаровонлиги муттасил юксалаётган жамият барпо этилди.

СССРдаги социалистик жамиятнинг ривожланиши жараёнида янги тарихий бирлик — совет халқи вужудга келиб, таркиб топди.

Социалистик турмуш тарзи — инсонпарварлик, коллективчилик, ўзаро ёрдам ва ҳамкорликнинг юксак қонунлари асосидаги турмуш тарзи қарор топди.

Энди мамлакатимиз яккаёлғиз эмас. Жаҳон социалистик системаси баҳодирона куч билан қад кўтарди.

Социализм ўзининг битмас-туганмас имкониятларини ва капитализмдан принципиал устунликларини тобора тўла-тўкис намойиш этмоқда. Социализм намунасининг бебаҳо тарихий тажрибасининг жозибадор кучи ошиб бормоқда.

Бизнинг революциямиз жамиятнинг ривожини ишчилар синфининг, жамики меҳнат аҳлининг манфаатлари йўлига солди. У ҳозирги замоннинг энг муҳим социал проблемаларини амалий равишда ҳал этишни кун тартибига қўйди. Миллион-миллион меҳнаткашларнинг «социалистик ижодиётга» отланишини В. И. Ленин «бу буюк тарихий иш» муваффақиятининг ҳал қилувчи шарти, деб билган эди.

Совет халқи Коммунистик партия раҳбарлигида чинакам қаҳрамонона йўл босиб ўтди. Бу — жуда кенг омманинг новаторларча изланиши, кураши ва фидокорона меҳнати йўли бўлди. Бу йўл мамлакатимизни қудратли социалистик давлатга айлантирди.

Халқимиз бўронлар ва тўфонларга бардош берди, бениҳоя оғир қийинчиликларни енгди, аммо танлаб олинган йўлдан қайтмади ва ҳеч қайтмайди ҳам! Ўз бахтининг ижодкори бўлиб қолган халқни енга оладиган куч йўқ.

Бизга улуғ Ленин партияси раҳнамолик қилмоқда. Марксизм-ленинизмга садоқат, ҳозирги ва эртанги куннинг энг муҳим проблемаларини ҳал этишга илмий асосланган, реалистик ёндашиш — партия фаолиятининг барча соҳаларидаги муваффақиятларнинг гаровидир. КПСС Марказий Комитети 1984 йил февраль, апрель ва октябрь Пленумларининг қарорлари бунинг ишончли далилидир, шу қарорларда партиямизнинг сиёсий йўли, бунёдкорлик ва тинчлик йўли ижодий равишда янада ривожлантирилди.

I. Ривожланган социализмни такомиллаштириш — Октябрь ишининг давоми

Ўртоқлар!

Советлар мамлакати Октябрь давридан буён жамики тарихий мезонлар жиҳатидан шитобли парвоз қилди. Капиталистик феодал-патриархал тартиблардан дунёда биринчи ривожланган социализм жамияти сари; иқтисодий қолоқликдан — индустриал ва фан-техника тараққиётининг илғор марралари сари; миллий адоват ва зулмдан — халқларнинг бирлиги ва қардошларча дўстлиги сари; омманинг ҳуқуқсизлиги, саводсизлигидан — чинакам озодлик сари; маданиятнинг равнақи сари қилинган парвоз Октябрь мамлакатининг мислсиз қисқа тарихий муддатларда босиб ўтган йўли бўлди.

«Жонли, ижодий социализм халқ оммасининг ўзи яратган социализмдир», — деб уқтирган эди В. И. Ленин. Биз орттирган жамики тажрибани жуда аниқ, жуда муфассал, жуда чуқур анализ қилиш асосидагина социализмни муваффақиятли қуриш мумкин.

Шу тажрибани назарий идрок қилиш ва умумлаштириш туфайли партия биз ўзимизнинг олға томон қилаётган ҳаракатимизда яқинлашиб қолган маррамизда мамлакатнинг шундан аввалги бутун ривожланиши жараёнида тайёрланган сифат силжишлари кун тартибига қўйилмоқда, деган хулосани чиқара олди. Бу силжишлар жамиятимизнинг социал-иқтисодий ва фан-техника тараққиётининг янада юқори поғонага чиқишини таъминлаши лозим. Биз мамлакатимизда қурилган социализмни такомиллаштириш деб атаётган улуғвор ишнинг жонли тўқимаси мана шундан иборат.

Партиянинг бутун диққат-эътибори, унинг амалий фаолияти ҳозир худди мана шунга қаратилган.

КПСС XXVII съездига тайёргарлик ишларига, янги таҳрирдаги партия Программаси устидаги ишга айни шу нарса асос қилиб олинган.

Партиянинг мана шу энг асосий назарий ва сиёсий ҳужжати билан узвий боғлиқ равишда ўн иккинчи беш йилликка ва 2000 йилгача бўлган даврга мўлжалланган иқтисодий ва социал ривожланишнинг асосий йўналишлари ишлаб чиқилмоқда.

Партиянинг бўлажак съезди совет халқини социалистик жамиятни ривожлантиришнинг аниқ, узоқ муддатли истиқболи билан қуроллантиради, халқни коммунистик бунёдкорликнинг энг муҳим масалаларини ҳал этишга руҳлантиради.

Ҳозирги босқичда партия ўртага қўяётган бош вазифаларни таърифлайдиган бўлсак, бу вазифалар қуйидагилардан иборат:

Экономика соҳасида — эришилган муваффақиятларни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш, унга янада жўшқинлик бахш этиш, ижтимоий ишлаб чиқаришни интенсивлаш, уни фан ва техниканинг сўнгги ютуқлари асосида қайта қуроллантириш проблемаларини янада зўр ғайрат билан ҳал этиш лозим. Халқ хўжалигини бошқаришни яхшилаш, меҳнаткашларнинг ижодий ташаббусини янада кучайтириш зарур. Ишнинг ҳамма соҳаларида онгли интизом ва уюшқоқликни мустаҳкамлашга интилиш керак. Совет кишиларининг фаровонлиги муттасил ошиб боришини таъминлаш лозим.

Социал-сиёсий соҳада — партия билан халқнинг бирлигини, ишчилар синфи, колхозчи деҳқонлар ва зиёлиларнинг иттифоқини тинимсиз мустаҳкамлаш керак. СССР миллатлари ва элатларининг дўстлигини кучайтириш лозим. Социалистик давлатчиликни такомиллаштириш, турмушимизнинг демократизмини чуқурлаштириш зарур. Партия ва давлат аппаратининг фаолиятида ленинча услубни қарор топшириш лозим. Социал адолат принципини узлуксиз турмушга татбиқ қилиш, социалистик қонунчиликни мустаҳкамлаш керак. Бизнинг ахлоқимизга, турмуш тарзимизнинг қадр-қимматига зид бўлган ҳодисаларга қарши муросасиз курашиш зарур.

(Давоми иккинчи бетда).

УЛУҒ ОКТЯБРЬ БАЙРОҒИ ОСТИДА

Совет халқларининг қардошлик оиласига катта ва қувончли байрам — Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 67 йиллиги етиб келди. Барча совет кишилари сингари Ўзбекистон меҳнаткашлари ҳам бу байрамни коммунистик қурилишнинг барча жабҳаларида янги-янги зафарлар билан, партия XXVI съезди, КПСС Марказий Комитети кейинги Пленумлари тарихий қарорларини, КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Президиуми Раиси ўртоқ К. У. Черненконинг кўрсатмаларини собитқадамлик ва қатъият билан амалга ошира бориб кутиб олдилар.

6 ноябрь куни Тошкентда Улуғ Октябрнинг 67 йиллигига бағишланган тантанали йиғилиш бўлди. Байрамона безатилган В. И. Ленин номли СССР халқлари дўстлиги саройига партия ветеранлари, Ўзбекистонда Совет ҳокимияти ўрнатиш учун олиб борилган кураш қатнашчилари, ишлаб чиқариш илғорлари ва новаторлари, фан ва маданият арбоблари, партия, совет ва жамоат ташкилотларининг вакиллари, Қизил Байроқ орденли Туркистон ҳарбий округининг жангчилари келишди.

Йиғилишни Тошкент шаҳар партия комитетининг биринчи секретари У. У. Умаров очди.

КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси ўртоқ К. У. Черненко бошчилигидаги КПСС ленинчи Марказий Комитети Сиёсий бюроси баланд руҳ билан фахрий президиумга сайланади.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари Ғ. Ҳ. Қодиров Улуғ Октябрнинг 67 йиллиги тўғрисида доклад қилди.

Октябрь революцияси, деди докладчи, мамлакатимиздаги бошқа халқлар сингари Ўзбекистон халқига ҳам чинакам озодлик келтирди, экономика ва маданиятни ҳар томонлама ривожлантириш учун кенг уфқлар очиб берди. Ўзбекистон ССР ташкил этилгандан бери ўтган олтмиш йил мобайнида КПСС ва Совет давлатининг оталарча ғамхўрлиги туфайли, улуғ рус ва бошқа совет халқларининг қардошларча ёрдамида социал-иқтисодий тараққиётнинг юксак марраларига эришди. Шаҳар ва қишлоқларнинг қиёфаси тубдан ўзгарди, халқнинг турмуш даражаси тинмай ўсмоқда. Республиканинг меҳнат коллективлари шу йил ва умуман ўн биринчи беш йиллик топшириқларини муваффақиятли бажариш, ишлаб чиқариш самарадорлигини, иш сифатини ошириш, интизом ва уюшқоқликни мустаҳкамлаш учун қатъият билан кураш олиб бормоқдалар. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети XVI ва XVII пленумларининг қарорлари уларни ана шунга сафарбар этмоқда.

Республика ишчилар синфи, колхозчи деҳқонлари, зиёлилари Улуғ Октябрь санасини кутиб олар эканлар, Коммунистик партия билан Совет давлатининг ер юзида тинчликни мустаҳкамлашга, ядро ҳалокатининг олдини олишга қаратилган ички ва ташқи сиёсатини қизғин маъқулламоқдалар. Ўзбекистон меҳнаткашлари КПСС ленинчи Марказий Комитети теварагида ўз сафларини янада жипслаштириб, Ильич васиятларига, Улуғ Октябрь ишига содиқ эканликларини, коммунистик қурилишга ўзлари қўшадиган ҳиссани кўпайтиришга тайёр эканликларини изҳор этмоқдалар.

Йиғилишда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюросининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлари И. Б. Усмонхўжаев, Р. Ҳ. Абдуллаева, Ё. А. Айтмуротов, И. Г. Анисимкин, В. К. Михайлов, Т. Н. Осетров, Н. И. Попов, О. У. Салимов, В. А. Головин, Н. М. Маҳмудова, В. А. Хайдуров иштирок этдилар.

* * *

Тантанали йиғилиш иштирокчилари Коммунистик партия билан Совет давлатининг асосчиси Владимир Ильич Ленин ҳайкали пойига гуллар қўйдилар.

(ЎзТАГ).

ОКТЯБРЬ ЙЎЛИДАН — БУНЁДКОРЛИК ВА ТИНЧЛИК ЙЎЛИДАН

(Боши биринчи бетда).

Маънавий соҳада — совет халқининг интеллектуал потенциалини бойитиш, илм-фан, маориф, маданият ва санъатни ривожлантириш ҳақида, совет кишиларида марксча-ленинча дунёқарашни шакллантириш тўғрисида, уларни ғоявий бирдамлик, юксак ахлоқийлик, ватанпарварлик ва пролетар, социалистик интернационализм руҳида тарбиялаш ҳақида доимо ғамхўрлик қилиш лозим.

Халқаро соҳада — социалистик ҳамдўстлик мамлакатларининг жипслигини мустаҳкамлаш, жаҳон социализмининг халқаро позицияларини кучайтириш учун ҳамма ишни қилиш керак. Ҳозирги замоннинг барча революцион, тараққийпарвар кучлари билан бирдамликни мустаҳкамлаш лозим. Уруш хавфини тўхтатиб қолиш ва даф қилиш учун, халқларнинг тинчлигини таъминлаш учун имкони бўлган ҳамма ишни қилиш зарур. СССРнинг хавфсизлигини кўз қорачиғидек асраш, мамлакатнинг мудофаа қобилиятини ошириш керак.

Бу вазифаларни ҳал этишда жуда катта муваффақиятларга эришдик. Ижтимоий турмушнинг ҳамма соҳаларида яхши ўзгаришлар рўй берди. Мамлакатнинг ишлаб чиқарувчи кучлари янгиланди ва янада анча қудратли бўлиб қолди. Меҳнат унумдорлиги муттасил ўсмоқда. Тартиб, уюшқоқлик ва интизомни мустаҳкамлаш соҳасида кўрилган чоралар каттагина иқтисодий самара берди. Ишлаб чиқарилаётган молларнинг сифати ошди, аҳолига хизмат қилиш яхшиланди.

Қуйидаги рақамлар жуда кўп нарсаларни билдиради. 1970 йилдан буён СССРнинг миллий бойлиги 2,3 баравар кўпайди. Ишчи ва хизматчиларнинг ўртача иш ҳақи шу вақт ичида бир ярим баравар, ижтимоий истеъмол фондлари эса икки ҳиссадан кўпроқ ошди.

КПСС XXVI съездининг бу соҳада, шунингдек кадрлар тайёрлаш, болалар ва даволаш муассасалари тармоғини ривожлантириш, уй-жой қурилиши соҳасида ҳамда бошқа бир қанча соҳаларда энг муҳим кўрсаткичлар юзасидан ҳозир беш йиллик учун ўртага қўйган топшириқлари муваффақиятли бажарилмоқда.

Бу ўринда гап салмоқли натижаларга эришилганлиги ҳақида бормоқда. Шу беш йилликда 24 миллион йигит ва қиз ўрта маълумот олади. 10 миллион киши олий ўқув юртларини ва техникумларни битириб чиқади. 50 миллион совет кишиси ўзининг уй-жой шароитларини яхшилайди. Молларга ва хизматларга, маориф ва соғлиқни сақлашга, социал таъминотга бўлган эҳтиёжлар тобора тўла-тўкис қондирилмоқда.

Оммавий истеъмол қилинадиган бир қанча молларнинг нархлари пасайтирилишидан аҳоли анчагина манфаат кўрганини таъкидлаб ўтмоқ керак. Халқ маорифи ходимларининг иш ҳақини ошириш бошланди. Болалари бўлган оилаларга ёрдам бериш юзасидан катта-катта тадбирлар амалга оширилмоқда.

Ғарбда статистикани қалбакилаштириб, совет кишиларининг реал даромадлари тўғрисидаги маълумотларни қўпол равишда пасайтириб кўрсатиш ва айни вақтда буржуа воқелигини уялмай-нетмай безаб тасвирлаш ишқибозлари бор. Уларнинг далил-исботи бизнинг мамлакатимиздаги ва Ғарбдаги меҳнаткашларнинг пул даромадларини механик тарзда таққослаш асосида қурилади. Аммо бу — алдамчилик усули. Совет Иттифоқида ижтимоий истеъмол фондларининг мавжудлиги, асосий турдаги моллар нархининг барқарорлиги ҳақида лом-мим дейилмади. Уй-жой ва коммунал хизматлар учун дунёда энг кам ҳақ тўланиши, бепул медицина ёрдами, бепул маориф ва бошқа кўпгина нарсалар тилга олинмайди, албатта.

Ёки айтайлик, Америкадаги оиланинг даромади тўғрисидаги рақам кўрсатилади. Бу рақам гўё каттадек кўринади. Аммо бунинг замирида нималар яшириниб ётибди? Маълум бўлишича, миллионернинг даромади олинади, уни ишсизга бериладиган арзимас садақага қўшилади ва шу тариқа ўртача даромад деган нарса келтириб чиқарилади. Расмий маъмурларнинг эътирофига кўра, қашшоқликда яшаб турган 35 миллион американлик учун статистикани бундай қалбакилаштиришдан нима наф тегади? — деган савол туғилади. Бундай бухгалтерия билан уларнинг қорнини тўйғизиш ва кулбасини иситиш мумкин эмаслиги равшан. Дарвоқе, бу қашшоқларнинг тўртдан бир қисми ҳозирги Америка маъмурият ҳукмронлиги даврида шу аҳволга тушиб қолди. Бу ҳайратомуз фактнинг ўзи кўп нарсадан дарак бериб турибдику, ахир!

Меҳнат қилиш ҳуқуқидан маҳрум этилган ўн миллионлаб кишилар капиталистик «Фароғат» ташқарисида қолган. Хўш, одамларга иш топиб беролмайдиган, бинобарин уларни тирикчилик воситасидан маҳрум этадиган жамият, ижтимоий тузумнинг қадр-қиммати нимага арзийди, деган савол туғилади.

Яна бир мисол. Ғарбда турар жой учун меҳнаткашлар қанча ҳақ тўлайдилар? Масалан, америкалик ўртача оила харажатларининг учдан бир қисми фақат турар жой ҳақини тўлашга кетади. Америка Қўшма Штатларида 4 миллион кишининг умуман бошпанаси йўқ. Бу — пропаганда эмас, ҳақиқатнинг ўзи.

Ғайриинсоний капитал дунёсида социал адолат йўқ ва бўлиши ҳам мумкин эмас. Социализмнинг меҳнат қилиш ҳуқуқи, уй-жойли бўлиш ва дам олиш ҳуқуқи, бепул медицина хизмати ва таълим олиш ҳуқуқи сингари реал ғалабаларига капитал дунёси ҳеч нарсани қарама-қарши қўя олмайди.

КПСС билан Совет давлати халқ фаровонлигини ошириш масалалари тўғрисида доимо ғамхўрлик қилиб келмоқда. Бу йил мамлакат миллий даромади кўпайган қисмининг ҳаммаси социал эҳтиёжларга сарфланаётганлиги бунинг яққол исботи эмасми, ахир.

Шу беш йилликда товар оборотининг энг юксак даражада кўпайиши таъминланганлиги ҳам мамнуният туғдиради. Яқиндагина тақчил бўлган бир қанча молларга талаб амалда тўла-тўкис таъминланмоқда. Бироқ савдо тармоқларини юқори сифатли ва зарур турдаги моллар билан тўлдириш проблемаси ҳали ҳам суст ҳал этилмоқда.

Ҳозирги вақтда халқ истеъмол қиладиган моллар ишлаб чиқаришни ва хизмат кўрсатиш системасини ривожлантириш комплекс программаси ишлаб чиқилмоқда. Бу программани амалга ошириш — хўжалик барча тармоқларининг, халқ депутатлари Советларининг, ҳар бир меҳнат коллективининг бурчидир.

Экономикадаги ишларнинг яхшиланиши КПСС Марказий Комитетининг 1982 йил ноябрь Пленуми ва шундан кейинги Пленумлари ишлаб чиққан тадбирларнинг амалга оширилиши туфайли турмушимизга сингиган ижобий ўзгаришлар билан чамбарчас боғланган. Бу тадбирларнинг моҳияти ижтимоий тузумимизнинг имкониятларини, меҳнаткашларнинг жонли ижодкорлигини ҳаракатга келтиришдан, уларнинг ишлаб чиқаришдаги ишларга омилкорлик билан ёндашувини, бошқарувда қатнашувини кучайтиришдан иборат.

Масъулиятни оширишга, меҳнат, ишлаб чиқариш ва давлат интизомини мустаҳкамлашга қаратилган тадбирларни бутун халқ маъқуллаб, қўллаб-қувватлади. Партия бу йўлни муттасил ўтказаверади.

Онгли, ҳалол, яхши уюштирилган меҳнат — ҳар бир участкада ишловчи совет кишиси турмушининг таркибий қисми бўлиши лозим.

Ҳалол ишлашни моддий ва маънавий рағбатлантиришни такомиллаштиришга, одамларнинг ижодий ташаббуслари ва новаторлигини ҳар томонлама рағбатлантиришга, социалистик мусобақанинг ташкил этилишини яхшилашга зўр эътибор берилади. Шу билан бирга кадрларга нисбатан талабчанлик янада оширилади, чинакамига меҳнат қилишни хоҳламайдиган кишиларга нисбатан таъсир чоралари кучайтирилади.

Тузумимиз табиатининг ўзига хос социал адолат меҳнат меъёри ва истеъмол меъёри устидан қаттиқ контролликни, меҳнатга қараб тақсимлашдан иборат социалистик принципни амалда янада моҳирона ва тўла-тўкис қўлланишни талаб қилади. Ҳар бир киши умумий ишга қўшган ҳиссасига мувофиқ ҳақ олиши керак.

Бу принципга қатъий риоя қилиниши лозим. Ошкораликни йўлга қўймай туриб, бу ишда меҳнаткашларнинг кенг иштирокисиз мазкур принципга риоя этилишига эришиб бўлмайди, албатта. Омманинг сиёсий тажрибасини, унинг хўжасизлик ва бўшангликнинг ҳар қандай кўринишларига нисбатан принципиал, муросасиз ёндашувини ҳеч нарса билан алмаштириб бўлмайди.

Партия социал-иқтисодий тараққиётнинг янги марраларига эришишнинг бош йўлларини аниқ белгилаб берди. Бу йўллар ижтимоий ишлаб чиқаришни жадал ривожлантиришдан, ўсишнинг интенсив омилларидан максимал фойдаланишдан иборат. К. У. Черненко таъкидлаганидек, «Биз ўн иккинчи беш йилликдаёқ халқ хўжалигининг самарадорлигини оширишда туб бурилишга эришувимиз керак».

Ишлаб чиқаришни интенсивлашда ҳал қилувчи бурилишни таъминлаш шунчаки хўжалик вазифаси эмас, шу билан бирга жуда катта аҳамиятга молик сиёсий вазифа ҳамдир. Бу социалистик жамиятимиз эришган тараққиёт босқичида унинг етуклик кўрсаткичидир.

Биз шу йўл билангина айни бир вақтда мамлакатимизнинг иқтисодий қудратини оширишимиз, унинг мудофаа қобилиятини мустаҳкамлашимиз ва халқ фаровонлигини муттасил юксалтиришни таъминлашимиз мумкин. Шу йўл билангина мамлакатимизнинг жаҳон экономикасидаги позицияларини янада мустаҳкамлаш мумкин, бу эса давлатимиз учун жуда зарурдир.

Шу сабабли самарадорлик ва сифат учун, меҳнат унумдорлигини ўстириш, моддий ресурсларни тежаш учун кураш — ҳар бир совет кишисининг ҳам вазифаси, ҳам ватанпарварлик бурчидир. Ленин ибораси билан айтганда ишнинг моҳияти «умумий меҳнат асосида илгаригидан кўра яхшироқ, илгаригидан кўра арзонроқ ва илгаригидан кўра кўпроқ маҳсулот ишлаб чиқариш»дан иборат.

Фан ва техниканинг ошиб борувчи самарадорлигига, принципиал янги машина ва ускуналар яратиш ҳамда ишлаб чиқаришга, илғор технологияга таянган тақдирдагина олға силжиш, кўпроқ натижаларга эришиш мумкинлигини ҳаммамиз тушунамиз.

Ҳозир фан-техника тараққиёти билан баббаравар одим ташлаш халқ хўжалигининг барча тармоқларини электрон-ҳисоблаш техникаси билан, роботлар, микропроцессорлар, эпчил ишлаб чиқариш системалари билан илдам суръатларда қуроллантириш демакдир.

Бу ўринда фанимиз учун нақадар кенг уфқ очилганлиги ва шу жиҳатдан фанимиз зиммасига нақадар юксак масъулият тушиши ҳақида кўп гапиришнинг ҳожати йўқ.

Энг замонавий техникани ғоядан ишлаб чиқаришга кенг жорий қилишгача тезроқ етказишни таъминлаш — замон талабидир. Янгиликка нисбатан қолоқ назар билан қарашни, консерватизмни тезроқ бартараф этиш керак.

Ҳозир экономика олдида турган мураккаб вазифалар бошқарувнинг янги форма ва методларини ҳам талаб қилади. Кейинги йилларда бу соҳадаги иш бир мунча активлашди. Энг муҳим социал-иқтисодий проблемаларни ҳал қилиш учун бошқарувнинг тармоқ ва маҳаллий органлари ташаббусларидан тўлиқроқ фойдаланила бошлади. Яхши ва пухта ўйланган дадил иқтисодий экспериментлар кенг миқёсда ўтказилмоқда.

Партия демократик централизм ленинча принципларини ижодий рўёбга чиқариб, марказлаштирилган бошқарув ва планлаштиришни бундан буён ҳам мустаҳкамлайверади, айни вақтда корхоналар ва халқ депутатлари маҳаллий Советларининг ҳуқуқларини кенгайтираверади ва ошираверади, тармоқлар ва регионларнинг манфаатлари энг мақбул тарзда бир-бирига қўшилишига интилаверади, маҳкамачилик ва маҳаллийчиликнинг ҳар қандай кўринишларини таг-туби билан тугатаверади.

Пировард натижадаги вазифа социалистик хўжалик услуби замиридаги афзалликлардан жуда тўлиқ фойдаланиш имконини берадиган бошқарув системасини пухталаштиришдан иборат.

Белгиланган режаларнинг ҳаммаси ва мутлақо ҳаммасини ҳам амалга оширишга муваффақ бўлингани йўқ. Саноатнинг айрим тармоқлари бир маромда ишламаяпти, мол етказиб бериш планларини уддаламаяпти. Қишлоқ хўжалигининг, агросаноат комплекси барча тармоқларининг самарадорлигини ошириш, капитал қурилишдаги ишларни яхшилаш учун кўп иш қилиниши керак. Бу — халқ хўжалиги соҳасидаги жуда катта аҳамиятга молик вазифадир.

Шу йилги планларнинг ва умуман ўн биринчи беш йиллик планнинг муваффақиятли бажарилиши учун ҳозир партия, совет, хўжалик органлари, барча меҳнат коллективлари ҳар бир ходим зиммасига тушадиган юксак масъулият мезони ҳам мана шундан келиб чиқади.

Ўртоқлар!

Ўн биринчи беш йилликнинг тўртинчи йили — экономикамизни ривожлантиришда муҳим босқич. Қолган вақтдаги ишнинг натижалари унинг умумий якунларини, демакки, келгусидаги янада мураккаб ва кенг миқёсли вазифаларни ҳал этиш учун асос бўладиган негизни ҳам кўп жиҳатдан белгилаб беради.

Октябрь байрамини совет кишилари меҳнатда янги муваффақиятлар билан кутиб олмоқдалар. Кўпгина саноат коллективлари ўз зиммаларига олган мажбуриятларни бажариб, меҳнат унумдорлигини пландан ташқари ўстиришга ва маҳсулот таннархини камайтиришга эришдилар, мол етказиб бериш интизомини мустаҳкамладилар, саноат маҳсулоти ишлаб чиқариш юзасидан белгиланган ўн ойлик топшириқларни муддатидан илгари уддаладилар.

Юз минглаб москвалик меҳнаткашлар ҳам шу катта байрамгача ўз йиллик планларини бажариб бўлдилар. Улар пойтахтликларга хос ҳалол ишладилар дейиш мумкин.

Совет халқининг Улуғ Ватан урушидаги Ғалабаси 40 йиллиги шарафига зарбдор меҳнат вахтаси кучайиб бормоқда.

Байрам арафаси меҳнатдаги ажойиб ютуқ билан нишонланди — Байкал-Амур магистралининг асосий излари муддатидан илгари ётқизиб бўлинди, бутун трасса бўйлаб поездларнинг иш қатнови бошланди. Шарқий Сибирь ва Узоқ Шарқнинг ишлаб чиқарувчи кучларини янада тўла-тўкис ривожлантириш, бу жуда бой ўлканинг табиий ресурсларини хўжалик оборотига жалб этиш учун янги истиқболлар очилди.

Бу — жуда катта аҳамиятга молик воқеадир. Моддий ва маънавий кучларнинг жуда катта запасларига эга бўлган забардаст мамлакатгина бу ишни амалга ошириши мумкин.

Ўз имкониятларига ишончи комил халқ шундай қилди. БАМ қурувчилари жуда қийин шароитларда ҳақиқий қаҳрамонлик кўрсатиб, таъбир жоиз бўлса, эртанги кунга йўл солдилар.

Дала ва фермаларда виждон билан зўр бериб меҳнат қилинган, бутун агросаноат комплексининг пухта ишлашини таъминлаган ҳамма кишилар халқимизнинг ташаккурига сазовор бўлдилар. Ҳосилни йиғиштириб олиш ишлари тугалланган ҳозирги пайтда, етиштирилган жами маҳсулотни сақлаб қолиш, қишлоқ хўжалик маҳсулоти истеъмолчига ҳеч нобуд бўлмай етиб боришини таъминлаш энг муҳим вазифадир. Чорва қишловини муваффақиятли ўтказиш, беш йилликнинг тугалловчи йилида мўл ҳосил олиниши учун зарур нарсаларнинг ҳаммасини тахт қилиб қўйиш муҳимдир.

Яқинда КПСС Марказий Комитетининг Пленуми бўлиб ўтди. К. У. Черненко Пленумдаги нутқида мамлакат олдида турган энг муҳим вазифаларни чуқур таҳлил этиш асосида ерларни мелиорациялашнинг кенг миқёсли программасини амалга ошириш ҳозир қишлоқ хўжалигини янада юксалтиришнинг, гарантияланган озиқ-овқат фондини вужудга келтиришнинг ҳал қилувчи омили эканини уқтириб ўтди. Пленум қарорлари — партиянинг ҳозирги шароитдаги аграр сиёсатини ривожлантириш ва конкретлаштиришдаги катта қадамдир.

Омманинг социал активлигида — тузумимизнинг битмас-туганмас резервлари бор. Партиянинг социалистик демократияни янада такомиллаштириш соҳасида амалга ошираётган тадбирлари айни меҳнаткашларнинг ташаббусини ривожлантириш, уларнинг зўр ижодий имкониятларини рўёбга чиқариш мақсадини кўзлайди.

Бунда оғирлик маркази жамиятимиз томонидан инсонга бериб қўйилган жуда кенг ҳуқуқларни тўла-тўкис рўёбга чиқариш соҳасига, бу ҳуқуқларни тобора чуқур мазмун билан тўлдириш, давлат ва жамият ишларини бошқаришда гражданларнинг жуда манфаатдорлик билан қатнашишини таъминлаш соҳасига кўчирилмоқда.

Шу сабабли партия аввало социалистик демократиянинг социалистик халқ ҳокимияти органлари бўлмиш барча поғоналардаги халқ депутатлари Советлари замирида яшириниб ётган имкониятларидан яхшироқ фойдаланишга катта аҳамият бермоқда. В. И. Ленин уқтириб ўтганидек, Советларнинг тўла ҳокимиятини «декрет билан расмий суратда жорий этиш... кифоя қилмайди, балки бошқариш ишларини амалий суратда йўлга қўймоқ, ҳар кунги ва мунтазам ишда текшириб бормоқ керак».

КПСС Марказий Комитети 1984 йил апрель Пленуми қарорларининг моҳияти ҳам Советлар ишига янги омил бахш этишдан, уларнинг меҳнаткашлар билан алоқасини мустаҳкамлашдан, социал-иқтисодий сиёсатни амалга оширишдаги ролини юксалтиришдан иборат.

Давлат аппаратини, бутун бошқарув органлари системасини такомиллаштириш, халқ контролининг, касаба союзларининг, комсомолнинг, бошқа жамоат ташкилотларининг фаолиятини кучайтириш, турмушимизнинг жуда турли-туман соҳаларида социалистик демократияни чуқурлаштиришнинг реал йўлидир.

Социалистик жамиятнинг асосий ячейкаси бўлмиш меҳнат коллективининг ҳуқуқлари кенгайтирилганлиги муносабати билан мамлакатни бошқаришда меҳнаткашларнинг иштирок этиши учун жуда кенг имкониятлар очилмоқда.

Меҳнат коллективларининг демократик имкониятдан тўла-тўкис фойдаланиш хўжалик фаолиятини яхшилашини, социал масалаларини самарали ҳал этишга, соғлом маънавий иқлимни қарор топтиришга кўмаклашишини тажриба кўрсатиб турибди.

Партиянинг кўп қиррали идеологик иши ҳам совет кишиларининг онглилиги ва эътиқоди замиридаги ижодий кучларни ҳаракатга келтиришга қаратилган. КПСС Марказий Комитетининг 1983 йил июнь Пленумидан кейин ўтган вақт шу Пленумда қабул қилинган қарорлар актуаллигини тасдиқлади.

Мамлакат олдида турган иқтисодий, социал-сиёсий, халқаро вазифаларни идеологик жиҳатдан таъминлаш учун тарбия ва пропаганданинг ҳамма воситаларидан янада самарали фойдаланила бошланди. Бу вазифаларни ҳал этишда партия янги инсонни камол топтириш — энг муҳим мақсадгина бўлиб қолмай, айни вақтда жамият ҳар томонлама тараққиётининг зарур шарти ҳам эканлигига асосланиб иш тутмоқда.

Марксизм-ленинизм ғояларига астойдил садоқатли ишчилар синфи билан колхозчи-деҳқонлар халқнинг маънавий турмушини бойитишга, коммунизм бинокорларининг олий маънавий принципларини ишлаб чиқишга ҳал қилувчи таъсир ўтказмоқдалар.

Бу соҳада маориф, маданият, адабиёт ва санъатнинг роли чиндан ҳам бебаҳодир. К. У. Черненко СССР Ёзувчилар союзи правлениесининг юбилей пленумидаги нутқида таъкидлаганидек, партия Октябрдан кейин меҳнат билан маданият ўртасида вужудга келган қудратли иттифоқ бундан буён ҳам мустаҳкамланиб бораверишига, совет зиёлилари ривожланган социализмни такомиллаштиришдан иборат муштарак ишга бундан буён кўпроқ ҳисса қўшаверишларига аминдир.

Совет кишилари жамиятимизнинг маънавий ҳаёти бундан буён ўзининг ҳамма қирралари билан ярқираб, ўзининг бутун бойлиги, бутун улуғворлиги, бутун латофати билан жилоланиб бораверишини кутади ва бунинг учун ҳамма асослар бор.

Бизда ёшларни тарбиялашга алоҳида эътибор берилмоқда. Партиянинг ёшлар тўғрисидаги зўр ғамхўрлиги ҳам мана шундан келиб чиқади. Ёш авлод олдида шахсни ҳар томонлама камол топтириш учун ҳамма имкониятлар очиқ.

Совет ёшларининг тақдири билан капиталистик жамиятдаги ёшларнинг тақдири ўртасида нақадар катта фарқ борлиги равшан! Бу ерда ўша жамиятнинг бутун социал тарзи билан ёшларнинг дили мажруҳ қилинмоқда, уларга қўпол кучга сиғиниш руҳи сингдирилмоқда, улар милитаризм руҳида тарбияланмоқда. Бу — назария эмас, балки практикадир. Айни ёшлар биринчи галда ишсизлик, гиёҳвандлик, жиноятчилик қурбони бўлмоқда.

Буржуа ахлоқи ва урф-одатларини рад этганлар таъқиб остига олинмоқда. Тинчлик учун, ҳаёт учун, ядро уруши хавфига қарши ҳаракат қилаётган йигит ва қизлар эса қувғинга учрамоқдалар. Бундай ҳодисалар кундалик воқеа бўлиб қолди.

Социалистик система билан капиталистик система ўртасидаги идеология кураши шароитида партия совет ёшларини ғоявий-ахлоқий, синфий руҳда ва меҳнат жараёнида чиниқтиришни доимо диққат марказида тутмоқда. Умумий таълим ва ҳунар мактабини ислоҳ қилиш соҳасидаги иш чинакам умумхалқ иши тусини олганлиги ғоят қонуниятлидир.

Биз ёшларимизнинг ғоявий эътиқодли, гражданларча етук, меҳнатсевар, Ватан тақдири учун масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир, Октябрь ишини муносиб давом эттиришга тайёр бўлишларини хоҳлаймиз.

Совет ёшлари, унинг жанговар авангарди, партиянинг содиқ ёрдамчиси — комсомол ўзининг шонли ишлари билан ўзидан кутилган умидларни оқламоқда.

Мамлакатимиз олдида катта ва масъулиятли вазифалар турибди. Коммунистик партия раҳбарлигида бу вазифалар муваффақиятли ҳал этилишига, белгиланган мақсадларга эришилишига совет кишиларининг ишончи комил.

II. Ленинча ташқи сиёсатнинг тантанаси йўлида

Ўртоқлар!

Улуғ Октябрь социалистик революцияси қилганидек жаҳон сиёсати ўзанини кескин буриб юборган воқеаларни тарихдан топиб бўлмайди.

Халқ оммаси халқаро турмуш саҳнасига қадам ташлаб ўз тақдирининг ижодкори бўлиб қолди.

«Большевиклар, — деб уқтирган эди В. И. Ленин, тамоман бошқача халқаро муносабатлар вужудга келтираётганлигини, бу халқаро муносабатлар барча эзилган элларнинг империалистик зулмдан қутулишига имкон бераётганлигини халқ кўриб турибди».

Лениннинг сулҳ тўғрисидаги декрети қабул қилинган даврдан буён тинчлик ва социализм тушунчалари эгизак бўлиб қолди.

Совет давлатининг В. И. Ленин ишлаб чиққан ташқи сиёсатида илмий коммунизм назарияси билан ғалаба қозонган социализм практикаси, пролетар интернационализми ва турли ижтимоий тузумдаги давлатларнинг тинч-тотув яшаши принциплари бир бутун бўлиб бирлашди. Бу сиёсат тинчлик, мустақиллик, социал тараққиёт йўлидаги курашда халқларга мустаҳкам таянч бўлиб хизмат қилади.

Октябрдан кейинги дастлабки йилларда шундай бўлган эди. Ҳозир эса бу сиёсат юз карра тўғридир.

Воқеаларнинг боришига социалистик система ҳал қилувчи таъсир ўтказаётганини халқаро турмуш практикаси инкор қилиб бўлмайдиган тарзда тасдиқлаб турибди. Бу системада уч қитъа — Европа, Осиё, Америка давлатлари бор. Уларнинг кўплари бу йил социалистик давлат сифатида дунёга келганликларининг юбилей кунларини нишонламоқдалар.

Социалистик ҳамдўстлик халқаро ишларда соғлом ташаббусларнинг мужассам ифодачиси ва ҳимоячиси сифатида курашиб келаётганлигини, тинч умуминсоний идеалларни қаттиқ туриб ҳимоя қилаётганлигини кўрсатувчи тобора янги-янги далиллар ҳар куни намоён бўлиб турибди.

Мана салкам ўттиз йилдирки, суверен давлатларнинг ихтиёрий иттифоқи — Варшава Шартномаси ташкилоти социализм ғалабалари посбонлигида енгилмас қалъа бўлиб турибди, халқаро хавфсизликни мустаҳкамлаш ишига пухта хизмат қилиб келмоқда.

Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгашига аъзо бўлган мамлакатларнинг шу йил ёзда Москвада олий даражада ўтказилган иқтисодий кенгаши, К. У. Черненко ҳамда бошқа совет арбобларининг социалистик мамлакатлар партия ва давлат раҳбарлари билан учрашувлари қардош давлатлар бирлиги мустаҳкамланиб бораётганлигининг яққол далили бўлди.

Социалистик давлатларнинг қудратли оиласи танлаб олган йўлдан комил ишонч билан олға бораётганлиги ғанимларимизга ёқмаяпти. Улар сафларимизни парчалашни истардилар. Социалистик ҳамдўстликнинг жипслиги ёқмаётган кимсалар қандай усулларни ишга солишмаяпти, дейсиз. Нима ҳам дердик, қардош социализм мамлакатларига эса, бундай жипслик ёқади, ҳатто жуда ҳам ёқади.

Бу — маслакдошларнинг онгли жипслигидир. Бу жипслик ғоят катта куч, жуда зўр обрў-эътибор бўлиб, тинчлик сиёсатимизни самарали равишда қаттиқ туриб ҳимоя қилиш имконини беради.

Социализм халқаро позицияларининг мустаҳкамлиги гарови қалин бирликдадир. Бизнинг партиямиз қардош социалистик мамлакатлар билан ҳамкорликни мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш манфаатлари йўлида бундан буён ҳам ҳамма ишни қилаверади.

Маълумки, Совет Иттифоқи Хитой Халқ Республикаси билан муносабатларни нормаллаштириш, яхшилаш тарафдоридир. Буни биз жумладан, энг юксак даражада ҳам неча марталаб таъкидлаганмиз. Иккала мамлакат вакиллари ўртасидаги мулоқотларнинг давом эттирилишини фойдали ва муҳим деб ҳисоблаймиз.

Бизнинг кўз ўнгимизда капиталистик мамлакатлар ишчилар синфининг монополиялар танҳо ҳукмронлигига қарши, иқтисодий ва социал талабларнинг қондирилиши учун, инсоннинг асосий ҳуқуқларини ҳимоя қилиш йўлидаги жуда кучли намойишлар содир бўлмоқда. Зиммасига оғир, аммо олижаноб вазифа тушган коммунистик ва ишчи партиялар биринчи сафларда бормоқдалар. Бугунги кунда ана шу намойишлар тинчлик учун, ядро уруши хавфига қарши кураш билан бир бутун бўлиб қўшилиб кетмоқда.

Империалистларнинг халқларга ёт тартибларни тиқиштириш йўлидаги уринишларига қарши ҳаракат қилишда, халқларнинг эркин ва мустақил ривожланиш ҳуқуқини ҳимоя қилиш ишида жаҳон социализми билан миллий озодлик ҳаракатларининг манфаатлари ҳар қачонгидан кўра бир-бирига кўпроқ мос бўлиб тушмоқда. Ҳозирги замоннинг империализмга қарши таъсирчан кучи — қўшилмаслик ҳаракатининг тинчлик учун курашга қўшган ҳиссаси салмоқлидир.

Ҳиндистон Республикасининг атоқли раҳбари — Индира Гандининг номи қўшилмаслик ҳаракати тарихида ҳамиша сақланиб қолади. Унинг мудҳиш жиноят натижасида ҳалок бўлганлиги — барча тинчликсевар кучлар учун оғир жудоликдир.

Совет кишилари ҳинд халқи билан бирдам эканликларини изҳор этадилар, улуғ мамлакат — бизга дўст Ҳиндистон раҳбарларига Жавохарлаъл Неру билан Индира Ганди васият қилган ташқи сиёсат йўлини давом эттиришда сабот-матонат тилайдилар. Бу йўл СССР билан Ҳиндистон ўртасидаги яхши қўшничилик ҳамкорлигини халқларимиз бахт-саодати йўлида, Осиёда ва бутун дунёда тинчлик манфаатлари йўлида муттасил ривожлантириб боришга кўп жиҳатдан ёрдам берди.

Жамоатчиликнинг урушга қарши ҳаракати халқаро вазиятга тобора кўпроқ таъсир ўтказмоқда. Бу ҳаракат кишиларнинг ўз келажагидан, инсониятнинг келажагидан хавотирлиги кучайиб бораётганлигини ифода этади. Барча эътиқод, ёш ва касблардаги кишилар ўз курашлари билан инсоннинг энг биринчи ҳуқуқи — яшаш ҳуқуқини қаттиқ туриб ҳимоя қилиб қолиш муддаосини ўз ўзидан изҳор қилмоқдалар.

Шу муносабат билан айни мана шу энг биринчи ва энг асосий ҳуқуққа муносабат мисолида НАТО блокидаги мамлакатларнинг баъзи пойтахтларида бўлган инсон ҳуқуқлари сохта ҳимоячиларининг бутун риёкорлиги яққол кўриниб турганлигини айтиб ўтиш керак. Шу ҳуқуқлар тўғрисида гапирадилару, ўз сиёсати билан эса одамларнинг яшашга бўлган ҳуқуқини поймол этмоқдалар.

Ҳозир ҳар бир соғлом фикрдаги киши ўз олдида ва умуман инсоният олдида бугунги кунда ё ҳаёт ё мамот йўли турганлигини англамоқда. Ёки қуролланиш пойгасини давом эттираверib, ҳалокат хавфига дучор бўлиш, ё бўлмаса қуролсизланиб, турли ижтимоий тузумдаги давлатлар билан тинч-тотув яшаш керак. Бундан бошқа йўл йўқ.

Империализмнинг урушқоқ доиралари, бу гап аввало АҚШга тааллуқлидир, халқаро ишларда милитаристик йўлга қаттиқ ёпишиб олмоқдалар. Таркиб топган ҳарбий стратегик мувозанатни бузишга интилиш, ҳарбий устунликка эришишга умид боғлаш — улар қилаётган авантюраларнинг энг хатарлисидир. Улар барча йўналишларда телбаларча қуролланиш пойгасини авж олдириб юбордилар. Ҳозир дунё қурол-яроғларга кўмиб ташланди деса бўлади. Аммо қуролларнинг тобора янги-янги тоғдек уюмлари қалаштириб ташланмоқда.

АҚШнинг мана шундай сиёсати ва унинг ҳаракатлари тинчликка таҳдид солмоқда, буни Совет Иттифоқи неча марталаб кўрсатиб ўтди. Шу сиёсатнинг моҳиятини тинчлик ниятлари тўғрисида ҳар қандай гап-сўзлар билан яшириб бўлмайди, кейинги вақтларда Вашингтонда шундай гап-сўзлар эшитилиб турибди, аммо бу гап-сўзлар амалий ишлар билан мустаҳкамланмаяпти.

НАТО блокининг раҳбарлари шуни билишлари керакки, уларнинг ҳарбий устунликка эришиш йўлидаги даъволари ҳеч қачон амалга ошмайди. Совет Иттифоқи ўз иттифоқчилари билан биргаликда уларни шу ҳақда огоҳлантириб қўйди.

Америка Қўшма Штатлари дунёнинг турли районларида вужудга келтирилган ҳамда СССРга ва бошқа социалистик мамлакатларга қарши қаратилган кўпдан-кўп ҳарбий базалар тўғрисида унинг олдига бундан буён ҳам жиддий талаб қўйиб, ана шу базалар тўғрисидаги масалани унинг олдига қўяверамиз. Эртами, кечми, бунга чек қўйилиши лозим!

АҚШ милитаристик сиёсатининг моҳияти унинг ядро қуролига маҳлиёлигида айниқса, яққол намоён бўлмоқда. Бундай сиёсатни ўтказаётган кимсаларга ядро урушига тайёргарлик кўриш — инсониятга қарши ғоят оғир жиноят эканлигини эслатиб ўтиш керак. Энг мўътабар халқаро анжуман — БМТ шундай ҳукм чиқарди.

Шундай жиноий муддаоларни рағбатлантираётган, Ғарбий Европада Американинг янги ядро ракеталари жойлаштирилишига розилик берган, қурол-яроғларни чеклаш ва қисқартириш жараёнига тўсқинлик қилишга, музокараларни барбод этишга бевосита қўл урган НАТО мамлакатларидаги сиёсий арбоблар ҳам жавобгарликдан қочиб қутила олмайдилар.

Ҳозирги пайтда космосни ҳарбий рақобат майдонига айлантиришга шай бўлиб турибдилар. Телбаликдан иборат бундай режаларни ҳам асло оқлаб бўлмайди.

Америка Қўшма Штатларининг қурол яроғларни чеклаш ва қисқартириш масалаларидаги позицияси (бу эса биринчи навбатда ядро қуролига тааллуқли) — боши берк кўчалар позициясидир. Янги аҳдлашувлар йўлига тўсқинлик қилибгина қолмай, шу билан бирга илгари тузишга муваффақ бўлинган аҳдлашувларни ҳам барбод этмоқдалар.

Вашингтон бугунги кунда қуролланиш пойгасини тўхтатиш, ва қуролсизланиш проблемасига ёндашувда нималарга амал қилаётганлигини хулоса қилиб айтадиган бўлсак, қуролсизланиш йўлига қуролланиш пойгасини тўхтовсиз кучайтиришдан иборатдир, дейиш мумкин. Бу беъманилик эмасми? Ҳа, мантиқ ва соғлом фикрнинг барча қонунларига қараганда ҳам ўтакетган бемаъниликдир. Бироқ уруш ва тинчликнинг ғоят муҳим масалаларида айни мана шу бемаънилик ҳозир АҚШ сиёсатига асос қилиб олинган.

Қурол-яроғларни чеклаш ва қисқартириш жараёнига содиқ бўлиб қолаётган Совет Иттифоқи ҳеч кимнинг манфаатларини камситмайдиган битимларга эришиш мақсадида жиддий ва ҳалол музокараларга тайёрдир. Биз бу ҳақда АҚШ ҳукуматига неча марталаб аниқ-равшан қилиб айтганмиз.

Вашингтоннинг ҳаммадан кўра кучлироқ бўлишга, суверен давлатларнинг тақдирини ҳал этишга, ҳаммага ва ҳар жойда ўз ҳукмини ўтказишга қаратилган йўли бошқа халқлар ва давлатларнинг ички ишларига қўпол аралашишда ўз ифодасини топмоқда. Дунё шундай аралашувнинг кўпдан кўп фактларига шоҳиддир.

Бирон бир халқ ўз ривожланиш йўлини эркин танлаб олиши биланоқ тазйиқ ўтказишнинг барча воситаларини ишга солмоқдалар. Бу иш бермай қолган тақдирда эса тўғридан тўғри интервенциядан ҳам қайтмаяптилар.

Ҳимоясиз Гренадага қилинган ҳужум, Никарагуага қарши эълон қилинмаган уруш — булар АҚШ ўтказиб келаётган давлат терроризми жиноий сиёсатининг кўринишларидир.

Халқлар бундай сиёсатни тобора қатъият билан рад этмоқдалар. Ўз масъулиятини англаётган жиддий давлат арбоблари бугунги кунда зўравонлик, муҳолифлик категориялари билан фикр юритиб, халқаро ишлардаги сиёсатни шу асосда қура оладиларми? Бундай иш тутиш — ҳаётдан ажралиб қолган тасаввурларга асир бўлиш демакдир.

Баъзи арбоблар шундай йўлни ўтказа туриб, ижтимоий тузум сифатида социализм шаънига жуда кўп қаттиқ сўзларни ишлатмоқдалар. Улар социализмни қисиб қўйишни, ҳатто бундан ҳам кўпроқ ишлар қилишни истардилар. Буларнинг ҳаммаси жиддий эътиборга лойиқ эмаслиги равшан.

Социализм тарихдан жой сўрамайди, унинг ўзи тарихдир. Кимдир буни тушунмас экан, биз афсусланамиз.

Европа тинчлиги ва ялпи тинчликка мана 40 йилдан буён асос бўлиб келаётган нарсага фақат калтабин кишиларгина тажовуз қилишлари, Ялта ва Потсдам тарихий битимларини шубҳа остига қўйишга уриниб кўришлари мумкин. Дарҳақиқат бу битимлар барча турдаги реваншчиларнинг қўлларини маҳкам боғлаб турибди. Битимларнинг аҳамияти ҳам аввало мана шундадир.

Воқеалар боришининг ўзи шу битимларни халқаро ҳуқуққа асос қилиб қўйган. Фашизм устидан ғалаба қозониш йўлида йигирма миллион совет кишиси жонини фидо қилди. Гитлерга қарши коалициядаги мамлакатларнинг миллионлаб кишилари тинчлик учун, бундан буён ҳеч қачон немислар диёридан уруш хавфи чиқмаслиги учун курашда ҳалок бўлдилар.

Реванш олиш ва Европадаги давлатларнинг чегараларини қайта кўриб чиқиш тўғрисида орзу қилаётган телбаларга герман рейхи иккинчи жаҳон уруши алангасида куйиб кул бўлганлигини яна бир марта айтиб ўтиш керак. Унга энди асло қайтилмайди.

Немислар диёрида Германия Демократик Республикаси — социалистик немис давлати мавжудлигидан қувонамиз ва фахрланамиз. Яқинда ўзининг 35 йиллик юбилейини муносиб равишда нишонлаган Германия Демократик Республикасининг социалистик қурилиш йўлидан муваффақиятли равишда ҳаракат қилиб бораётганлиги — жанг қилган ҳамда фашист агрессорларни тор-мор этган халқлар тинчлиги ва дўстлиги тўғрисидаги орзунинг рўёбга чиққанидир.

Барча турдаги реваншчилар ва ярим реваншчилар қаерда бўлишларидан қатъи назар, шуни билиб қўйишлари керакки, дўстимиз ва иттифоқчимиз — Германия Демократик Республикасининг чегаралари дахлсиздир ва шундай бўлиб қолади.

Биз ва иттифоқчиларимиз тарихни қайта ёзиш режаларини тузаётган кимсаларни жуда равшан қилиб огоҳлантирамиз.

НАТО блокидаги мамлакатлар сиёсатининг йўли барча қитъалардаги кишиларнинг хавотирлигини кучайтирмоқда. Бу кишилар шу мамлакатларнинг ҳукуматларидан тинчликни мустаҳкамлашга, қуролланиш пойгасини чеклаш ва тўхтатишга, давлатлар ўртасидаги ҳам регионал, ҳам норегионал можароларнинг манбаларини тугатишга қаратилган ғоят масъулиятли сиёсатни кутмоқдалар.

Тинчлик учун мураккаб бўлган ҳозирги пайтда халқлар социализм дунёсига, социалистик давлатларга ўз нигоҳларини қаратмоқдалар. Биз буни ҳар бир қадамда ҳис этмоқдамиз. Биз шу ишонч умидни оқлаш учун имкони бўлган ҳамма ишни қилиб келдик ва бундан буён ҳам шундай қилаверамиз, барча халқлар учун тинчлик ва хавфсизлик сиёсатини ўтказишда куч-ғайратларни ошираверамиз.

(Давоми учинчи бетда).

ОКТЯБРЬ ЙЎЛИДАН—БУНЁДКОРЛИК ВА ТИНЧЛИК ЙЎЛИДАН

(Боши 1- ва 2-бетларда).

Партиямиз билан Совет давлатининг бутун ташқи сиёсий фаолияти Лениннинг: «Биз... тинчлик йўлида қўлимиздан келган ҳамма нарсани қилиш учун ишчиларга ва деҳқонларга ваъда берамиз. Биз буни бажарамиз,» деган васиятини амалга оширишга қаратилгандир.

Октябрь даврларидан бошлаб, бизнинг йўлимиз —турли ижтимоий тузумдаги давлатлар билан тинч-тотув яшаш йўлидир. Биз ўз идеологиямизни, социалистик тузум табиатидан келиб чиқадиган бойликларимизни ҳеч кимга тиқиштираётганимиз йўқ. Аммо биз жамиятимизга ёт тартиб ва қарашларни тиқиштириш йўлидаги, мафкуравий ихтилофларни давлатлар ўртасидаги муносабатларга кўчириш йўлидаги ҳар қандай уринишларни бундан буён ҳам қатъиян рад этаверамиз, бу уринишларга кескин зарба бераверамиз.

Давлатларнинг тинч-тотув яшашида яхши муносабатларни ривожлантиришнинг ғоят катта конструктив имкониятлари мавжуд —Хельсинки Якунловчи актини имзолаш мумкин бўлган, кескинликни юмшатиш илдиз отиб, мустаҳкамланган 70-йилларнинг тажрибаси шуни тасдиқлади-ку, ахир. Халқлар кескинликни юмшатишни кишилар онгидан чиқариб ташлаш йўлидаги уринишларга тоқат қилиб қолаётганлари йўқ. Халқлар унинг самараларини қадрламоқдалар. Бунда ҳам тинчликнинг муҳим резерви бор. Биз Лениннинг «ҳақиқатан сулҳга олиб борадиган энг содда, энг равшан қарор ва тадбирларнинг мумкин қадар кўпроқ» бўлишига эришиш тўғрисидаги наказига содиқмиз.

Халқлар СССРнинг тинчлик тўғрисидаги ғамхўрлик билан йўғрилган таклифларини неча марталаб табрикладилар. Совет Иттифоқи халқаро хавфсизлик билан боғлиқ барча муҳим проблемалар, ҳамма соҳаларда, жумладан энг кейинги вақтларда ҳам конкрет ташаббуслар билан майдонга чиқди. Тинчликка бўлган амалий интилиш ва тинчлик фойдасига ишлаш худди шунинг ўзидир.

Ядро хавф-хатарини бартараф этиш — энг асосий масаладир. Партиямиз шу масалага доимо асосий куч-ғайратларни қаратиб келмоқда. Совет Иттифоқининг 1946 йилдаёқ атом қуроли ишлаб чиқариш ва уни ишлатишни абадий тақиқлаш ҳақида ҳамда шу қурол запасларини йўқ қилиш тўғрисидаги таклифини қабул этишга ғарб мамлакатларининг реализми ҳамда сиёсий иродаси етарли бўлганида эди, шу хавф-хатар мавжуд бўлмасди.

Кишиларнинг қўлига тушиб қолган янги даҳшатли қурол тўғрисидаги масалани бутун инсоният манфаатларини кўзлаб қандай ҳал этиш тўғрисидаги шу энг инсонпарвар ва таг-заминли таклиф тарихга олтин харфлар билан ёзиб қўйилган.

Бугунги кунда шу вазифанинг актуаллиги беқиёс даражада ошди. Бизнинг таклифларимиз ядро қуроли ҳеч қачон ишлатилмаслигига ва бу қурол умуман ер юзидан йўқ қилиб ташланишига қаратилгандир. Биз бу вазифани босқичма-босқич ҳал этишнинг конкрет йўлларини таклиф этмоқдамиз.

Совет Иттифоқи олға сурган ва ҳозир вужудга келган шароитда ядро қуролига эга бўлган давлатлар амал қилиши лозим бўлган муайян нормаларга риоя этиш принципиал аҳамиятга молик бўлур эди. Тинчлик мақсадларини кўзлаган тақдирда бу нормалар табиийдир.

Тинчликни сақлаб туриш учун алоҳида масъулиятли бўлган мамлакатлар ядро урушининг олдини олишни ўз ташқи сиёсатининг бош мақсади деб билсалар бу табиий эмасми, ахир?

Биз ўзгаларни ўзимиз тайёр бўлмаган бирон нарсани қилишга даъват этаётганимиз йўқ. Биз ўзимизнинг шундай тайёрлигимизни амалий қадамлар билан мустаҳкамламоқдамиз. Айни Совет Иттифоқи дадиллиги жиҳатидан мислсиз сиёсий қадам қўйди — ядро қуролини биринчи бўлиб ишлатмаслик тўғрисида ўз зиммасига бир томонлама тартибда мажбурият қабул қилди.

Биз ядро конвейерини тўхтатиш пайти келди деймиз ва ишни барча ядро аслаҳахоналарини кўпайтирмаслик каби оддий ҳамда самарали қадамдан бошлашни таклиф этамиз. Шу маррадан туриб уларни қисқартиришга киришиш осонроқ бўлади.

Бизнинг мамлакатимиз ядро қуролига эга бўлган бошқа мамлакатлар ҳам ўзларининг барча ядро воситаларини кўпайтирмаган тақдирда дарҳол шундай қилишга тайёрдир. Бу хусусдаги совет таклифи ўз кучида қолмоқда.

Турли мамлакатлардаги миллионлаб кишилар шуни тобора қатъият билан талаб қилмоқдалар, кейинги вақтларда эса кўпгина давлат ва ҳукуматларнинг раҳбарлари буни ёқлаб фикр билдирмоқдалар. Аргентина, Греция, Ҳиндистон, Мексика, Танзания ва Швеция бошлиқларининг ядро қуролларини кўпайтирмаслик тўғрисидаги мурожаати бунга мисол бўлади.

Биз ядро қуроли синовларини ёппасига ва батамом тақиқлаш тўғрисида илгари Англиянинг иштирокида олиб борилган музокаралар яна бошланиб, охирига етказилишини АҚШга таклиф қилдик. Лекин бунга рози бўлишмаяпти. Айни вақтда ядро қуроли ер ости синовларини чеклаш ҳақида ва тинчлик мақсадларидаги ядро портлатишлари тўғрисида деярли ўн йил муқаддам имзоланган Совет — Америка шартномаларини ратификация қилишдан бош тортмоқдалар.

Шу соҳада битимлар тузиш ўрнига бизга фақат кузатувчиларни айирбошлашни таклиф этмоқдалар, бу кузатувчилар шундай портлатишларни қайд этиб боришарди холос. Ядро қуроли синовларини тақиқлашни эмас, балки унга биргаликда ошкора тус беришни, аниқроғи бундай синовларни қонунийлаштиришни истамоқдалар деган хулоса ўз-ўзидан келиб чиқади. Совет Иттифоқи синовлар тўхтатилишини қаттиқ туриб талаб қилаверади.

Мамлакатимиз ядро қуроллари пойгасини жиловлаш учун бундан буён ҳам зўр ғайрат билан курашаверади. Тенглик ва баб-баравар хавфсизлик принципи асосида ядро қуроллари чекланиши ва қисқартирилишига, то уларнинг батамом тугатилишига эришишгача ҳаракат қилаверади.

Социалистик мамлакатларнинг Варшава Шартномаси давлатлари билан НАТО давлатлари ўртасида ўзаро ҳарбий куч ишлатмаслик тўғрисида шартнома тузиш ҳақидаги коллектив таклифининг муҳимлигини англаш тобора кучаймоқда.

Бундай қадам давлатлар ўртасида чинакам ишончни вужудга келтириш йўлига ўтиш имконини берган бўлур эди. Шундай қилинган тақдирда барча халқлар, ҳамма мамлакатлар наф кўрган бўлур эдилар.

Ҳозир космос ҳарбийлаштирилишининг олдини олишдан кўра кечиктириб бўлмайдиган вазифа йўқ. Масала шундай бўлиб турибдики, космосга чиқадиган қурол йўли ёпилмаса, бугун мустаҳкам ёпиб қўйилмаса эртага бу ишни қилиш кеч бўлади. Ўз мамлакатларининг халқаро сиёсати йўлини белгилашга дахлдор бўлган ҳукуматлардаги, парламентлардаги ҳамда ҳукуматлар ва парламентлардан ташқаридаги масъул арбоблар бу ҳақда ўйлашлари керак эмасми, ахир?

Совет Иттифоқи мазкур проблема ҳал этилиши учун жуда кўп куч-ғайрат сарфламоқда. Биз БМТда шундай қилмоқдамиз. АҚШ ҳукуматиға шу хусусда махсус музокаралар ўтказишни таклиф қилдик. Биз бу масалани ҳали яқиндагина Америка раҳбарлари олдига яна жуда ўткир қилиб қўйдик. Пировард натижада Вашингтон конструктив позицияни эгаллайди деб умид билдиришни истардик.

Космик фазодан фақат тинчлик мақсадларида фойдаланиш тўғрисида БМТда киритган таклифимизни жаҳон мамлакатлари кенг кўламда қўллаб-қувватлади. Шу мисолда ҳам халқлар қандай сиёсат ўзларининг туб манфаатларига мос бўлиб тушаётганлигини, қандай сиёсат эса уларга ёт эканлигини кўриб турибдилар.

Қуролланиш пойгаси — империализм инсониятни дучор қилган ғоят оғир юкдир.

Қуролланиш пойгасини орқага буриб юборишга муваффақ бўлинган тақдирда мамлакатларнинг социал тузумидан, катта ёки кичиклигидан қатъи назар, уларнинг ҳаммаси олдида ниҳоятда зўр имкониятлар очилган бўлур эди. Тинч мақсадлар учун жуда катта моддий ва ақлий ресурслар бўшаган бўлур эди. Бундай ресурслар эса одамларга қашшоқликни, очлик, касалликларни таг-томири билан тугатиш учун зарурдир. Бугунги кунда барча халқлар олдида ўткир бўлиб турган жаҳоншумул проблемаларни: атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, кишиларнинг бахт-саодати йўлида жаҳон океани ва космосни ўзлаштириш проблемаларини ҳал этиш имконияти пайдо бўлур эди.

Халқаро вазият кўп жиҳатдан Совет Иттифоқи билан Америка Қўшма Штатлари ўртасидаги муносабатлар қандай таркиб топишига боғлиқдир.

Ҳозир бу муносабатлар издан чиққан. Вашингтондагилар бунинг учун катта тўқмоқ ёрдамида иш кўрдилар ва илгари биргаликдаги куч-ғайратлар билан вужудга келтирилган ижобий натижаларни чиппакка чиқариш учун кўп иш қилдилар.

Кейинги вақтларда Америка томонидан СССР билан бирмунча конструктив муносабатларда бўлиш истаги тўғрисидаги гаплар эшитилиб турибди.

Хўш, бу нима? Ўткинчи мулоҳазалар билан иш тутишми, ёки бирон бир муҳимроқ нарсами?

Бу саволга Америка Қўшма Штатларининг ўзи амалий ишлари билан жавоб қайтариши керак. Бунинг учун имкониятлар бор. Масала Вашингтондагилар шу имкониятлардан фойдаланиш ёки фойдаланмасликларидадир. Ҳар ҳолда АҚШ сиёсатини белгилаётган ва белгилайдиганларга уларнинг Совет—Америка муносабатларини яхшилашни ёқлаб айтаётган сўзларига ишонч билан қараш мумкин бўлиши учун куч-ғайрат сарфлашлари талаб этилади. Америка маъмурияти бу ишончни кейинги йилларда жуда йўқотиб қўйди.

«Биз АҚШ билан яхши муносабатларда бўлиш тарафдоримиз, — деб таъкидлайди К. У. Черненко, — тажриба ҳам бу муносабатлар худди шундай яхши бўлиши мумкинлигидан далолат бериб турибди».

СССРнинг АҚШга нисбатан ҳеч қандай душманлик ниятлари йўқ, деб, бугун биз яна бир бор жуда равшан қилиб айтамиз. Биз тинчликни ва фақат тинчликни таклиф этмоқдамиз. Халқаро хавфсизликни мустаҳкамлаш манфаатлари йўлида улар билан баҳамжиҳат ҳаракат қилишга тайёрмиз. Бундан мамлакатларимизнинг халқлари ва бошқа барча халқлар наф кўрадилар.

Ўзининг ташқи сиёсатида бирмунча сергак йўлни тутиши учун Вашингтон шу сиёсатдаги гегемончилик хомхаёлларидан воз кечиши лозим. Ҳеч ким АҚШни бошқа мамлакатлар ва халқлар тақдирини ҳал қилувчи мамлакат қилиб сайлаган эмас, худди шунингдек бошқа биронта давлатни ҳам бундай қилиб сайлагани йўқ.

Бизнинг мамлакатимиз дунёда бедодлик эмас, балки қонунчилик ҳукм суриши кераклигини ёқлаб келмоқда. Биронта ҳам давлатнинг бошқа давлат ички ишларига аралашишга ҳақи йўқ.

Совет Иттифоқи бир томонлама манфаатларни излаётгани йўқ, ҳарбий устунликка эришишга интилмаяпти. Биз бу ҳақда кўп марта айтганмиз. Ҳарбий-стратегик мувозанат, айни шу мувозанат тинчликни сақлаб қолишга пухта кўмаклашмоқда, бу мувозанатнинг даражаси қанчалик паст бўлса у тинчликни сақлаб қолишга шу қадар кўпроқ кўмаклашмоқда. Совет Иттифоқининг йўли мана шундай ва у шу йўлни қатъият билан ўтказаверади.

Мустақиллик шароитида тинч ривожланиш ҳуқуқи ҳар бир халққа, ҳар бир мамлакатга гарантияланиши лозим. Биз ана шу муқаддас ҳуқуқ ҳамма жойда ҳурмат қилинишига эришиш учун ҳаракатни давом эттираверамиз.

Дунёнинг бутун-бутун районлари ларзага келаётган, шу районларда неча йиллар мобайнида қуролли можаролар жароҳатларидан қон тўхтовсиз оқиб турган хатарли аҳволни тугатиш учун бундан буён ҳам курашаверамиз.

Яқин Шарқда, Марказий Америкада, Африка Жанубида, Жануби-Шарқий Осиёда ва бошқа районларда шундай бўлмоқда. Ахир ўша ерларда кишиларнинг бутун-бутун авлодлари ҳақиқий тинчлик нима эканлигини билмай вояга етдилар.

Биз барча можаролар тинч ва фақат тинч йўл билан ҳал этилишининг қатъий тарафдоримиз.

Яқин Шарқ можаросини бартараф этиш юзасидан конференция чақириш тўғрисидаги Совет Иттифоқининг янги ташаббуси шу сиёсатнинг конкрет ифодасидир. Бу ташаббус — ўткир халқаро проблемаларни ҳал этишга реалистик ва одилона ёндашиш намунаси бўлиб, бундай ёндашув можарода қатнашаётган барча томонларнинг қонуний манфаатларини ҳисобга олади.

Давлатларнинг ижтимоий тузумини зўрлик билан ўзгартириш ёки уни қўпориш, давлатларнинг қонуний ҳукуматларини ағдариб ташлаш борасида ташқаридан қилинадиган ҳар қандай ҳуружларни Совет Иттифоқи йўл қўйиб бўлмайдиган ҳуружлар деб билади. Давлат терроризми сиёсатига йўл қўймаслик тўғрисида биз илгари сурган масала БМТ Бош ассамблеясида муҳокама этилган вақтда давлатларнинг кўпчилиги бундай ҳаракатларга нисбатан ўз фикрини равшан қилиб айтди.

Партиямиз билан давлатимизнинг ташқи ишлардаги сиёсатида империализмнинг муайян доиралари вужудга келтирган ҳозирги халқаро аҳвол учун ҳавотирлик ва ташвиш билан бир қаторда тинчликни қаттиқ туриб сақлаб қолиш мумкинлигига комил ишонч ҳам яқол сезилиб турибди. Бунинг учун тинчлик позицияларида турган барча мамлакатларнинг, давлатларнинг социал тузумидан ва бу давлатларнинг катта ёки кичиклигидан қатъи назар, барча ижтимоий табақаларнинг ҳаракатларини бирлаштириш зарур.

Совет ташқи сиёсатининг кучи — халқимизнинг фидокорона меҳнатида, унинг буюк ишларидадир. Хўжалик планларимизни бажаришдаги муваффақиятлар, бизнинг фан ва техника соҳасидаги ютуқларимиз, мамлакат учун керакли ҳар бир машина ва станок, металл, нефть, доннинг ҳар бир тоннаси — ташқи сиёсатимизга ҳам қўшилган ҳиссадир.

Бизнинг ташқи ишлардаги сиёсатимизда коммунистик бунёдкорлик йўлидан муваффақиятли равишда олға ҳаракат қилиб боришимиз учун қулай халқаро шароитларни таъминлашдан кўра юксакроқ мақсад йўқ.

Биз Улуғ Ватан урушидаги Ғалабанинг қирқ йиллиги сари бормоқдамиз. Инсониятни фашистлар зулмидан халос этишга ҳал қилувчи ҳисса қўшган совет халқи жасоратининг улуғворлиги тобора яққолроқ намоён бўлмоқда. Ер юзида тинчлик ва ҳаёт бўлсин, деб, шундай жасорат кўрсатилди.

В. И. Лениннинг революция ўзини ҳимоя қила олиши керак деган васияти биз учун муқаддас янграмоқда. Совет Иттифоқи Коммунистик партияси шу васиятга амал қилиб, СССРнинг мудофаа қобилиятини мустаҳкамлашга, хавфсизлигини таъминлашга зўр эътибор бериб келмоқда.

Партиямиз, халқимиз шавкатли Совет Қуролли Кучлари барча зарур нарсаларга эга бўлиши, тинчлик душманларининг агрессив тажовузларига ҳамиша зарба беришга қодир бўлиб туришлари учун ҳамма ишни қилмоқдалар. Шундай бўлиб келди, ҳозир ҳам шундай ва бундан буён ҳам шундай бўлиб қолаверади!

СССРнинг ташқи сиёсий йўли — Коммунистик партия кўп қиррали фаолиятининг самарасидир. Партия, унинг Марказий Комитети, КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси жаҳон сиёсати масалаларини доимо диққат марказида сақлаб келмоқдалар, Совет давлатининг халқаро фаолиятини кун сайин йўналтириб турибдилар.

Ўртоқлар!

Мамлакатимиз 1917 йилдан буён, Улуғ Октябрь социалистик революцияси ғалаба қозонгандан буён босиб ўтган йўлга назар ташлар эканмиз, барча ютуқларимиз ленинчи коммунистлар партияси билан чамбарчас боғлиқ эканини яна ҳам чуқурроқ англаймиз.

Партиянинг изчил сиёсати — Совет давлати мустаҳкам обрў-эътиборининг гаровидир. Биз ўзимизнинг интернационал бурчимизга, тинчлик ва социал тараққиёт йўлидаги курашга бундан буён ҳам содиқ бўлиб қоламиз.

Партия теварагига жипслашган совет халқи эртанги кунга комил ишонч билан назар ташламоқда, унинг ленинча ички ва ташқи сиёсатини тўла-тўкис қўллаб-қувватламоқда.

Яшасин Ленин партияси — Совет Иттифоқи Коммунистик партияси!

Улуғ Октябрнинг революцион иши яшаб, ғалаба қозонаверсин!

Яшасин бутун дунёда тинчлик!

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ ВА СССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ҚАРОРИ

АДАБИЁТ, САНЪАТ ВА АРХИТЕКТУРА СОҲАСИ БЎЙИЧА 1984 ЙИЛГИ СССР ДАВЛАТ МУКОФОТЛАРИНИ БЕРИШ ТЎҒРИСИДА

КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Совети СССР Министрлар Совети ҳузуридаги адабиёт, санъат ва архитектура соҳаси бўйича Ленин ва СССР Давлат мукофотлари комитетининг таклифини кўриб чиқиб, 1984 йилги СССР Давлат мукофотларини қуйидагиларга бериш тўғрисида қарор қабул қилди:

1. Рубен Сергеевич **Агамирзаянга**, СССР халқ артисти, режиссёр, Эдуард Степанович **Кочергинга**, РСФСРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, рассом, Станислав Николаевич **Ландграфга**, РСФСР халқ артисти, Михаил Сергеевич **Храбровга**, РСФСРда хизмат кўрсатган артист, Владимир Васильевич **Особикка**, РСФСРда хизмат кўрсатган артист, роль ижрочилари — В. Ф. Комиссаржевский номидаги Ленинград Давлат драма театрида қўйилган А. К. Толстойнинг «Иоанн Грозныйнинг ўлими», «Шоҳ Федор Иоаннович», «Шоҳ Борис» драматик трилогияси учун.

2. Одилшо Александрович **Агишевга**, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, сценарий автори, Элёр Муҳиддинович **Эшмуҳамедовга**, Ўзбекистон ССР халқ артисти, режиссёр, Татьяна Дмитриевна **Логиновага**, оператор, Ато Самуидинович **Муҳаммаджоновга**, Тожикистон ССР халқ артисти, роль ижрочиси — «Ўзбекфильм» ва «Тожикфильм» киностудияларида ишланган «Даҳонинг ёшлиги» фильми учун.

3. Сергей Петрович **Алексеевга**, ёзувчи — «Паҳлавон фамилиялар» ҳикоялар китоби учун (болалар учун мўлжалланган адабиёт ва санъат асарларига бериладиган мукофот).

4. Игорь Константинович **Беляевга**, сценарий автори ва режиссёр, Ефим Анатольевич **Яковлевга**, оператор, Илья Евгеньевич **Катаевга**, композитор — Марказий телевидениенинг «Экран» ижодий уюшмаси ишлаб чиқарган «Егор Иванич» телевизион ҳужжатли фильми ва «Қишлоқ қиссалари» телетуркумидаги кейинги фильмлар учун.

5. Ирина Петровна **Богачевага**, СССР халқ артисти — 1981-1983 йиллар концерт программалари учун.

6. Сергей Федорович **Бондарчукка**, СССР халқ артисти, режиссёр — «Мосфильм» ва «Ленфильм» киностудияларида ишланган «Қизил қўнғироқлар» («Мексика олов ичида» ва «Мен янги дунёнинг туғилишини кўрдим») кино дилогияси учун.

7. **Ваҳобзодага** (Ваҳобов Бахтиёр Маҳмуд ўғли), Озарбойжон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, шоир — «Биз бир кемадамиз» китобидаги поэмаси ва янги шеърлари учун.

8. Андрей Александрович **Гончаровга**, СССР халқ артисти, режиссёр, Афанасий Дмитриевич **Салинскийга**, «Ғийбат» пьесасининг автори, Наталья Георгиевна **Гундаревага**, РСФСРда хизмат кўрсатган артист, Евгения Павловна **Симоновага**, РСФСРда хизмат кўрсатган артист, Александр Константинович **Фатюшинга**, РСФСРда хизмат кўрсатган артист, роль ижрочилари — В. Маяковский комидаги Москва академик театрида сўнгги йилларда қўйилган «Мценский уездилик Макбет-хоним», «Клим Самгиннинг ҳаёти», «Ғийбат» спектакллари учун.

9. Баҳодир Фазлиддинович **Жалоловга**, рассом — Таллимаржон шаҳридаги насос станцияси клубига ишланган «Ҳосил ўрими» ва Тошкент шаҳридаги «Баҳор» концерт залига ишланган «Рақснинг туғилиши» монументал асарлари учун.

10. Евгений Дмитриевич **Догега**, Молдавия ССР халқ артисти — «Лучафэрул» балетининг музикаси, кинофильмлар музикаси ва кейинги йилларда яратган қўшиқлари учун.

11. Евгений Александрович **Евтушенкога**, шоир — «Онажон ва нейтрон бомба» поэмаси учун.

12. Райне Ивальдович **Карпга** — Эстония ССРда хизмат кўрсатган архитектор, иш раҳбари, Рийне Каарелевна **Альтмяэга**, Юла Карлович **Сирпга**, архитекторлар, Агаалланa Фердинандович **Куддга**, Эстония ССРда хизмат кўрсатган инженер, Гуннар Александрович **Нурметга**, инженер-конструктор, Владимир Леонтьевич **Жуковцовга**, Пээтер Карлович **Палга**, қурувчи-инженерлар — Таллин шаҳридаги В. И. Ленин номидаги маданият ва спорт саройи архитектураси учун.

13. Иосиф Давидович **Кобзонга**, РСФСР халқ артисти, 1980-1983 йиллар концерт программалари учун.

14. Эдуард Савальевич **Колмановскийга**, РСФСР халқ артисти — кейинги йиллар қўшиқлари учун.

15. Грант Игнатьевич **Матевосянга**, ёзувчи — «Сенинг насли-насабинг» повесть ва ҳикоялар китоби учун.

16. Шота Георгиевич **Нишнианидзега**, шоир — «Сайланма» янги шеърлар китоби учун.

17. Усмон **Сапаровга**, Ёзгелди **Сейидовга**, Туркманистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоблари, режиссёрлар, Нурёгди **Шомуҳамедовга**, оператор, Ҳусаин Ҳусаин-Алиевич **Ҳусаиновга**, рассом, Нури **Холмамедовга**, Туркманистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, композитор, Ота **Давлатовга**, Туркманистон ССРда хизмат кўрсатган артист, роль ижрочиси — «Туркманфильм» киностудиясида ишланган «Эркакча тарбия» бадиий фильми учун (болаларга аталган адабиёт ва санъат асарлари учун бериладиган мукофот).

18. Валентин Михайлович **Сидоровга**, РСФСР халқ рассоми — «Болалик йўллари» пейзаж картиналари туркумига кирган «Менинг мактабим», «Дала тонги», «Оқ қайин шамоли», «Бекинмачоқ», «Дубровка дарёси қаердан келади?» асарлари учун.

19. Джемми Отовна **Скулмага**, Латвия ССР халқ рассоми — «Қўшиқ» триптихи («Юз йил муқаддам», «Чақмоқ осмонни кесади», «Қўшиқ») ва «Иплар», «Авлод» картиналари учун.

20. Виталио Антонович **Сохинга**, архитектор, иш раҳбари, Александр Дмитриевич **Нилепага**, инженер-конструктор, Александр Иосифович **Федоровичга**, қурувчи-инженер — Ленинград шаҳридаги денгиз порти архитектураси учун

21. Виктор Тимофеевич **Туровга**, Белорусия ССР халқ артисти, сценарий автори ва режиссёр, Дмитрио Евгеньевич **Зайцевга**, Белорусия ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, оператор, Евгенио Алексеевич **Игнатьевга**, Белорусия ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, рассом, Олег Григорьевич **Янченкога**, композитор, Елена Николаевна **Борзовага**, Геннадио Михайлович **Горбукка**, Белорусия ССР халқ артисти, Юрио Васильевич **Геробцга**, РСФСР халқ артисти, роль ижрочилари — «Белорусфильм» киностудиясида ишланган «Ботқоқликдаги одамлар» бадиий фильми учун.

К. ЧЕРНЕНКО,
КПСС Марказий Комитетининг секретари

Н. ТИХОНОВ,
СССР Министрлар Советининг Раиси

КИНОСТУДИЯ БАЙРОҒИДА ОРДЕН

Республика ҳужжатли кино усталари ярим асрдан буён яратаётган Ўзбекистон йилномаси саҳифаларида жонажон диёрда рўй берган илк революцион ўзгаришлар, саводсизликни тугатиш мактаблари, колхозларда пайдо бўлган дастлабки тракторлар, Фарғона канали қурилиши, фронтга жўнаб кетаётган отрядлар, уруш вақтида Ўзбекистон уларнинг иккинчи азиз уйи бўлиб қолган болалар тушган эшелонлар, қўриқ ерларда ястаниб ётган пахтазорлар тасвирланган. Бу йилнома Улуғ Октябрь туфайли вужудга келган Совет мамлакати халқларининг ленинча дўстлиги самараси бўлган ҳаётимизнинг энг гўзал воқеаларидан бирининг ифодасидир. Ўзбек киноси ҳам ана шу ленинча дўстлик самараси бўлди. Ўзбекистон илмий-оммабоп ва ҳужжатли фильмлар киностудияси Октябрь революцияси байрами арафасида ўзининг 50 йиллигини нишонлади.

Студия коллективи ижодий меҳнати учун, совет кино санъатини ривожлантиришдаги хизматлари учун «Ҳурмат Белгиси» ордени билан мукофотланди. Тошкентда ана шу мукофотни топширишга бағишланган тантанали йиғилиш бўлди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. Б. Усмонхўжаев йиғилиш аҳлининг қарсаклари остида орденни киностудия байроғига қадаб қўйди. У Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, республика Олий Совети Президиуми ва Министрлар Совети номидан кинематографиянинг барча ходимларига КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг кинематографий масалаларига бағишланиб яқинда қабул қилинган қарори талабларига жавоб берадиган ленталар яратишда ижодий муваффақиятлар тилади.

Киностудия директори Т. Нодиров, Ўзбекистон Кинематографиячилар союзи правлениесининг биринчи секретари, СССР халқ артисти М. Қаюмов, монтажчи В. С. Станчева мукофот учун партия ва ҳукуматга қизғин миннатдорчилик изҳор қилдилар ва ҳужжатли кино усталари халққа хизмат қилишга, КПСС XXVI съезди қарорларини муваффақиятли амалга оширишга ўзларининг бутун билим ва кучларини сарфлайдилар, деб ваъда бердилар. «Ўзбекфильм» директори Ш. С. Аббосов, Тошкент авиация ишлаб чиқариш бирлашмасининг мастери, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони А. И. Ломакин коллективни юксак мукофот билан самимий қутладилар.

Тантанали йиғилишда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари Р. Ҳ. Абдуллаева иштирок этди. (ЎзТАГ).

Мақсад улуғ, вақт-чи тиғиз,
Ҳар бир тола кўзга тўтиё.

Шу пахтамиз ҳаммага азиз,
Шу пахтамиз оламда феруз.

ФАРҒОНАЛИКЛАР ЖАСОРАТИДАН ЎРНАК ОЛАЙЛИК!

Гўзал Фарғона областининг қишлоқ хўжалик меҳнаткашлари республикамизда биринчи бўлиб Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 67 йиллик байрами арафасида давлатга пахта сотиш планини бажардилар. Бу катта ғалаба областнинг барча районларида, хўжаликларида уюшқоқлик билан қилинган меҳнатнинг самарасидир. Область меҳнаткашлари КПСС XXVI съезди, партия Марказий Комитетининг кейинги Пленумлари қарорларини, КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси ўртоқ К. У. Черненко кўрсатмаларини изчиллик билан амалга ошира бориб, ана шундай катта ғалабани қўлга киритдилар. Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигига бағишланган социалистик мусобақа областда кенг қулоч ёйди. Тайёрлов пунктларига 575 минг тоннадан кўпроқ «оқ олтин» етказиб берилди. Гектар бошига 31,2 центнердан пахта олинди.

Фарғона области меҳнаткашларининг бу ватанпарварлик ташаббуси республикамизнинг барча областлари, районлари ва хўжаликлари меҳнаткашлари учун намуна бўлмоғи керак.

Йўлдош СУЛАЙМОН

СЕВИНЧИМДАН ЭНТИКАМАН

Севинчимдан энтикаман бахтим, Фарғонажоним,
Кўксимдаги марду майдон аҳдим, Фарғонажоним.
Юракларда гулхан мисол ёнмаганда муҳаббат,
Жасорату садоқатга қонмаганда муҳаббат,
Пахтамизга қўйилмасди бугунгидай вазмин тош,
Хирмонларинг эллар қалбин ёритгувчи зўр қуёш!
Бувайдалик чавандозлар улоқни олди яна.
Ўшаларни шарафлайди бугун ҳар бир тантана...
Кундан-кунга чирой очиб, Яйпан боряпти бойиб,
Нурсух шаънин кўтармоқда Анваржон Эркабоев!
Учқўприкда оқиллар кўп, ростдан ҳам кўп улуғлар,
Эсонбою, Сотволдилар, бари бағри тўлиқлар,
Бешариқнинг ишлари беш, пахтакорлар довруғи —
Ақлу идрок шуурыдир, дилдаги севги чўғи!
Ёзёвоним, навқироним, бир умрли баёзим,
Замиранг таърифлаб, қўшиқлар, қанот ёзинг!
Эркин ака, Мамазиё, қўш қаҳрамон қадрдон —
Бахт яратар ҳар дақиқа, из қолдирар ҳар бир он!
Олтиариқ қизи Раъно, турибсиз битта сўзда,
Гўё Барчин келбатини кўргандай бўлдим Сизда!
Ўзингга хос довруғинг бор, кўҳна юртим Рошидон,
Сенга таъзим бажо айлаб ўтдим суҳбат бошида.
Турдиали Раҳмон ўғли, Ортиқбой Боййигитов,
Кўзлашгани ўша баланд янги чўққига етиб —
Манглай тер-ла ярақлатиб, ёруғ этиб юзларин,
Юракларда олов бор-да, кўрсатдилар ўзларин.
Номдор Тошлоқ, азал-азал, қанча ҳикматга бойсан,
Раҳимберди тоғамиздай азизлар ўтган жойсан.
Қумариқда Аҳмадали раис довруғин кўринг,
Олимжону Неъматжондек фарзандларинг — ғуруринг!
Охунбобо районига қутловлар дил-диллардан.
Каримберди чўчимайди машаққатли йўллардан.
Одилжонлар, Ҳотамжонлар бири-биридан чаққон,
Қўшилгандир қалб қўрлари лўппи-лўппи чаноққа.
Қувамизда Муҳаммаджон, Раҳимжон, Мақсудовлар
Талпингани янги марра, янги чўққини довлар!
Қувасойда қўшиқ ўзга, оҳанги ҳам ўзгадир,
Соҳибкорлар, дил қатида асраганим Сизгадир!
Пахтазорда бўлди ишчи, шифокору тўқувчи
Ўша сафда муаллиму, студенту ўқувчи.
Пахтазорда давом этди кураш — буюк бир ҳашар,
Шунинг учун хирмонимиз Олой билан бўйлашар.
Юракларда гулхан мисол ёнмаганда муҳаббат,
Жасорату садоқатга, қонмаганда муҳаббат,
Пахтамизга қўйилмасди бугунгидай вазмин тош.
Оқ хирмонлар эллар қалбин ёритувчи зўр қуёш!

ШУҲРАТ

ОКТЯБРГА

Мен сени табриклаб, айтаман
олқиш
Октябрь ойида балқиган баҳор!
Эй, мангу уйғониш,
Эй, мангу болқиш,
Эй, инсон кўксида мангу
ифтихор!
Сен сабаб оламнинг кўрки
очилди,
Сен сабаб уфқлар нурга
чулғанди.
Тийра кўнгилларга зиё сочилди,
Замину замону эллар уйғонди:
Инсонлик қадрини кашф этди
инсон
Одамзод қўллари юлдузга етди.

Юлдузга лиқ тўла бу мангу
осмон
Орзулар сингари чарақлаб кетди.
Орзулар бепоён, фикрлар
уйғоқ,
Истиқбол йўллари янада порлоқ.
Ярақлаб кўринар якину йироқ,
Қўлларда, дилларда сен ёққан
чироқ!

Сен ўзинг мададкор,
Сен ўзинг байроқ,
Сен мангу очилган нур
эшигисан.
Сен ўзинг бизларни кийдириб
оппоқ,
Нур билан белаган бахт
бешигисан!
Сен оппоқ пахтамнинг чаноғида
нур,
Сен чўлга айқириб оққан
каналсан.

Турсуной кўнглида барқ урган
гурур,
Эртага йўл очган ақли камолсан!
Пахтакор бошини кўкка кўтариб,
Кўнглини ишончга тўлдирган
ўзинг.
Сен чизган йўллардан у мағрур
бориб,
Бир лаҳза узмади кўзингдан
кўзин!
Сен унинг қалбида ёниқ
ифтихор,
Сен унинг уфқида порлоқ
офтобсан.
Сен унинг бахтини йилда неча
бор
Қайд қилиб, улуғлаб ёзган
китобсан!
Ассалом, Октябрь, эй ёруғ жаҳон
Эй, она-Ватаним, эй улуғ
жаҳон.
Дунё тургунча тур саломат, омон,
Сеники келажак, сеники замон!

Эргаш МУҲАММАД

ЎЗБЕКИСТОН

Ўзбекистон!
Сен туғилган тонг
Йўргакланган менинг ҳам
бахтим.
Букун бериб сенинг севгинг ранг,
Гулга кирди умид дарахтим:
Бағрингдадир
Илдизи унинг,
Қувват берар сенинг ҳар куннинг!

Ҳар куннингга
Умримни улаб
Зафарингни куйлаб яшайман,
Орзуларим нурига белаб,
Истиқболинг ўйлаб яшайман:
Ўйларингдан
Оқарар тонглар,
Юрагимда уйғонар бонглар.

Куйга солиб
Бонглар жарангин
Шовуллайди сўнгсиз пахтазор,
Ютиб юрар далалар чангин,
Эртангини деб деҳқон ҳар наҳор:
Ахир, янграб
Истиқбол бонги,

Олдда порлар коммуна тонги!
Биламанки,
Эртанг албатта,
Бугунингдан ёрқироқ эрур.
Менинг бахтим ўзимдан эрур.
Менинг бахтим ўзимдан катта,
Менинг бахтим сен билан
тенгқур:

Ўзбекистон!
Туғилган вақтинг
Йўргакланган менинг ҳам
бахтим!..

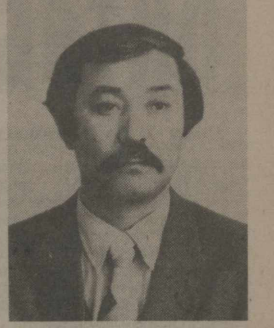

ЁНАР СЎЗ

Сўзлар ичра бир ёнар сўз
бор:
Такрорлашни ёқтирар
тилим...
Ҳар айтганда у сўзни
такрор.
Тўлиб кетар ёрдуга дилим!
Сафар чоғи соғиниб агар,
Тилга олсам у сўзни
бирров:
Ут чирмашиб юракка
қадар —
Олов бўлиб кетаман, олов!
Ҳа, ҳар сафар бахтим
беҳисоб:
Қўйрга жой топмайман
жонни,
Вужудимда порлайди
офтоб —
Тилга олсам Ўзбекистонни!

НИДО

«Исроил босиб олган ерлардаги араблар ўз қишлоқларидан ҳайдаб чиқарилмоқда. Бошпанасиз қолган араблар уй-жойига яҳудийлар жойлаштирилмоқда...»
(Газетадан)

Олислардан келар бир нидо,
Хаёлимда турар чарх уриб.
Омбур янглиғ гоҳо у садо
Юрагимни олар суғуриб:

«Беринг менга, бир парча
осмон,
Чарақлаган юлдузи билан.
Беринг менга, бир парча
осмон,
Ярақлаган кундузи билан.

Беринг менга, бир парча
осмон,
Бўлсин тождай бошимга
чироқ!
Гоҳо ўроқ, гоҳ бўлиб
кетмон,
Орзум янглиғ кезиб юрсин
ой.
Майли бўлсин, бағрида
булут,
Кўк булутсиз бўлмас
аслида.
Фақат, фақат бўлмасин
унут,
Парча ер ҳам бўлсин
остида.

Эркин боқиб ётайин унда:
Беринг менга, бир парча
осмон...»

Жамол КАМОЛ

АБДУЛЛА ҚАҲҲОР ХОТИРАСИ

Ой ҳам оғиб кетди уфқдан қуйи,
Ярим тун нафаси келади анқиб.
Мен ҳамон бошимни эгганим куйи,
Уйинг атрофида юрибман санқиб....
Олис бир юлдуздек деразангда нур
Боқсам, кўзларимга уринар бу дам.
Унда танҳоликда ёрниг ўртанур,
Унда ёниб турар столингда шам.
Қия шкафдаги кийимларингни
Ертиб турибди маъюс чироғинг.
Кям ҳам кия олур энди тўнингни,
Ким ҳам боғлай олур сенинг
белбоғинг...
Сенга ҳаёт эди ҳақ деб ўртаниш,
Баъзида сўзларинг бол эмас, тахир.
Бир оз тахир бўлса, нима қипти, хўш,
Лолагун шароб ҳам аччиқ-ку ахир...
Сен кетдинг, фалакда ботиб кетди ой,
Изингдан эргашди тимсоли башар.*
Бир оз яшай қолсанг, не бўлар, эди,
Не бўларди бир оз яшасанг агар?
Шунча айланамиз, юраклар аро —
Барқарор бир илинж, боқий бир умид:
Бир куни қалбларда берарсан садо,
Қайта туғилурсан охир бир куни.
То абад бўлмассан шундай тошбағир,
То абад қўймассан кўзимиз ёшлаб.
Бир кун эшигингдан чиқарсан, ахир
Кўқоний тўнингни елкангга ташлаб...

*. Устоз Ойбек вафотига ишора.

УЛ САНАМНИНГ КЎЗИ КУЛГАЙ

Ул санамнинг кўзи кулгай
ўзи кулмасдан бурун,
Узи кулгайму санамнинг
кўзи кулмасдан бурун...
Учратиб қолдим кеча —
гулшанда гул узганда ул,
Гул ўпиб сийпар санамни,
у эгилмасдан бурун.
Узмагил гулгунчани,
шаҳло кўзингни сузмагил,
Шабнами гул баргидин
бир-бир узилмасдан бурун.
Не бўлур қошимга келсанг,
бир ажиб савдо бўлиб,
Бир ажиб савдоларинг
бошимга келмасдан бурун.
Бўлмагай, йўқ менга олам,
унга кўнглим тўлмагай,
Тимқаро кокилларинг
қўйнимга тўлмасдан бурун.
Не бўлур ҳолим маним, оҳ,
ёнсаму ёндирмасам,
Шу бўлур ошиққа иш —
севсанг севилмасдан бурун.
Ишва бирла ёр агар —
ўлдирса, ошиқ инжимас,
Кел, ўзинг ўлдир Жамолни
ўзи ўлмасдан бурун...

БАДИҲАЛАР

Кимда ишқ савдоси бордир,
унда орзу гул бўлур,
Аввали гул бўлган орзу
охири булбул бўлур.
Гулни гул, булбулни булбул
айлаган бўстон эмас,
Гулни гул, булбулни булбул
айлаган кўнгил бўлур...

●

Кўзларингдан зарра ёғду,
лабларингдан қатра нам —
Етмади васлинг аро
кўнглимга ҳам, жонимга ҳам.
Кўзларинг ҳам, лабларинг ҳам
менга оташ отдилар:
Қайта-қайта, лаҳза-лаҳза,
дафъа-дафъа, дам-бадам...

●

Тан — иморатдир, жаҳонга
айлаган ҳуснингни фош,
Сеҳр этар ҳар дам ҳаво, сув
сеҳр этар ҳар дам қуёш.
Гарчи меъморинг — табиат,
лек ўзингдирсан мудом:
Сўнгги уста, сўнгги рассом,
сўнгги бир ҳайкалтарош...

Куз оёқламоқда С. МАҲКАМОВ фотоси

ЯЙЛОВ

Уйқудаги қиздай уфқдан уфққа
Қулочини ёзиб ётибди яйлов.
Ҳайратим уммони чиққан
тўпиққа,
Суқлана-суқлана бораман яёв.

Яйловда неки бор, бариси тансиқ,
Дардкесар ҳавою гуллар бунда
мўл.
Баридан афзали — қоқ кесган
чандиқ —
Қамчин изи янглиғ ёлғизоёқ йўл.

Бу йўлга тўшалган қанча ёниқ
ҳис —
Севгим истиқболин кўзлаган
орзу.
Мени бошлаб борар қамчин
каби қиз —
Шу яйловдек гўзал ёр ёнига у.

Қуёш ҳам асирми мен каби
ишққа,
Шафақ юрагини айлади ялов:
Уйқудаги қиздай уфқдан уфққа
Қулочини ёзиб ётибди яйлов.

АБДУРАҲМОН ЖОМИЙНИНГ 570 ЙИЛЛИГИ

Форс-тожик классик адабиётининг буюк намояндаси Абдураҳмон Жомий Шарқ халқлари маданияти тарихида шоир ва мутафаккир сифатида танилган.

Абдураҳмон Жомий эпик ва лирик асарларида юксак маънавий- ахлоқий ғояларни тарғиб қилди. Кишиларни ватанпарварлик ва аҳилликка, сахийлик ва олижанобликка, тўғрилик ва ҳалолликка чақирди. Юзларча ҳикоя ва масалларида ана шу ғояни бадиий акс эттирди ва уларни «Ҳафт авранг» мажмуасига киритди. Шунингдек у, уч машҳур ғазал девони жамлади, насрий «Баҳористон» асарини яратди.

Шоирнинг «Юсуф ва Зулайхо», «Лайли ва Мажнун», «Саломон ва Абсол» достонлари, уч девонидаги шеърларининг кўпчилиги ишқий мавзуда ёзилган. Ишқни куйлаш шоирга инсонни, унинг гўзаллигини, ҳис-туйғуларини улуғлаш учун хизмат қилган.

Абдураҳмон ЖОМИЙ

ҲИКОЯТЛАР

●

Бийдай чўл қўйнида манзилга қараб,
Туясин йўрттириб бораркан араб.
Кўзига тун каби қуйилиб уйқу,
Дафъатан йиқилиб тушди ерга у.
Юки енгиллиги кўриб беармон,
Йўлда давом этди туя хиромон.
Саҳар уйқусидан уйғониб араб,
Туясин топмади ҳар томон қараб.
Дедики: «Вовайло, туям йўқолди,
Хотирамда унинг хаёли қолди.
Кошки туям билан бирга йўқолсам,
Бошимда бўлмасди бунчалар ситам.
Борсайдим у билан кетса ҳам қаён,
Бу чексиз саҳродан чиқиб бир томон.
Адашган туямни топган ҳар одам,
Топган бўлар эди сўзсиз мени ҳам».

●

Мевали боғ ичра келиб хонаси,
Тулкичага шундай деди онаси:
«Мевани камроқ е, қочишга осон,
Мабодо ит кўриб қолса ногаҳон».
Тулкича дедики: «Кўрсам мевани,
Тамом унутгайман ушбу шевани.
Турфа балолар хавф солса ҳам бошга,
Кўзимга кўринмас таомдан бошқа».

●

Ҳўрозким бошида тожи сарафроз,
Унга муаззин дер: «Эй, янгроқ овоз,
Вақтни сенчалик билмас ҳеч доно,
Чўчимас вақт ўтса сенчалик асло,
Бундай доноликда, эй достонсарой,
Сенга қаср эди энг муносиб жой,
Ортингдан эргашиб неча макиён,
Нечук кулбада айладинг макон».
Ҳўроз дер: «Уйласам юрагим куйгай,
Шаҳват нафси солмиш мени бу куйга.
Нафсу шаҳватимдан кечолсам агар,
Хору забун бўлмас эдим бу қадар...»

Форсчадан Олимжон БЎРИЕВ таржимаси

ЧАЛДИРМОҚ НИМА?

ХАЛҚИМИЗ ОРАСИДА оғиздан-оғизга кўчиб юрувчи шундай эртак ва нақллар борки, уларни доноликнинг бадиий шаҳодатномалари, дегинг келади. Бу эртак ва нақлларнинг умумий шаклини қуйидагича яхлитлаштириш мумкин: муайян бир шароитда тўқнаш келган қаҳрамонлар ўртасида сирли савол-жавоб бўлиб ўтади. Савол-жавобларда муайян фикр, нарса-ҳодиса, рақам ёки миқдорлар айтилади. Унинг ечими эса савол-жавобларнинг мағзини мантиқан аниқлаш асосида ҳал қилинади. Бир мисол. Бир подшонинг қирқ маслаҳатчиси бўлган экан. Кунлардан бир кун у вазирлари ва қирқ маслаҳатчиси билан қўр тўкиб ўтирганда арз билан бир кал келибди. Шунда подшо тожини олиб, калга қараб бошини силабди. Бунга жавобан кал оғзини силабди. Подшо сўрабди:

— Ҳеч вақт тўққизинг учга етадими!

Кал айтибди:

— Гоҳ етади, гоҳ етмайди.

Суҳбат тугагач, подшо вазирлари ва қирқ маслаҳатчисига юзланибди: «Қани, аркони давлат донишмандлари, айтингларчи, биз нима ҳақида гаплашдик! Қирқ кун муҳлат, агар билмасангизлар, бошларинг — қиличда, молларинг — таловда», дебди.

Вазирлару қирқ маслаҳатчи ўттиз тўққиз кун ўйлаб-ўйлаб тополмай, кўп мол-давлатлар билан калнинг олдига бориб, бўсағасига бош қўйиб: «Жонимизни сақлаб қол», деб ялинишибди. Шунда кал: «Подшонинг бошини силагани: «Одамнинг бошига кулфат нимадан келади», дегани. Мен: «Тилидан», деб оғзимни силадим. Подшонинг: «Тўққизинг учга етадими!» дегани, «Уч фасл — кўклам, ёз, куз ишлаганинг уч ой қишга етадими!», дегани. Мен: «Гоҳ етиб, гоҳ етмайди, дедим». Шундай қилиб, вазиру маслаҳатчилар ўлимдан қутулиб қолишган экан. (Айтувчи: Саъми Турдимуродов).

Бундай асарларнинг асосий қисмида оддий меҳнаткаш халқ вакили билан подшо (мешкоб ва подшо, кал ва подшо) ўртасида кечган сирли савол-жавобни ечиш вазир ёки қирқ маслаҳатчига топширилади. Улар масалани ҳал қила олишмагач, доно олдига бўйин эгиб боришга мажбур бўладилар. Халқ бу билан оддий меҳнат кишиларининг донолигини улуғлайди.

Фольклоршунослигимизда бу хилдаги асарлар топишмоқ жанри доирасида баҳоланиб келинмоқда. Лекин кейинги изланишлар бу нақл ва эртакларнинг чалдирмоқ муҳитида пайдо бўлганлигини, шу заминда шаклланганини кўрсатмоқда.

Хўш, чалдирмоқ нима! Чалдирмоқ — бадиий матн асосига қурилган ўйин. Унинг бадиий матнида муайян вазият, ҳолат тушунтирилиб, персонажларнинг ўзаро суҳбати берилади. Бунда муайян фикр албатта чалғитиб айтилади ва унга аниқ жавоб бериш талаб қилинади. Юқорида биз келтирган кал билан подшо ҳақидаги чалдирмоқ фикримизга мисол бўла олади.

Халқимиз ўртасида шундай чалдирмоқли асарлар ҳам мавжудки, уларда яхлит умумий сюжетга бир неча чалдирмоқ сингдирилиб юборилган. «Мешкоб ва подшо», «Доно қизлар ва подшо» деб номланувчи қуйидаги намуналар шулар жумласидандир.

Шомирза ТУРДИМОВ

МЕШКОБ ВА ПОДШО

ЭСКИ ЗАМОНДА бир шаҳар бор экан. Шаҳар подшоси жами каттаконлари билан қирқ йигитини икки томонига олиб, шотирларига отини етаклатиб, кўчаларни томоша қилиб юраркан.

Трама вақтлари экан. Бир мешкоб кўчада одамларга сув бераркан. У кечқурун бир коса сувни селпиб юборган экан, туёқ изига тушиб музлаб қопти. Қирқ йигити билан келаётган подшо бояги музни кўриб, шотирига буюрибди: «Тўхтат отни!». Подшо мешкобга қараб савол қибди:

— От туёғин қолқон опти қатра об.

Мешкоб жавоб берибди:

— Чиқса шамшар мавж урадир офтоб.

Подшо саройга боргач, қирқ йигитга савол қибди:

— Мешкоб билан нима хусусда гаплашдим?

Хотирлироғи айтибди:

— Сиз «От туёғин қолқон опти қатра об», дедингиз. Мешкоб «Чиқса шамшир мавж уради офтоб», деб тилини бўлтанглатди.

— Тўғри, хўш, бунинг маъноси нима?

Қирқ йигит бирдек мум тишлаб, хаёлга толибди.

— Сизларга қирқ кун муҳлат. Топсанглар топдинглар, бўлмаса жонларингдан умидларингни узаверинглар, — дебди подшо.

Булар ўйлабди. Бировининг ўйи иккинчисиникига тўғри келмабди. Охири мешкобга боришибди. «Шунинг маъносини айтиб бер», деб бўсағасига бош уришибди.

Мешкоб айтибди: «Маъносини айтсам, подшо мени ўлдиради, айтолмайман».

Ҳамма мулозимлар эланибдики, «Қирқ одам ўлгунча бир одам ўлсин. Минг танга йиғиб берамиз. Бола-чақанг бир умр еб, адо қилолмайди». Мешкоб ноилож рози бўлибди.

Улар билиб олиб, подшонинг олдига бориб айтишибди:

— Сиз айтибсизки, олампаноҳ, сен беадаблик қилиб, бу ерга сув тўкибсан, биров тойиниб кетса нима қиласан? Мешкоб: «Э тақсир, офтоб чиқса эрийди кетади-да, ҳар ким тилидан тояди», деб тилини бўлтанглатган экан.

Подшо айтибди:

— Мешкобни айтиб келинглар.

Ана энди мешкобни айтиб келишибди. Подшо айтибди: «Нима учун айтдинг, бу хомкаллаларни ўлдирардим. Мен бўлсам, 10 минг тиллагаям айтмасдим, сен минг тиллага айтибсан», деб койибди.

Ана энди, шу подшонинг бир хотини бор эканки, оғир касал ётган экан, подшо хотинини жудаям яхши кўраркан. Унинг жони чиқиб кетса, подшонинг ҳам жони қўшилиб чиқиб кетадиган тартибда экан. Подшо хотинининг кун-соати битаётганини сезиб, ўлаётганини кўрмай деб, «Мен кетаман, Бузрукка бориб ётаман. Ким, хотининг ўлди, деб борса, шунинг бошини оламан», дебди. Кетган куни оқшом хотини ўлиб чиқибди. Кўмиб қўяйлик деса подшодан қўрқадилар. Ўлди, деб борайлик десалар, жон ширин.

Булар яна ўйланиб мешкобни жўнатмоқчи бўлишибди. Яна минг тилло йиғиб бериб кўндиришибди. Мешкоб булардан жавоб олиб подшога қараб кетибди.

Мешкоб энди йўлда бора туриб, трама куни эмасми, битта тарвуз, битта қовунни қўлтиқлаб олибди. Подшо бундай қараса, мешкоб келаяпти. У хотини қазо қилганини билибди. «Яна мешкобни юборишибди-да», деб ўйлабди ўзича.

Мешкоб товуш етадиган ерга борибди-да, салом-алик қилмасдан, қаққайиб тураверибди. Қовун-тарвузини ерга қўйибди-да, подшога савол қилибди:

— Шо дарахтининг соясида сўлди гул, нетмоқ керак?

Подшо мешкобга:

— Шишадан тобут ясаб, гулдан кафан этмоқ керак, — дебди.

Ана энди савол-жавоб тамом бўлди. Иккови бориб кўришиб, подшонинг буйруғини қилиб, хотинга шишадан тобут ясаб гулдан кафан қилиб кўмишибди.

Айтувчи: Юсуф бахши
САРИМСОҚ ўғли
Ёзиб олувчи Ш. ТУРДИМОВ

ДОНО ҚИЗЛАР ВА ПОДШО

ҚАДИМ ЗАМОНДА, узоқ бир шаҳарда, бир подшо бўлган экан. У ўз мамлакатида энг доно ҳисобланаркан. Подшо биронта доно кишини эшитиб қолса, дарҳол топтириб, хотин-қизлардан бўлса ўзига чўри қилиб, хотин қилиб оларкан, эркак бўлса, қул қилиб оларкан.

Бир кун у ғамга чўмиб ўтирганида ёнидаги мулозимлари: подшойи олам сизга нима бўлди, мундоқ қайғуриб қолдингиз? Кўнглингизнинг тагида, яна биронта қизга уйланишга майл бор, чоғи, деб сўрашибди. Подшо: ҳа, ана ўзларингиз тушунибсизлар, дебди. Мулозимлари: бўлмаса подшоҳим, сизга бир доно қиз бор. Ўшанга совчиликка борайлик, дейишибди. Подшо уларни совчиликка юборибди.

Шу доно қизнинг уйига совчилар етиб бориб, қизга:

— Биз сизга совчи бўлиб келдик, — дейишибди.

Қиз:

— Кимдан совчи бўлиб келдинглар? — дебди.

— Биз фалон подшодан совчи бўлиб келдик.

— Подшога мен тегишга розиман. Лекин шартим бор. Шартим шуки, менга тўй-томоша ёки келин пули, ҳеч нарса керак эмас. Агар подшо мени олмоқчи бўлса, уйимдан подшонинг уйига довур олтин поёндозда борсам.

Совчилар подшога келиб, қизнинг шартини айтишибди. Подшо: «Қандай розилигини олдингиз, қанақа тўй-томоша керак экан», деса, «У қизга тўй-томоша, ҳеч нарса керак эмас экан. Қиз эшигини олдидан, то шу сизнинг турган жойингизгача тилла поёндозда келишини истаркан», дейишибди. «Ундоқ бўлса хазинадаги бор тиллоларни унинг оёғи остига сочинг», дебди подшо. Хазинадаги тиллаларни чиқариб, бутун йўл бўйлаб сочиб боришибди. Ярмига боргандан кейин тилла етмабди. Подшо ҳузурига қайтиб: «Подшойи олам бу қизнинг дарвозасигача тилло етмади-ку, энди нима қиламиз?», дейишибдилар.

Подшо: «Қиздан бориб сўранглар, қани, нуқра сочсаям бўларканми-йўқми?», дебди. Қизнинг олдига борадилар: Подшонинг хазинасидаги тилла соб бўлди. Поёндозга нуқраям сочсак бўладими, йўқми?». Қиз айтади:

— Ким айтди сизларга тиллоларни ерга сочгин деб?

— Подшо айтди, — дебдилар.

— Подшоларинг ўтакетган аҳмоқ подшо экан. Агар доно подшо бўлсайди, тиллони оёқ остига сочмасдан, бир отнинг тўрт оёғига тўртта тилладан тақа қилиб, мени отга миндириб борарди. Подшоларингга айтинглар, тегмайман, бундай аҳмоққа, — деб юборибди қиз.

Бу гапларни эшитган подшо жуда қайғурибди. Қайғуриб ўтирган паллада ёнидаги вазиру доноси айтади: подшойи олам, қўйинг, кўп хафа бўлманг, бу қиздан бошқа энг доно, энг чиройли бир қиз бор. Шунга совчи юборамиз, дейди.

Совчилар қизнинг олдига борибдилар. Қиз билан саломлашиб ўтириб:

— Биз, қизим, сизга совчи бўлиб келдик, — дебдилар.

— Кимдан?

— Ҳа, ўзимизнинг подшодан, — дебдилар.

— Подшонгиз неча ёшга кирди? — деб сўрабди қиз.

— Олтмиш ёшга...

Қиз айтибди:

— Э, жуда яхши, менбоп куёв экан. Майли, мен у кишига тегаман. Лекин шартим бор.

— Хўп айтинг шартингизни.

— Шартим шу: подшо менга тўй-томоша бермасин. Қалин бермасин. Фақат 20 та тулки, 30 та бўри, 40 та қилич, 50 та нўқталанган от, 60 та ахталанган от, 70 та тахта берсин. Подшонгиз шу нарсаларни юборса, биз келин бўлиб бораверамиз, — дебди.

Подшо бу гапни мулозимларидан эшитгандан кейин пешонасига бир урди-ю, нима қиларини билмай ерга қараб қолди. Совчилар подшога қараб ўтиравердилар. Охири чидолмадилар-да, совчилар сўрадилар:

— Эй, подшойи олам, бу нарсаларни олиб бориб, қизни олиб келайликми, — деганларидан кейин подшо деди:

— Э, аҳмоқлар, биласизларми, бу қиз нима дебди?

— Билмаймиз, олампаноҳ.

— Бу қиз ҳақиқатда ҳам доно экан. У айтибди: Сен 20 ёшлигингда тепадан-тепага тулкидек сакрардинг. Ўша палла қаерда эдинг, мени олсанг, 30 га кирганингда бўридай олдингдан чиққанни тилка-пора қиладиган эдинг — йигит эдинг, ўша вақтлар қаерда эдинг мени олсанг, 40 га кирганингда миянгнинг тўрт тарки тўлиб ҳақиқий эркак бўлган эдинг, ўша паллада қаерда эдинг, мени олсанг, 50 ёшга киргансан, уйлангансан — нўхталисан, мени олиб номаъқул ейсанми, 60 ёшга киргансан, қаригансан — даваринг ўтган, энди мени олиб номаъқул ейсанми? 70 ёшга кирибсан, энди сенга хотин лозим эмас, ўлим лозим, тахта лозим, — дебди подшо.

Шу билан подшо айтибдики:

— Ўша қизга бориб айтинглар, мен ундан минг марта розиман. Энди уйланмайман.

Айтувчи: Содиқ ҲАЛИМОВ
Ёзиб олувчилар:
З. ҲУСАИНОВА,
Ш. ТУРДИМОВ

КАТТА ФАРҒОНА КАНАЛИ ҚУРИЛИШИДА

Кундузи меҳнат қайнади...

Кечалари ҳам тиним бўлмади...

Макс ПЕНСОН фотолари

БИР ПЛАСТИНКА ТАРИХИ

ОНАМНИНГ ҲИКОЯСИ

Назаримда, табиат одамзоднинг вақт синовидан ўтган энг яхши хислатларини асраш вазифасини аёл зиммасига юклаган. Бир воқеа сабабли ана шу фикрга келдим.

Олий мактабни битириб, янги иш бошлаган пайтларим. Кунлардан бир кун иш юзасидан Андижон шаҳрига бордим. Қайтишда бир неча пластинка ҳам ола келдим. Улар орасида Муҳаммаджон Каримов ижро этган «Муножот» ашуласи ҳам бор эди. Уйга келгач, янги олиб келган пластинкаларни радиолаға қўйиб, онам билан биргаликда эшита бошладик. Навбат «Муножот» ашуласига келганда онам унсиз йиғлай бошлади... У йиғлар эди. Назаримда, шу пайт онажоним бир бурда бўлиб қолгандек туюлди.

—Ойи, сизга нима бўлди? Бирон жойингиз оғрияптими? —деб сўрадим хавотирланиб. У «йўқ» ишорасини қилди-ю, ҳеч нарса демади. Орадан анча вақт ўтгач:

—Болам, мана шу ашула менга кўп воқеаларни эслатди. Айниқса, Катта Фарғона канали қурилишини, унда иштирок этган кишиларни...

Ўшанда, Катта Фарғона канали қурилиши бошланишидан бир неча кун аввал, дадангни штабга чақиртиришиб, Луғумбек участкасидаги кишиларни турар-жой ва озиқ-овқат билан таъминлаш ишини топширишди. Бир неча кундан сўнг Куйганёр чойхонасига тумонат одам тўпланди. Бир пайт Беркинбой самоварчининг сўриси ёнига усти брезент билан қопланган енгил машина келиб тўхтади. Ундан республика ва область раҳбарлари, канал қурилиши инженерлари тушишди. Улар орасида новчадан келган, деҳқонсифат, республиканинг биринчи президенти Йўлдош ота Охунбобоев ва бошига кепка, эгнига китель кийиб олган Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Усмон Юсупов ҳам бор эди. Канал қурилиши мутасаддиларидан Тешавой Мирзаевни бу жойда ҳамма танирди. Мирзаев ўнг қўлини баланд кўтариб, ғовурни босди. Оломон тинчигач, у дона-дона қилиб, гап бошлади:

— Ҳурматли биродарлар! Ҳозиргина биз штаб йиғилишидан тўғри сизларнинг ҳузурингизга келяпмиз. Йиғилишда эртадан бошлаб бутун канал трассаси бўйлаб ялпи иш бошлашга қарор қилинди. Қарийб икки юз етмиш километр узунликдаги бўлажак канал қурилишида кўнгилли бўлиб ёзилган бир юз олтмиш мингдан ортиқ киши бараварига иш бошлайди...

Шундан кейин Усмон Юсупов сўз олди. У участкалар бўйича ишларни тақсимлаб, шундай деди:

—Учқўрғон тўғони, Луғумбек шаршаралари ва Куйганёр тўғони сиз, азамат меҳнатчиларнинг билак кучингизга мақтал бўлиб турибди. Канал қурилиши штаби полвонлардан уч катта бригада тузишга қарор қилди., Учқўрғон участкасида ишлайдиган бригадага норинлик машҳур полвон Дўнан Дўстматов, Луғумбек қурилишида ишлайдиган бригадага булоқбошилик Жўра полвон Ғойипов, Куйганёр тўғони қурилишидаги бригадага избосканлик Али полвон бошчилик қилади...

Ўша пайтларда опанг Диломхон қўлимда уч ойлик чақалоқ эди. Шунга қарамасдан эртасига эрталаб бир қўлимда бешик, бир қўлимда чақалоқ билан канал қурилиши штабига яқин баракка кўчиб ўтдик.

Эртасидан бошлаб Фарғона водийсининг турли районларидан гурра-гурра ҳашарчилар кела бошладилар. Улар яёв, отлиқ ёки қўқон араваларда бу ерга келишди. Куйганёр ва Луғумбекнинг турли жойларига қурилган нонвойхоналарда ҳар куни 8-10 қоплаб ун ёпиларди. Ошпазларнинг ҳам қўли-қўлига тегмайди. Мен ҳам бекор турмай, чақалоқ ухлаган пайтларда дам нонвойларга, дам ошпазларга қарашиб юрдим. Дадангнинг ҳам юмушлари бошидан ошиб-тошиб ётарди. У дам пиёда, дам отда, дам юк машиналарида юриб, канал трассаси қурилишида ишлаётган кишиларни ўз вақтида озиқ-овқат ва керакли анжомлар билан таъминлаш ишига бош-қош эди...

Канал қурилиши бошланганига чамаси икки ҳафталар ўтганди. Бир куни кечқурун алламаҳалда даданг хафа бир ҳолатда кириб келди. Овқатланмади ҳам. Эрта тонгда ўрнидан турдида, ҳеч нарса демай яна чиқиб кетди. Дадангнинг ўша пайтдаги хафалиги сабабини кейин билдим...

Даданг — Карим Алиев шахмат ўйинига ўч одам эди. Маълум бўлишича, даданг унга борган ерида омборчи билан шахмат ўйнаб, унни машинага юклаб бўлишганини сезмай қолибди. Шофёр ярим соатдан ортиқроқ қидириб, зўрға топибди. Натижада ун нонвойлар қўлига кечикиб келган, улар канал қазувчиларга одатдагидан ярим соат кеч нон чиқаришган. Бундан хабар топган канал қурилишининг оқсоқолларидан бири дадангни жуда қаттиқ койиган. Шундан кейин бир ҳафтагача дадангнинг чиройи очилмай юрди.

Ўша воқеадан сўнг орадан бир неча кун ўтгач, барагимизга ўша оқсоқолнинг ўзлари кириб келдилар. У кишининг қўлида ўша пайтда янги расм бўлган патефон билан иккита лаппаги ҳам бор эди. Ўша лаппаклардан бирига «Қаро кўзим», иккинчисига «Муножот» ашулалари ёзилган эди. Қурилиш оқсоқоли дадангнинг кўнглини кўтариш учун шу нарсаларни олиб келган экан... Сен олиб келган пластинка менга ана шу олис хотираларни эслатди, болам...

Алишер КАРИМОВ

ХОТИРА

Қутлуғ байрам кунларида киши хотиралари қайта жонланади. Менинг хотирамда қаттиқ ўрнашиб қолган кишилардан бири — коммунист, хотин-қизлар озодлиги, паранжи ташлаш ҳаракатининг ташкилотчиларидан марғилонлик Нурхон Муслимова.

Ботирхўжа аканинг 5 боласи бўлиб, уларни боқолмасдан жуда қийналган эди. Бунинг устига, бойнинг оғир меҳнатида оёғи майиб бўлиб, ишга яроқсиз бўлиб қолди. Натижада Ботирхўжа аканинг болалари оч ва яланғоч қолди...

Қува бўлисининг Байтан қишлоғида Холматхон деган катта ер эгаси бор эди. У Марғилон шаҳар қозисига иккинчи хотинликка бир қизни совға қилиб беришини сўрайди. Марғилон шаҳар қозиси Нурхонни Холматхонга сотиб юборади. Лекин «инсофли» бой Нурхоннинг отасига еб кетарга бир қоп гуруч, бир қоп ун ва 300 сўм пул «қалин» бериб, қизни тўйсиз, аравага солиб, Қувага олиб кетади. Холматхонбой амалдорларга зиёфат бериб, Нурхонни хотинликка никоҳлаб олади. Холматхонбой ва унинг катта хотини Нурхонни чўрига айлантиришади. Нурхон бола боқиш, уй-рўзғор ишларини қилиш, сигир соғиш билан кун ўтказади. Шу зайлда бойникида 3 йил яшайди. Бу орада Нурхон ота-онасидан ва икки укасидан айрилади.

Ана шундай пайтда Туркистонда ҳам Улуғ Октябрь социалистик революцияси ғалаба қозонади. Марғилонда ҳам Совет ҳукумати қарор топади. Коммунистлар хотин-қизлар клуби ташкил этадилар. Клуб қошида хотин-қизлар саводини чиқариш курси очилади. Нурхон ҳеч иккиланмай клубга аъзо бўлиб киради ва бу курсда ўқиб саводини оширади. Нурхон комсомол сафига кириб, хотин-қизлар орасида актив иш бошлайди. Лекин Марғилондаги хотин-қизларнинг душманлари, босмачилар ва руҳонийлар Нурхонни ўлдириш пайига тушадилар.

Бу воқеадан хабардор бўлган Марғилон шаҳар партия комитети Нурхон Муслимовани Тошкентда очилган клуб мудирларини тайёрлаш курсига юборади. У бу курсда паранжида юриб ўқий бошлайди. Курсни аъло баҳо билан битириб чиқади. Паранжини ҳам ана шу курсда ўқиб юрган йиллари ташлайди. Феодал-руҳонийлар таъсирида юрган тоғаси уни ўлдирмоқчи бўлгани сабабли, Нурхон Марғилонга қайтмайди. У шу ерда — Тошкентда, Муслимов деган большевикка турмушга чиқади, унинг тарбиясида партия сафига киради ва партия мактабини битиради.

Шундан сўнг у Қибрай қишлоғидаги хотин-қизлар клубига мудира қилиб тайинланади. У мана шу йилларда катта кўламда сиёсий-оммавий ишлар олиб боради. Хотин-қизларни паранжидан озод қилиш учун қаттиқ курашади.

1925 йили куз ойида ер ислоҳати бошланди. Ер ислоҳотига Нурхон Муслимова клуб мудираси сифатида актив қатнашди. У хотин-қизларга ер ислоҳотининг аҳамиятини кенг тушунтирди. Бу вақтда хотин-қизларни паранжидан озод қилиш ишлари қизиб кетган эди. Шаҳар партия комитети қошида «Ҳужум» комиссияси тузилди. Бу комиссия барча маҳаллаларда ташвиқот ишларини олиб борди. Жойларда мажлислар ўтказилиб, унда хотин-қизлар ўз паранжиларини ташладилар. Паранжилар куйдирилди. Аннахон Шарипова, Абдас Тўраева, Фотима Ҳамроева, Муаззам Маҳмудова, Адолат Нуралиева, Мўти Бобоева биринчи бўлиб паранжиларини ташладилар. Эски шаҳар партия комитети Нурхон Муслимовани хотин-қизлар бўлими бошлиғи, сўнгра хотин-қизлар клубига мудира қилиб тайинлади. Унинг ташаббуси билан клубда турли тўгараклар, жумладан, тикувчилик тўгараги ташкил қилинади. Клубда хотин-қизлар мактаби очилди, юзлаб хотин-қизлар ўқишга тортилди. Сора Эшонтўраева, Мавлуда Аъзамова, Замира Ҳидоятова ва бошқа актив хотин-қизлар шулар жумласидандир.

Н. Муслимова умрининг охиригача ҳам партия қаерга ишга юборса сидқидилдан, коммунистчасига меҳнат қилди. Паранжидаги оддий аёл Октябрь қуёши туфайли партия раҳбар ходими даражасига кўтарилди. Ажойиб коммунист аёл хотираси минглаб сафдошларининг қалбида мангу сақланади.

Ғ. ТЎРАЕВ,
1927 йилдан КПСС аъзоси

«УДДАБУРОН ОДАМ»

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати»нинг шу йил 10 август сонида журналист Ш. Нуралиевнинг «Уддабурон одам» сарлавҳали мунозарали очерки босилган эди. Очерк ёш ёзувчи Аҳмад Аъзамнинг «Одамнинг оласи» ҳикояси таъсирида ёзилган бўлиб, унда муҳим ижтимоий масала — айрим кишилар ўзларидаги ишбилармонлик, ташкилотчилик қобилиятларини умумхалқ ишига эмас, кўпроқ шахсий бойлик орттириш йўлида сарф этаётгани ҳақида ёзилган эди. Очерк газетхонларда катта қизиқиш уйғотди.

Қуйида шу муносабат билан келаётган хатлардан айримларини диққатингизга ҳавола этамиз.

«ҚАЛАНДАР» ОДАМ

Ёш ёзувчи А. Аъзамнинг «Одамнинг оласи» ҳикоясини ўқиганман. Журналист Шокирали Нуралиевнинг ўша ҳикоядан таъсирланиб ёзган очеркини ўқиб, шуни мен ҳам ёзишим мумкин эди-ку, деган гап хаёлимдан кечди. Ш. Нуралиев ўз очеркида Шерқўзининг «фаолиятини» кўрсатиб жуда тўғри иш қилган. Ҳозирги пайтда Шерқўзилар кўпайиб кетяпти. Улар фақат яшашнинг «йўлини» ахтариб шу билан ўз умрларини роҳату фароғатда ўтказишни ўйлашмоқда. Иложи борича жамиятдан, давлатдан юлиб, шахсий бойлик орттиришга ҳаракат қилишади. Суннат акага ўхшаган «қаландар» одамлар эса яшашнинг «йўли»ни билишмайди.

Ўқитувчилик шарафли, масъулиятли касб.. Тўғри, унинг ҳосили бирдан кўзга кўринмайди. Ҳаттоки бу ҳосилни пайқаш ҳам қийин. Тўғриси, ана шу касб эгалари ўртасида ҳам Шерқўзилар учраб турибди. Уларга кўп дарс керак эмас. Бир амаллаб озгина соатини ўтадию-кетади. Томорқасига турли экинлар экиб бозорга олиб чиқишга ошиқадилар. Ўзи дарсда-ю хаёли экинларида бўлади. Селитрани жўякдан аритмайди. Шундай қилса бодринг тез сотилиб, тез тугар эмиш. Уни еган одам нима бўлади? Бу уни қизиқтирмайди. Ўша бодрингни ўқувчиси еб, ичи оғриб дарсдан қолиб, касалхонага тушади.

Улар яна «қаландар» Суннат устидан кулишади. Суннат эса эртадан кечгача мактабда бошини оғритиб юргани-юрган. Унинг миясида эртадан кечгача бола тарбияси. Кечқурун уйга келиб яна алламаҳалгача дарс қилади, газета, журнал, китоб ўқийди. Шерқўзилар эса кундалик фойдасини ҳисоблаш билан овора. Суннатнинг томорқаси ҳам, машинаси ҳам йўқ. Қўл учида кун кўради. Маошдан -маошгача харажати ҳисоб-китобли. Шерқўзилар эса ҳотамтойлик билан дабдабали уй солган, дабдабали тўй қилади. Суннатга: сен қаландар кечасию кундузи ўқиганинг ўқиган. Аммо сен ҳам муаллим, мен ҳам муаллим, дейишади улар.-«Мен «Халқ маорифи аълочиси»ман, сен нимага эришдинг?» деб ҳам қўйишади. «Сен ландовур, унвон олишнинг ҳам «йўлини» билмайсан ҳатто».

Гоҳида Шерқўзиларнинг хотинлари Суннатнинг хотинини ҳам бузади. Ҳеч жойда йўқ тақинчоғу, матоларни топиб кийиб, мақтанишади. Ҳаттоки болалари ҳам отасидан қолишмайди.

Шерқўзилар гапга ҳам чечан. Гап билан кишиларни оғзига қаратишади. Ҳаммага яхши муомила қилади. Унинг маънавий қиёфасини эса фақат ҳамкасби Суннат билади. Лекин Суннат буни одамлардан сир тутади. Чунки ҳамкасбининг айбини очгиси келмайди. Шерқўзиларнинг одамнинг оласи, «уддабурони» эканлигини ошкора қилмайди. Суннатга ўхшаган «қаландар» одамлар буни ошкор этишмас экан Шерқўзиларнинг тарбиясини олганлар кўпайиб кетаверади.

Норқувват ТЎРАЕВ
Ангор

ТОМИР ОТМАСДАН...

«Уддабурон одам» сарлавҳали мунозарали очеркни қизиқиш билан ўқиб чиқдим. Журналист ўз очеркида ёзувчи бир қадар тегиб ўтган проблемаларга аниқлик киритиб, конкретлаштириб, бугунги кунимизнинг энг муҳим масалаларидан бирини ёритади. «Уддабурон одам» кўпчилигимизга таниш. Бундай одамларни фақатгина деҳқонлар орасида эмас, турли касб кишилари ичида ҳам учратиш мумкин. Энг ачинарлиси шундаки, ундай одамлар у ёки бу қишлоқнинг обрў-эътиборли кишилари сафидан ўрин олиб яшашга интилмоқда.

Бизнинг қишлоқнинг ҳам ўз «уддабурон» одамлари— Шерқўзилари бор. Уларнинг (албатта, улар бармоқ билан санарли) «оғирнинг остидан, енгилнинг устидан» ўтиб кун кечираётганини ҳамма билади. Лекин, ҳеч ким индамайди. Ҳамма иллат ана шунда-да. «Менга на фойдаси тегади, на зиёни» дея биз уларнинг кирдикорига бефарқ қараймиз, ўз лоқайдлигимиз билан уларнинг жирканч фаолиятига замин тайёрлаймиз. Кўп ҳолларда улар бизнинг асабимизга тегишади (бундай бўлиши табиий-ку), бироқ негадир улардан чўчибми, нафасимизни ичимизга ютиб юраверамиз. Шерқўзилар эса бизнинг «мулойимлигимиздан» юз фоиз фойдаланишади.

Ёши олтмишларга бориб қолган Ниёз ака деган киши бор. Юлдузни бенарвон ура оладиган бу одам жамият учун беш чақалик фойда келтирмай яшаб кеняпти, десак сира муболаға бўлмас. Чаласавод одамнинг турмушини, дову- дастагини кўрсангиз... Ў-ҳў, ҳайратдан ёқа ушлайсиз, ҳавасингиз келади. Қишлоқдаги бирор одам Ниёз ака бунчалик тақа-турумни қайдан топдийкин, деб бош қотирмайди. Чунки унинг турмуш тарзи, чиркин фаолияти ҳаммага беш бармоқдек аён.

Ниёз ака умр бўйи бир жойда ёлчитиб ишлаган эмас. Ҳамиша енгил ва мойлироқ жой қидиргани-қидирган. Кўпи билан бир ўринда икки йилча ишлайди-ю, сўнг чуви чиқиб, яна янги маскан қидиради.

Ниёз аканинг ҳаётда ўз «назария»си, ўз яшаш қоидалари бор. Диққат қилинг-а, у бирор бир тўй-томошадан қуруқ қолмайди, чақирилса, чақирилмаса бориб тўрдан ўрин эгаллайди. Аммо ўзи бирор марта ҳам ҳамқишлоқларини уйига чорлаган эмас, чорламайди ҳам. Ўғилларини уйлантирди, қизларини турмушга чиқартирган эса-да, ҳамқишлоқлари унинг бўсағасини босишган эмас.

Йўқ, Ниёз ака сиз ўйлаганчалик хасису қурумсоқ эмас. У ҳеч бўлмаганда икки ҳафтада бир бўрдоқи сўйдиртиради. Зиёфатни эса фақат... «Нонни керакли кишиларга едириш керак». Мана унинг «назария»ларидан бири.

Энди шундай савол туғилади: Хўш, «уддабурон» одамларнинг турмушимиздан кенг ўрин олишига ким айбдор? Албатта, биз, ўзимиз. Бир лаҳзалик тинчимизни ўйлабми, лоқайдликка йўл қўямиз. Шерқўзию Ниёзлар билан астойдил курашмаймиз. Натижада, бундай кишилар сира бўш келишмайди, устимиздан пичингли қаҳ-қаҳа уриб, ўз кирдикорларини бемалол ошираверади. Улар табиийки, жамиятимизнинг юксалишига, маънавий бойлигимизнинг ўсишига катта зиён етказади. Бу зиён жабрини яна бошқалар эмас, худди ўзимиз тортамиз, руҳан эзиламиз. Кўз ўнгимизда «гумбир-гумбир» қилиб тантанавор яшаётган («Тантанали ҳаёт ҳеч қачон соф бўлмайди» деган эди. И. Тургенев), ҳалол меҳнат билан эмас, найранг билан кун кўраётгам Шерқўзилар ёшларимиз тарбиясини ҳам бузадилар. Бу «кемтик»ларни тўлдириш осон эмас, қийин, беҳад қийин. Буни тарбиячилар жуда яхши билишади.

Хўш, нима қилмоқ керак? Журналист Ш. Нуралиев таъкидлагандек, «Демак, унинг тоифасидаги одамлардан ҳушёр бўлиш керак. Токи улар томир отиб кетмасин!» Дарвоқе, ҳушёр бўлиш камлик қилади, улар билан курашмоқ, томирларини аёвсиз қирқмоқ керак!

Жўрақул АЖИБОВ,
ўқитувчи

АКС САДО

НИГОРАНИНГ КУНДАЛИГИ

Ҳурматли редакция!

Яқинда иш юзасидан Фарғонага боришимга тўғри келиб қолди. Кўпчилик пахтада бўлгани учунми, автобус бекатлари сокин. Ўзим ёлғиз автобус кутиб ўтирибман. Келди. Ўриндиқлар деярли бўш. Ўртароқдаги ўриндиқларнинг бирига бориб ўтирдим. Беихтиёр ўриндиқ билан автобус сирти оралиғига икки буклаб қистириб қўйилган кўк рангли ўқувчилар дафтарига кўзим тушиб қолди. Кимдир эсидан чиқариб қолдирибди. Ҳамроҳларим бозорчи кампиру, шофёр йигит эди. Дафтарни жойидан олдим. Дафтар 10-синф ўқувчиси Нигора Алиева деган қизга тегишли бўлиб, устига йирик ҳарфлар билан «Кундалик» деб ёзиб қўйилган эди. Албатта, бировнинг кундалигини ўқиш одобдан эмас. Лекин эгасининг адреси чиқиб қолса, топширарман балки, деган ўй билан нотаниш қиз — Нигоранинг кундалигини сўроқсиз очдим.

Кундалик 8 октябрдан бошланган эди. Ўқий бошладим. Йўқ, Нигоранинг кундалиги мен ўйлаган 17 ёшли қизнинг эҳтирослари, ҳижрон, висол, ишқ ҳақидаги ўйлари билан тўлган дафтар эмасди, асло! Нигора кундалик турмуш масалаларига мурожаат қилади. Тасаввурига мутлоқ ёт, ўзи гувоҳ бўлган ҳодисалар Нигора қалбини изтиробга солади. Кундаликдаги баъзи воқеалар кўпчиликни ўйлатиш, фикр уйғотиш кучига эга бўлганлиги учун ҳам сизларга юборишга ва шу ишим учун газета орқали Нигорадан узр сўрашга жазм этдим.

Салом билан
Адҳам КАРИМОВ

ФАРҒОНА

8 ОКТЯБРЬ

Пахта! Олтиндан қиммат пахтамиз! Унинг қадр-қимматини ҳамма яхши билади! «Ўзбекистонда бугун ҳамма пахтакор» деган даъватнинг ўзи бир олам маънога эга. Синфдошларимнинг пахтага кетганларига анча кун бўлди. Баъзида ўзимнинг аҳволимга хўрлигим келиб, йиғлаб юбораман. Ўртоқларим, синфдошларим оғир пайтларда ҳалқимизга мададкор бўлишмоқда. Менчи? Иссиқ ва покиза хонага қамалиб ўтирибман. Пахта териш мумкин эмасмиш менга! Ревматизм! Қаёқдан илашди-я, бу касал! Сурункали ангина хасталигининг оқибати дейишмоқда, докторлар.

Тушдан кейин турган қаттиқ шамол кўз очирмай қўйди. Ҳатто айрим қари дарахтлар йиқилди... Томимиздан ҳам шифернинг икки бўлаги қоғоздай учиб тушиб, парча-парча бўлиб кетди. Бутун фикр-зикрим далада — ўртоқларимда бўлиб қолди. Улар нима қилишяптийкан, шу тобда? Хоналари иссиқмикан? Баҳслашиб, чақчақлашиб ўтиришгандир! Нафис, Нилу, Дилялар балки мени эслашаётгандир! Яхши бўлмади! Тўрт дугона бирга юрганимиз учун бизни мактабда «улфати чор» деб аташади. Шуларни ўйлаб, юрагим аллақечук бўлиб кетди. Дўстлар соғинчи, улар қаторида йўқлигимнинг азоби, соғлиғим хавотири — ҳаммаси бир бўлиб дийдамни кемирар эди. Начора. Кечадан бери ўқиётган китобимни яна қўлга олдим. Ҳазрат Навоий китобдан мунисроқ дўст бўлмас, деганлар-ку! Эркин Воҳидовни ўқияпман:

Пахта жонона эмас,
Гул ҳам эмас у.
У пешона тери,
машаққат,
озор,
Елкадаги юк —
бизларга мерос...

9 ОКТЯБРЬ

Кечаси анчагача уйқум келмади. Хаёллар!... Ўша кеч бир нарсага қатъий аҳд қилдим, ўзимча! Елкамдан босиб турган аллақандай пинҳоний юк ағдарилгандек бўлди-ю, ухлаб қолибман. Эрталаб турсам осмон тиниқ. Ўзимни бардам ҳис қилдим. Кечаги тўс-тўполондан асар ҳам йўқ, саҳий қуёш оламга яна нур сочиш тараддудида.

Нонушта пайтида ўртоқларим олдига — пахтага боришимни айтяпману, беихтиёр кўзимдан ёш юмалади. Дадам кишини тез тушунади. «Майли, қизим, борсанг борақол! Тайёрлан, ўзим ташлаб келаман», деди. Қувониб кетдим, мени доим пуф-пуфлаб турадиган ойимнинг сўзларига ўрин қолмаган эди. Чунки бизнинг оилада дадам ҳал қилувчи овозга эга. Ҳа. ажойиб дадам бор. Мабодо дадам бўлмаса ҳаётда яшашнинг қизиғи йўқдек туюлади менга...

Синфдошларим пахта тераётган далани суриштириб, ўша ерга бордик. Мени узоқданоқ таниган Нафис, Нилу, Диля «У-р-р-а!», деб қичқирганларича биз томон чопишди. Менинг қувончим ҳам уларникидан кам эмас эди, шу пайтда... Куннинг қандай ўтганини билмай қолдим. Шу куни 50 килограмм пахта тердим.

10 ОКТЯБРЬ

Қатъий тартиб асосида меҳнат қилдик. 70 килограмм пахта тердим. Соғлиғим яхши.

11 ОКТЯБРЬ

Ҳамма далада. Автолавка келиб далада савдо қилди, кеча тушликда область филармонияси артистлари концерт қўйиб беришди. Ҳар кун оқшом кино кўрсатилади.

Кечқурун бир группа докторлар келишди. Ҳаммамизни кўздан кечиришди. Врачлардан бири мен билан савол-жавоб қилаётиб: «Юрагингиз безовта қилмаяптими?», деб сўраб қолди. Мен хавотирланиб: «Йўқ-йўқ! — дедим. — Ўзимни жуда яхши ҳис этаётибман, доктор!» «Яхши! — деди у. — Лекин пахта термайсиз, хўжалик ишларига ёрдам бериб туришингиз мумкин!». Синф раҳбари Тожиев ҳам докторнинг фикрини маъқуллади.

Эртадан мен ётоқхонада қолиб, ошпазларга қарашиб турадиган бўлдим....

14 ОКТЯБРЬ

Физика ўқитувчимиз Маъруф Намозович хўжалик ва ҳисоб-китоб ишлари билан машғул бўлгани учун кечгача колхоз марказида юради. Гоҳо ўзининг машинаси билан шаҳарга ҳам бориб-келиб туради. Тушга яқин у мени омборхонага бошлаб кирди. «Пазандаликка қалайсан, Нигора?», деб қолди у. Мен ўнғайсизланиб: «Ҳар қалай овқат қилиш қўлимдан келади», дедим. Қўлимга икки килограммгача гўшт, пакетда гуруч (шаҳардан олиб келганлиги кўриниб турибди), қўй ёғи берди. «Кечқурунга домлалар учун ош қиласан. Биз ётадиган уйнинг орқасида қозонўчоқ бор, биласан-а?» деди.

Кечга яқин ошга уриняпману, хаёлимда турли ўйлар, айниқса, ўқитувчиларимизнинг алоҳида овқат қилдириб ейиши менга нимагадир эриш туюлди. Агар мен улар ўрнида бўлганимда катта дошқозонда тайёрланган, ўзига хос лаззатли бўлган коллектив овқатини мана шу девзира гуруч ва қўй ёғида бўлаётган ошга асло-асло алишмас эдим. Наҳот, умумий қозон овқатидан татиб кўришмаган бўлса домлаларимиз!

Кечқурун эса ҳайратим янада ортди. Ошга ичкилик ҳам аралашди. Нималарни кўряпман! Тасаввурларим айқаш-уйқаш бўлиб кетяпти-ку! Қанийди, бу нарсаларни кўрмаган бўлсам!

16 ОКТЯБРЬ

Завхоздан (ўқитувчим дейишга ҳам тилим бормаяпти) ҳар кунгидек кечқурунги ошга яна гўшт-ёғ олдим. Мени яна бир нарса ўйлатиб қўйди. Бу ош-сувлар кимнинг ҳисобидан бўляпти экан! Хаёлимга келган фикрдан таажжубланаман. Сабзи-пиёз олгани омборхонага кирсам, Маъруф Намозович колхоз берган тухумга ўхшаш оқ пиёзларни қопга солиб, оғзини боғлаётган экан. «Қани, бир ёғидан ушлашиб юбор-чи, машинагача», деб қолди. У қопни багажга жойлаб, қоғозга ўроқлик яна бир бўлак нарсани (гўшт эди, шекилли) ҳам олиб машинага ўтирди. Машина шаҳар томон елиб кетди...

17 ОКТЯБРЬ

Эртаси куни омборхонага кирганимда бурчакдаги оқ пиёзлар ўрнида одатда магазинда ўтмаётган қизил пиёзлар уюлиб ётарди. Нақадар пасткашлик! Қайда таълим олган экан-а, бу домламиз! Директоримизнинг қон босими кўтарилиб, далага чиқолмаяпти. Балки. бу ишлар у кишининг йўқлиги учун бўляптимикан? Бугун-эрта директоримиз келса, бу ерда қолмайман, нима бўлса ҳам теримга чиқаман, токи мураббий-ўқитувчи хусусидаги эзгу эътиқодим бутунлай туманлар орасида қолиб кетмасин!

Кечқурун ошни сузиб хонага олиб кирганимизда, столда писта- бодом, гуваладек сарёғ, шишалар, коса қилиб сўйилган тарвуз турарди...

Дошқозон томон юрдим. Макарон шўрванинг иштаҳани қитиқлайдиган ҳиди димоғимга урилди. Қозон бошида болалар турна қатор туриб ҳазил-мутойиба билан овқат олар эдилар. Беихтиёр Ковпак, Медведев, Вершигоранинг партизанлар ҳаётидан ёзган меъмуарларидаги ватанпарварлар, Миркомил Миршаропов, Котовский, Шчорс, Кочубей каби ажойиб командирлар сиймоси кўз ўнгимда гавдаланди. Ҳа, пахта учун ҳам ҳақиқий кураш кетмоқда. Дўстларим ҳам ўз замонасининг қаҳрамонлари. Лекин «Ўқитувчиларимиз ҳам жанговар командирлар!», деган садо юрагим тубидан нимагадир акс садо бериб эшитилмас эди.

18 ОКТЯБРЬ

Колхоз плани тўлди. Маъруф Намозович ғалаба билан муборакбод этиш ниятида раис ҳузурига борди. Домламиз у ерда анча қолиб кетди. Қайтиб чиққач, мени ва умумий қозон ошпази Илҳомни «Юринглар!» деб колхоз правлениесига томон эргаштириб кетди. Раис хонасига кирганимизда стол устида этик, калиш, эркакларнинг кўйлаклари, турли матолар ётарди. Хонада раис ва яна бир киши бор эди. «Мана бу эса, энг зўр теримчиларингизга!» деб раис катта темир сандиқдан тўрт бўлак атлас-крепдешин олиб домламизга узатди.

Кечқурун иккала қозонда ҳам ош дамланди. Ҳамма хурсанд! Овқатланиб бўлингач, йиғилишга тўпландик. Колхоз раиси ўқувчиларнинг колхоз хирмонига қўшган катта ҳиссалари ҳақида сўзлаб, ўз миннатдорчилигини изҳор этди. Ўқувчилар номидан Нафис сўзга чиқиб, тўлқинланиб гапирди. У «Биз областимиз, республикамиз плани тўлгунча, сўнгги мисқоллар ҳам йиғиштириб олингунча шу ерда яшаймиз, ишлаймиз!» — деганда бутун вужудимда чумоли юргандай бўлиб кетди. «Яша, дугонажон!», деб пичирлардим ҳаяжондан.

Лекин қувончимни бир пасткашлик парчалаб ташлади. Мукофотлар тантанали топширилди. Бироқ булар орасида «энг зўр теримчиларга» аталган тўрт кийим атлас-крепдешин йўқ эди. «Энг зўр теримчилар» ким бўлди экан?!

21 ОКТЯБРЬ

Директоримиз бироз соғайган кўринади, далага келди. У кишидан пахта теришимга рухсат беришларини ўтиниб сўрадим.

— Нега хафасан? Биров сени ранжитдими? — деди директор кўзларимга тикилиб.

— Мен... мен... — томоғимда турган нарса сўзлашишга имкон бермас эди. Ниҳоят: — Пахта теришга келганман, ўртоқларим билан бўламан! — дедиму, ўзимни тута олмадим...

Директор охири кўнди. Далага шошдим. Меҳнат билан бўлиб дилимдаги рутубатлар тарқала бошлади. Лекин аслида ундай эмас экан. Кечқурун яна ўтган кунлардаги воқеаларни эсладим. Кўрганларим гўё кўнглимга бир умр муҳрланиб қолгандек эди...

РЕДАКЦИЯДАН: Албатта, Нигора тилга олган воқеаларни ҳамма жойга, барча ўқитувчиларга ҳам қиёс бериб бўлмайди. Лекин ахлоқсизлик, бировнинг, айниқса кўпчиликнинг ҳақини ейишдек иллат биттами, ўнтами, барибир, иллат. Совет ўқитувчисига хос бўлмаган, унинг мўътабар номига доғ туширувчи қусур. Энди, ўзингиз ўйлаб кўринг. Алоҳида қозонда овқат тайёрлатиб ейдиган, ўқувчиларнинг ҳақидан уриб, уйига ташийдиган ўқитувчи ўз ахлоқи, билими билан ўқувчиларга қандай ибрат бўла олиши мумкин? Бундай воқеанинг шоҳиди бўлган ўқувчининг ҳам эътиқоди суст бўлса, ўша ўқитувчининг ортидан кетади. Буни табиий ҳол, деб билади. Яхшики, жамиятимизда Нигора каби эътиқоди бутун ёшлар, айни пайтда ўқитувчилар ҳам кўпчиликни ташкил этади. Хуллас, Нигоранинг кундалигига қандай баҳо бериш газетхонга ҳавола.

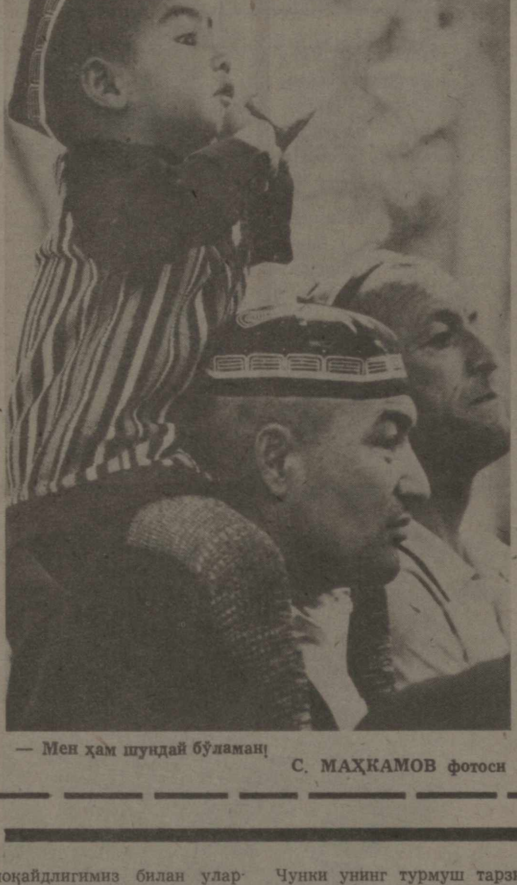

— Мен ҳам шундай бўламан!

С. МАҲКАМОВ фотоси

60 ЙИЛЛАР, ЙЎЛЛАР, ТАҚДИРЛАР

Зикир МУҲАММАДЖОНОВ, СССР халқ артисти

ИЛК ҚАДАМЛАР

Улуғ Октябрь социалистик инқилоби ўлкамизга ҳам нур сочгандан сўнг халқимизнинг орзу-истаклари амалга оша бошлади. Ана шундай эзгу орзулардан бири ўлкамизда миллий профессионал театр тузиш эди. Биз ҳамиша театримиз тарихининг инқилоб билан туғилган — эгизак бўлганини ғурур билан тилга оламиз. Ўзбек совет театрининг биринчи ташкилотчилари Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий ва Маннон Уйғур талантларни тўплаб труппа тузар эканлар, театрни рус театрларининг ёрдамисиз тараққий эттириш мумкин эмаслигини чуқур англаб етганлар. Ҳамза «Бой ила хизматчи» пьесасида ўзи Ғофир ролини, рус қизи Мария Кузнецова эса Жамила ролини ижро этган. Ўзбекистон ССР халқ артисти М. Кузнецова 1954 йили Ҳамзага бағишлаб ўтказилган хотира кечасида ўз устози ҳақида шундай деган эди: «Ҳамза биз учун зўр режиссёр эди, ҳатто ўзи актёр бўлиб роль ижро этарди. Бажаришимиз лозим бўлган ролларнинг талқинини бирикки оғиз сўз билан ифода қилиб берарди. Ҳамзанинг бизга кўрсатмаларида реалистик театр таълимоти акс этиб турарди».

Маннон Уйғур бошчилигида эндигина ташкил топган труппа Тошкентдаги рус театри билан ижодий алоқасини мустаҳкамлади. Тошкентдаги рус театрининг намояндалари К. Корштейн ва К. Огненко ўзбек театри спектаклларини кўришар, ютуқ ва камчиликлари билан ўртоқлашар, ўз навбатида рус театри спектаклларини кўришга таклиф этишар эди. Маннон Уйғур «Биз асосан реалистик театр санъатини шулардан ўргандик. Менинг режиссёрлик ҳунаримнинг шаклланишига ҳам асосан шулар сабабчи бўлган», деган эди.

1924 йили Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси ташкил топиши билан бир группа талантли ёшлар Москва маорифчилар уйи қошида очилган ўзбек театри студиясига ўқишга юборилади. Булар — М. Уйғур, А. Ҳидоятов, С. Эшонтўраева, Е. Бобожонов, Л. Нарзуллаев, С. Табибуллаев, Ғ. Исомов, Ш. Қаюмов, Т. Султонова, З. Ҳидоятова, Ҳ. Исломов, Т. Саидазимова, М. Муҳамедов, Н. Раҳматов, Ҳ. Латипов эди. Уларга москвалик режиссёр ва актёрлардан Р. Симонов, И. Толчанов, Б. Захава, О. Басов, В. Канцель, Л. Свердлин катта сабоқ бердилар.

Худди шу йиллари Боку театр техникумига Ҳ. Носирова, С. Олимов, Н. Алиева, Х. Хўжаева, З. Қобулов ўқишга юборилди. Москвада ўқиб юрган талабалар ўқиш даврларидаёқ улуғ рус ёзувчиси Гоголнинг «Ревизор» асарини тайёрладилар. Улар бу спектаклни Тошкент томошабинларига ҳам кўрсатганликлари ҳақида маълумот бор. Бу воқеа 1926 йили бўлган эди. Ўшандаёқ бу асарнинг шов-шуви бутун республикамизга тарқалган. Бу ҳақда «Правда Востока» газетаси қуйидагиларни ёзган эди: «Биринчи саҳнага чиқиб ва биринчи айтилган сўзларнинг ўзиданоқ шуни тасдиқлаш мумкинки, «Ревизор» қобилиятли актёрлар томонидан ижро этилаётир. Томошабинлар кўзи олдида ҳаваскорлар эмас, балки чинакам малакали театр артистлари намоён бўлди. Актёрлар саҳнадан-саҳнага ишонч билан томошабинлар эътиборини қозона борди. «Ревизор» спектакли ниҳоятда баҳамжиҳатлик билан ижро этилди. Томошабинлар актёрларнинг ҳар бир сўз ва ҳар бир ҳаракатига ўз муносабатларини билдириб турдилар. Бу ёш ўзбек театрининг томошабинлар олдида катта муваффақият қозонганидан далолатдир».

ҚАМОЛОТ САРИ

1927 йилда Москва ва Бокудаги талабалар ўқишларини битириб, республикамизга қайтадилар ва ҳозирги Ҳамза номидаги театрда иш бошлайдилар. «Зарафшон» газетаси бу ютуқни таъриф қилиб, шундай ёзган эди: «Улуғ Октябрь социалистик революциямизнинг 10 йиллигига бошқа маданий муваффақиятларимиз қаторида биз махсус театр билими бўлган ҳақиқий ўзбек театрига эгамиз, деб айтишимиз мумкин». Театр коллективи ўша йиллардаёқ рус совет драматургиясининг ажойиб намуналари Билль-Белоцерковскийнинг «Довул», Всеволод Ивановнинг «14 — 69-бронепоезд», Файконинг «Портфелли киши», Д. Фурманов ва Е. Поливановнинг «Исён» каби асарларини саҳналаштирди. Режиссёр Маннон Уйғур рус режиссёри Л. Берковский билан «Довул»ни саҳналаштирди. Бу асарда Аброр Ҳидоятов ажойиб образ яратди. Шариф Қаюмов эса «Исён» асаридаги Дмитрий Фурманов образини катта муваффақият билан ижро этди.

1928 йил май ойида театр Бухоро гастролларини бошлади. Худди шу йиллари театр ўзининг энг яхши спектакллари билан Туркманистон ва Тожикистон гастролларини ўтказди. 1930 йили Москвада бўлиб ўтган Бутуниттифоқ театрлари олимпиадасида ҳам театр асарлари юқори баҳога сазовор бўлди.

1935 йил февраль ойида Шекспирнинг «Ҳамлет» фожеаси томошабинлар ҳукмига ҳавола этилди. Бу спектаклни ишчилар, деҳқонлар, зиёлилар, комсомол-ёшлар «оқиб» келиб томоша қилишар эди. Аброр Ҳидоятов ўз Ҳамлетини тушкунликка учраб қолган хаёлпараст эмас, балки ҳақиқий курашчи даражасига кўтарди. Бу ажойиб ролни театримизда кейин атоқли артистлар Олим Хўжаев, Шукур Бурҳонов ижро этдилар. Театр тарихида ҳар учала Ҳамлетнинг ҳам ўз салмоғи бор.

Бу спектакль ҳақида СССР халқ артисти Л. Свердлин қуйидагиларни ёзган эди: «Бу спектакль ижобий фикрларга бой. Режиссёр Уйғур ўзининг етук санъаткор эканини намойиш этди. Ажойиб артистлардан Аброр Ҳидоятов, Сора Эшонтўраева, Лутфулла Нарзуллаев ижрочилиги рус саҳна усталари билан бир қаторда туришга ҳақли».

... Ўтган йили театримиз Олмаота ва Чимкент областларида навбатдаги катта гастролларини ўтказиб қайтди. Бу гастроллар икки республиканинг академик драма театрлари коллективининг ижодий ҳамкорлиги тантанасига айланди. Чунки қозоғистонлик санъаткорлар ўзларининг энг яхши асарларини республикамиз томошабинларига кўрсатди. Шу муносабат билан коллективимиз Мухтор Авезов асари асосидаги «Абай» спектаклини яратди. Олмаота театри коллективи эса Уйғун ва Иззат Султоннинг «Алишер Навоий» драмасини тайёрлаб, ўзбек томошабинлари ҳукмига ҳавола этди. «Абай» спектаклини Мухтор Авезов номидаги Қозоғистон давлат академик драма театрининг бош режиссёри, СССР халқ артисти Озарбойжон Мамбетов саҳналаштирган бўлса, «Алишер Навоий» спектаклини театримизнинг истеъдодли режиссёри, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати Баҳодир Йўлдошев саҳнага қўйди.

Кези келганда шуни ҳам айтиб ўтиш кераккки, бундай ижодий ҳамкорлик Улуғ Ватан уруши йиллари Тошкентга вақтинча кўчирилган Москва, Ленинград, Киев театрлари санъаткорлари билан изчил давом этган эди. Худди ўша йиллари театримиз репертуаридан Ҳамид Олимжоннинг «Муқанна», Мақсуд Шайхзоданинг «Жалолиддин Мангуберди», Иззат Султоннинг «Бургутнинг парвози» каби ажойиб асарлари ўрин олди.

Улуғ Ватан уруши тугаши билан партия ва ҳукуматимизнинг ғамхўрлиги туфайли Тошкентда Театр ва рассомлик санъати институти очилди. Бу ўқув юртида ўзбек санъатининг устозлари қатори Верхатский, Рубинштейн, Иоффе, Гинзбург каби санъаткорлар ҳам ёш талантларни тарбиялашда муҳим ҳисса қўшдилар.

Бу йил театримизда кўп йиллардан буён орзу қилиниб келинаётган Шекспирнинг «Отелло» фожеаси қайта саҳнага қўйилди. Бу асар бундан қирқ йиллар илгари саҳналаштирилиб, жуда катта довруғ қозонган эди. Бош ролни ижро этган Аброр Ҳидоятов маҳорати ҳақида чет эллик санъат мухлисларининг ҳам юксак баҳоларини эшитганмиз.

Журъат яхши нарса. Янги авлод «Отелло»ни қайта саҳнага олиб чиқди. Бу устозлар бошлаган шарафли йўлнинг давоми ва устозлар анъаналарига садоқатдир.

Шу кунларда Ўзбекистон ССР ва республика Компартиясининг 60 йиллик қутлуғ тўйига қизғин тайёргарлик кўрилмоқда. Бу тантанага атаб коллективимиз устоз драматург Комил Яшиннинг «Йўлчи юлдуз» драмасини саҳнага қўймоқда.

Фотомухбиримиз Содиқ Маҳкамов олган ушбу тарихий суратда Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театрининг бир гуруҳ артистлари янги пьесани муҳокама қилаётгани акс эттирилган. Ўтирганлар: (чапдан) Обид Жалилов, Марям Ёқубова, Замира Ҳидоятова, Сабохон Каримова, Александр Гинзбург, Холида Хўжаева, Наби Раҳимов, Тошхон Султонова; турганлар (чапдан) Амин Турдиев, Лутфулла Нарзуллаев, Шариф Қаюмов, Икрома Болтаева, Саъдихон Табибуллаев, Қудрат Хўжаев, Шукур Бурҳонов.

СУРАТ ВА СИЙРАТ

Рассом Баҳодир ЖАЛОЛОВ

Актёр Турғун АЗИЗОВ

Композитор Сайфи ЖАЛИЛ

Режиссёр Носир ОТАБОЕВ

БИЗНИНГ АНКЕТА

1. Ёшлигингизда ким бўлишни орзу қилгансиз? Ўша орзуингиз ушалдими?
2. Тақлид қилганмисиз? Умуман, тақлид ҳақида қандай фикрдасиз?
3. Бахтли тасодифларга ишонасизми? Шундай тасодифлар ҳаётингизда бўлганми?
4. Санъаткор шахси ҳақида идеалингиз?
5. Танқидга муносабатингиз? Санъат танқидчилари фаолияти Сизни қониқтирадими?
6. Сизга энг кучли таъсир этган санъат асари ёки китоб қайси?
7. Сизнингча, санъатнинг қайси соҳалари илғор, қайсилари оқсаяпти?
8. Сизнингча, халтурачи қандай пайдо бўлади? Уни ўзингиз фош қилишни истайсизми ёки бошқалар фош қилганини маъқул кўрасизми?
9. Қийинчиликларни қандай енгиб ўтасиз?
10. Санъатнинг умуминсоний қиммати ҳақида нималар дея оласиз?
11. Сиз ҳамиша интилган орзу?

Ширин АЗИЗОВА,
Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист

1. Ўзим биладиган, барчага манзур бўлган артистлардан бошқача бўлиш орзуси ёшлигимдан онгимга ўрнашиб қолганди. Улғайган сарим артистликдан бошқа касбни тасаввур қила олмасдим. Лутфихоним Саримсоқова, Сора Эшонтўраева ижро этган ролларни кўриб орзум алангаланиб бораверди. Ниҳоят, бу орзу қатъий қарорга айланиб, отамнинг норозилигига қарамасдан, не машаққатлар билан уйдан чиққанимда, олдимда фақатгина битта йўл турарди. Назаримда, бу узундан-узоқ йўлни тикан қоплагану уни яланғоёқ босиб ўтишим керак эди. Актёрлик машаққатларини ўйласам кўз олдимда ўша йўл гавдаланаверарди...

Қунт, ирода ва доимий интилишгина инсон орзусининг рўёбга чиқишига ёрдам беради.

2. Ҳеч қачон! Бундан буён ҳам тақлид қилиш ниятим йўқ.

Паловни, уни дамлаган ошпаздан бесўроқ сузиш қанчалик ўнғайсиз бўлса, тақлидга асосланган «санъат» ҳам кишини худди шундай аҳволга солади.

Марҳум домламиз Тошхўжа Хўжаевнинг тақлиднинг зарарли оқибати ҳақидаги таълими бир умр ёдимда сақланиб қолган. Бу ҳақдаги фикримни севимли шоирим Сергей Есениннинг қуйидаги мисралари билан якунламоқчиман:

Қурбақадек бўлса ҳам ҳатто,
Куйла фақат ўз созинг билан!

3. Ишонаман. Ҳаётимда бахтли тасодиф икки марта содир бўлган.

Биринчиси — «Ўша жой остонасидан бир марта ичкарига кирсам, армоним йўқ», деб келган институтга қабул қилинган куним.

Иккинчиси — марҳум Тўғон ака Режаматов билан бир курсда учрашиб қолганлигим.

4. Замонавий актёрнинг қиёфаси, ҳаракатлари, агар таъбир жоиз бўлса, худди пластилинга ўхшаса, дейман. Токи, у иқтидорли режиссёрнинг фойдали йўриғига қийналмай киришиб кетсин. Ленинградлик актриса Алиса Фрейндлих менга шу жиҳатдан ёқади. Саҳна муҳитига мослашиш, образни ҳис эта олиш, ўзини тутишда бу актрисадан ибрат олса арзийди.

5. Танқиднинг яхшиси — яхши! Бундай танқид ижодкорнинг ўзлигини англашига ёрдам беради.

Лекин, очиғини айтганда, бизда актёрга шу жиҳатдан кўмаклаша оладиган танқидчилар жуда кам. Уларнинг аксарияти бир қолипга тушиб қолган усулдан фойдаланадилар. Яъни, дастлаб асарнинг мазмуни баён қилинади. Сўнгра кимлар қайси ролни ижро этганлиги юзаки баҳолаб қўйилади. Бундай саёзликдан кимга наф? Танқидчи актёр юрагига чуқурроқ кириб бориши, ўзига хослигини исботлай олиши керак.

Бу борада театршунос Тошпўлат Турсуновнинг актёрларга муносабати, камчиликларни ўз ўрнида юзига айтиши, энг муҳими, репетицияларни жиддий кузатиб бориши мени қувонтиради. Санъат танқидчиси ана шундай бўлиши керак.

6. Абдулла Қаҳҳорнинг дурдона асарлари доимо қалбимга малҳам бўлади. Айниқса, «Тобутдан товуш» асарини ўқиганим сайин, янги-янги қирраларини кашф этаётгандек бўлавераман. Унинг барча асарлари кишини ҳаяжонлантирмай қўймайди. Абдулла Орипов шеъриятидаги фалсафий оҳангларнинг абадий мафтуниман.

7. Эстрада! Кейинги йилларда бу жанр анча ўсди. Театримиз эса жуда аянчли аҳволда. Ушбу ҳолнинг асосий сабабларидан бирини ёзилаётган драматик асарларнинг саёзлигида кўраман. Драматургия қайноқ, жонли бўлмадими — театр оқсайди. Бир пайтлар «Оғриқ тишлар» ва шунга ўхшаш драмалар кўрсатилганда, томошабинлар кўриш учун эшикларни синдиришгача бориб етганлар, неча кунлар билетларга навбат кутганлар. Чунки ўша асарларда қизиқарли муаммолар, томошабинни ўзига тортадиган воқеалар бор эди.

Радио, телевидениедаги концерт программалари рўйхатини қайта кўриб чиқиш лозим, деб ўйлайман. Ижрочиларда ҳам, қўшиқларда ҳам ранг-баранглик етишмайди. Кўпинча бир хил қўшиқларни қайта-қайта эшитавериш кишига малол келади. Фақат овоз ёзиш студияларидагина янграётган кўплаб янги қўшиқлар бор. Уларнинг ўзини ҳам, ижрочисини ҳам телевидение орқали кўрадиган, радиодан эшитадиган пайт келди.

8. Санъатда ҳақиқий ижод бўлмадими — ўз-ўзидан халтурачи пайдо бўлаверади. Актёр қирқ ёшида тўла камол топади. Шунгача унинг нималарга қодирлиги маълум бўлиб қолади. Халтурачини иложи борича ўзим фош қилсам, дейман. Агар мумкин бўлса, халтурага оғиган ёш ижодкорлардаги локайдликни «даволаш»га ҳаракат қиламан.

9. Тишимни-тишимга қўйиб, чидам билан, олдимдаги нурли йўлларни ҳис қилган ҳолда.

10. Улуғ доҳиймиз Лениннинг «Санъатсиз ҳаёт — ваҳшийликдир», деган сўзлари халқини севган ижодкорлар учун тенгсиз шиордир.

Санъат — инсон онгига, қонига гўзаллик бўлиб киради. Руҳини покиза қилади. Айниқса, дардли инсонлар учун санъат чинакам, беминнат йўлдошдир.

11. Ниятимдаги ролни яратиш. Шу билан бирга...

«... Дейлик, инсон етмиш йил яшайди. Ундан ўттиз беш йили уйқуга кетади. Ўн беш йилни мустақилликка сарфлайлик. Атиги йигирма йилгина қоляпти. Кимларгадир яхшилик қилишга вақт қолмаяпти, ҳозирги ёмонликлар қаердан пайдо бўляпти? Биз бошқаларга яхшилик қилишга улгурамизми ёки йўқ». Бир санъаткорнинг шу сўзлари бир умрга ўйлантириб келади. Ўзгача бўлса-да, бировнинг ташвишига шерик бўлсам, руҳим енгиллашади.

МАҚОМЛАР ЭСТЕТИКАСИ

Ўзбек халқ музика маданиятида мақомлар кўп асрлардан буён асосий ўринни эгаллаб келади. Бу бежиз эмас, албатта. Мақомлар, классик музикамиз билимдони Исҳоқ Ражабов таъбири билан айтганда, халқ музикасининг энциклопедияси ҳисобланади. У музика маданиятимизнинг турли жанрлари ва бутун-бутун қатламлари билан кўп томонлама муносабатдадир. Мақомлар даврлар ўтиши билан бадиий-эстетик жиҳатдан янада мукаммаллашиб бормоқда.

Ҳозирги пайтда мақомлар, биринчидан, ўзбек замонавий музика маданиятининг муҳим тури, иккинчидан, ўтмиш маданий меросининг бир қисми, оғзаки анъанадаги профессионал музика жанрлари орасида асосий жанр сифатида намоён бўлмоқда. Бу икки ҳол доим ўзаро муносабатда ва узвий алоқададир.

Мақомлар, аввало, тарихий ҳамда назарий йўналишда ўрганилмоқда. Аммо, тан олиш кераккки, кейинги пайтда уни эстетик жиҳатдан тадқиқ этишда оқсаш сезилмоқда. Чунончи, мақомлар — ҳозирги замон маданий воқелиги ҳамда ўтмиш бадиий-эстетик системаси сифатида таҳлилни талаб этади.

Хўш, ҳозирги шароитда мақомлар бадиий воқелик сифатида қандай аҳамиятга эга? Мақомларнинг бадиий-эстетик принциплари ва қонуниятлари, образли-эмоционал таъсирчанлиги ва ифода имкониятлари қай даражада? Бу масалаларни илмий талқин этишдан аввал мақом ва унинг ўрта асрлардаги ривожланиш эстетикаси муаммоларини ўрганиш керак. Аслида, мақомларнинг шаклланишини бадиий-эстетик система сифатида таҳлил қилиш лозим. Бу борадаги изланишларда Ўрта Осиё халқлари музика маданиятининг ёзма ёдгорликлари, форс, араб ва туркий тилларда мусиқа илми бўйича ёзилган рисолалар, назмий, насрий асарлар, тарихий, эстетик-фалсафий, мемуар асарлар тадқиқотчига қўл келади. Музиканинг бу қадимий турини тадқиқ этиш унинг, жумладан, ўрта асрлардан кейинги даврлардаги ҳолатини ўрганиш мақомлар ўша пайтлардаёқ ўзаро алоқада бўлган бир неча йўналишдаги мукаммал музика системаси бўлиб шаклланганлиги тўғрисида материал тўплаш имконини беради. Гап бу ерда музика лад системасининг тузилиши ва мусиқавий моделлари ҳақида бормоқда. Ўрта асрларнинг музикашунос олимлари ҳам мақомларни катта қизиқиш билан ўрганганлар. Ҳатто мақом музикалари асосида ўша пайтлардаёқ илмий асарлар яратилган. Бироқ лад системалари ҳозиргача ўзгаришсиз қолган. Мақомлар лад системасидан жанрга қандай айлана борди ёки бугун бизгача етиб келган бетакрор чолғу ва вокал асарлари қачондан бошлаб муайян мусиқавий салмоқ касб эта бошлаган эди? Афсуски, бундай долзарб муаммолар ҳамон тадқиқотчиларини кутмоқда. Лекин мақомларни тор маънода — фақат ладлар системаси сифатида ўрганиш ҳам унчалик тўғри эмас. Чунки мақомлар том маънода ижоднинг мураккаб мусиқавий-поэтик системасидир. У мусиқа ҳамда назмни бирлаштиради, ўзида усуллар, шакл ва жанрлар, лад бирикмалари, аруз вазнидаги шеърият, халқ поэтик ижодиётини муайян тартибга солади.

Мақомларни кенг маънода ўрта асрлар маданияти бадиий-эстетик контекстидаги мусиқавий поэтик система деб аташ тўғрироқ бўлар эди. Халқ музикачилари ўртасида асрлар давомида шаклланган мақомларни ижро этиш, тинглаш борасидаги қоида ва хулосалар бизни узоқ асрлар билан боғлайди. Ўрта аср музикачилари ўз амалиётларида ана шу қоида ва хулосаларга амал қилишлари лозим бўлган. Бу қоидаларнинг барчаси ўрта аср кишисининг фалсафий, ахлоқий, психологик, бадиий-эстетик қарашларидан келиб чиққан.

Мазкур қоида-хулосалар бир-бирлари билан боғлиқ бўлиб, ягона мураккаб системани ташкил этган. Бу системада XX аср бошларига келиб баъзи ўзгаришлар пайдо бўла бошлади. Улуғ Октябрь социалистик революциясининг ғалабасидан сўнг мақомларга янгича талаб қўйилиши билан бу жараён жадаллашди. Шу тариқа ўрта асрлар музикачилигида пайдо бўлган айрим эстетик тасаввурлар аста-секин унутилиб кетди, баъзилари эса янги мазмун касб этиб, бойиб борди. Халқ бадиий-эстетик тафаккурига чуқур илдиз отган мақомлар бадиий системаси янгича куч-қудрат билан ривожланиш йўлига кирди.

Мақомлар табиатини теран илмий ўрганиш, унинг ривожланиш тарихини яратиш керак. Бу — классик музикамиздан замондош композиторларимизнинг самаралироқ фойдаланишлари учун қулай имкониятлар яратади, мақомлар эстетикасини ўрганишда янги саҳифалар очади.

А. ЖУМАЕВ,
санъатшунослик кандидати

ОЛҚИШ

Ўзбекистон ССР Телевидение ва радиоэшиттириш давлат комитети эстрада-симфоник оркестрининг солисти Наталья Нурмуҳамедова яқинда Германия Демократик Республикасидан қайтди. У «Дрезден-84» Халқаро конкурсида иштирок этиб, биринчи ўринни олишга муяссар бўлди. Мухбиримиз Н. Нурмуҳамедовага бир неча саволлар билан мурожаат қилди.

— Наташа, Сизни бу катта муваффақият билан кўп минг сонли газетхонларимиз номидан табриклаймиз.

— Раҳмат.

— Энди конкурс ҳақида қисқача гапириб берсангиз.

— Аввало шуни айтишим кераккки, мен ўтган йили Ялта шаҳрида ўтказилган социалистик ҳамдўстлик мамлакатлари қўшиқларининг энг яхши ижроси учун бўлган конкурсда қатнашган эдим. Ўша конкурсда композитор Энмарк Солиҳовнинг Пўлат Мўмин шеърига ёзган «Қизбола», композитор В. Миловнинг Раим Фарҳодий сўзларига басталаган «Ям-яшил ўлка» қўшиқларини, шунингдек, поляк, чех ва немис қўшиқларини ижро этган эдим. Шу қўшиқлар ижроси учун менга конкурснинг биринчи мукофотини беришган.

Шу йилнинг сентябрь ойида Германия Демократик Республикасининг Дрезден шаҳрида ўтган Халқаро конкурсга Ялта фестивали лауреатлари таклиф этилди. Шулар қатори мен ҳам бу фестивалда иштирок этдим. Турли мамлакатлардан келган 25 хонанда ўз кучини синаб кўрди. Конкурс икки даврада ўтди. Мен бу фестивалда ҳам юқорида тилга олганларим «Қизбола», «Ям-яшил ўлка» қўшиқларини ижро этдим. Конкурс якунига кўра унинг иштирокчиларидан тўрт киши лауреатликка сазовор бўлди. Мен бу масъулиятли конкурсда биринчи ўринни олганлигимдан ғоят бахтиёрман.

— Шу кунларда қайси янги қўшиқларни тайёрлаяпсиз?

— Конкурс лауреати бўлишим хонанда сифатида менинг зиммамдаги масъулиятни янада оширади. Айни кунларда Ўзбекистон ССР ва республика Компартиясининг 60 йиллигига бағишланган қўшиқлар устида ишлаяпман. Композиторлар ва шоирлар билан ҳамкорликда ўлкамизни, меҳнаткаш халқимизни тараннум этувчи ашулалар яратмоқдамиз. Республикамизнинг 60 йиллик тантаналарида намойиш қилинадиган концерт программасига ҳозирлик кўрмоқдамиз. Шунингдек «Ўзбектелефильм» студияси фильм-концерт тайёрламоқда. Буларнинг ҳаммаси қунт ва сабот билан ишлашни талаб қилади.

— Кўп минг сонли газетхонлар ва қўшиқ шинавандалари номидан Сизни Улуғ Октябрь байрами билан табриклаймиз ва янада юксак ижодий парвозлар тилаймиз.

СУРАТДА: Н. Нурмуҳамедова.
Т. СТЕПАНОВА фотоси

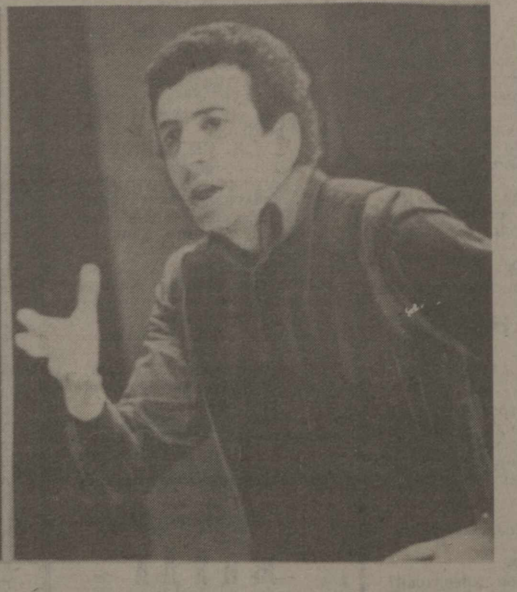

СУРАТДА: «Шарқ тонги» спектакли репетициясида.

ТЎЁНА АСАРЛАР

Республикамиз театрлари Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигига бағишлаб яратаётган саҳна асарларининг сўнгги репетицияларини ўтказмоқдалар.

Мухбиримиз театрларда бўлиб, тўёна асарларни саҳналаштираётган режиссёрлар билан суҳбатлашди.

Баҳодир ЙЎЛДОШЕВ, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби:

— Максим Горький номидаги Тошкент Давлат академик рус драма театри коллективи билан биргаликда Назир Сафаровнинг «Шарқ тонги» асарини саҳналаштирмоқдамиз.

Бу театр жаҳон классикаси ва совет драматургияси билан бирга, ўзбек драматурглари пьесаларининг ҳам ташвиқотчиси бўлиб келди. Театрда кўпгина миллий драма асарларимиз рус тилида жаранглади. Қайта қўйилаётган «Шарқ тонги» драмаси театрда 1950 йили ёш томошабинларга ҳавола этилган эди. Унга ҳозирги кун нуқтаи назаридан бирмунча ўзгартишлар киритилди.

Асарда Улуғ Октябрь Социалистик революцияси ғалаба қозонгандан кейинги кунларда Туркистонда, хусусан, Тошкентда бўлиб ўтган воқеалар тасвирланиши диққатга сазовордир. Саҳнада Шумилов, Фигельский, Першин, Финкельштейн каби Туркистон комиссарлари образлари гавдалантирилади.

Спектаклда муҳим тажриба амалга оширилмоқда. Унга Йўлдош Охунбобоев номидаги республика Ёш томошабинлар театридан бир гуруҳ артистларни таклиф этганмиз. Жумладан, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артистлар — Гулчеҳра Саъдуллаева, Лутфулла Саъдуллаев ва Хайрулла Саъдиев етакчи ролларни ижро этмоқдалар. Ўзбек ва рус актёрларининг ҳамкорлиги қандай натижалар берганлигини томошабинлар баҳолайдилар.

«Шарқ тонги» спектаклига театр ижодкорларидан СССР халқ артисти Михаил Мансуров, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Виктор Павленко, артистлар Клара Мошченко, Валерий Цветков ва бошқалар жалб этилган...

Шу пайт репетиция залидан «Шарқ тонги» спектакли режиссёрларидан бири Михаил Немировский чиқиб келди. Чеҳрасида қувонч порлаб турарди.

—Театримиз Ватанимизнинг юксак мукофоти — Меҳнат Қизил Байроқ ордени билан тақдирланди, —деди у фахрланиб. — Албатта, бу мукофот актёрларимизга улуғ байрам кунлари катта шодлик ва илҳом бағишлайди. Ўйлайманки, мукофотдан руҳланган коллективимиз ижодий ишларини янада пухта режалаштириб, халқимизнинг юксак талабларига жавоб берувчи асарлар саҳналаштирамиз.

Рустам ҲАМИДОВ, Ҳамза номидаги Ленин орденли Ўзбек давлат академик драма театрининг режиссёри:

—Драматург Комил Яшиннинг «Йўлчи юлдуз» асари театримизда илгари ҳам саҳналаштирилган. Қайта саҳналаштириш жараёнида асарни муаллиф иштирокида яна бир кўриб чиқдик. Воқеалар хронологик асосга кўчирилди, тарихий Осипов исёни асар кульминациясига олинди. Спектаклда музей ва архив ҳужжатларидан ҳам фойдаланилмоқда.

Асарда Ленин образини СССР халқ артисти Зикир Муҳаммаджонов ижро этяпти. Асосий роллар устида СССР халқ артисти Наби Раҳимов, Ўзбекистон ССР халқ артистлари — Ёқуб Аҳмедов, Турғун Азизов, Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофотининг лауреати Теша Мўминов ва бошқалар ишламоқдалар.

Саҳна безакларини Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби Георгий Брим ва Убайдулла Саъдуллаев яратдилар.

Биз ҳам театр ижодкорларини самимий қутлаб, ижодий парвозлар тилаб қоламиз.

СУРАТДА: «Йўлчи юлдуз» спектакли репетициясида.

С. МАҲКАМОВ фотолари

ЯЙЛОВЛАРДАГИ ГУРУНГЛАР

Ғузор районидаги «Халқобод» колхози чорвадорлари бир гуруҳ олимлар, шоирлар билан учрашдилар. Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигига бағишланган бу учрашувларда республика Чорвачилик илмий-текшириш институтининг катта илмий ходими, қишлоқ хўжалик фанлари кандидати А. Исмоилов қишки мавсумга ем-хашак тайёрлашнинг янгича усуллари, тарих фанлари кандидати П. Бердиев ер юзида тинчликни сақлаб қолиш борасида партия ва ҳукуматимиз амалга ошираётган хайрли ишлар ҳақида гапирдилар. Шоирлар — Раззоқ Абдурашидов ва Муҳаббат Туробова Ватан, партия ва ёшликни мадҳ этган янги шеърларидан ўқиб бердилар.

Бундай учрашувлар райоининг Охунбобоев ҳамда Ленин номидаги, «Пачкамар» совхозларида, Ғузор давлат наслчилик заводининг узоқ яйловларида ҳам бўлиб ўтди.

КАРВОН ОЛҒА БОРАДИ

Қон-қардош татар ва ўзбек халқлари ўртасидаги дўстлик алоқалари минг йиллар бурун бошланган. Бу — аён ҳақиқат. Масалан, нисбатан яқин ўтмишни оладиган бўлсак, Маржоний, Қурсовий сингари кўпгина улуғ татар алломалари XIX аср биринчи ярмида Бухоро, Самарқанд каби шаҳарларимизда илм эгаллаб, ўз халқига маърифат тарқатганларини кўрамиз. Ўтган асрнинг иккинчи ярмига келиб эса татар адабиёти, умуман татар маданияти намояндаларининг халқимиз ҳаётига таъсири ғоят кучайди. Бу ҳақда академик шоиримиз Ғафур Ғулом шундай деб ёзган эди: «Ўзбекларнинг биринчи босма китоблари Қозон университети матбаасида босилган. Хева ва Тошкентда «мих босма» деб аталган замонавий матбаа ва литографияни дастлаб Шоҳимардон абзийлар олиб келган. Ўша биринчи босмахоналарда ҳарф терган, ўзбекларнинг биринчи китобларини чоп қилган биринчи матбаачиларнинг ўғил ва набиралари ҳозир ҳам Ўзбекистон босмахоналарида хизмат қилиб келмоқдалар». Табиийки, дўстлик, маданий ва бошқа ижтимоий алоқаларимиз бугунги кунда янгича кўринишларда давом этмоқда.

Мана, қўлимизда КПССнинг Татаристон ўлка комитети, ТАССР Олий Совети ҳамда Министрлар Советининг органи «Социалистик Татаристон» газетасининг шу йил 28 октябрда чиққан сони. Газетанинг учинчи саҳифаси Ўзбекистон ССР ва республика Компартиясининг 60 йиллиги муносабати билан ўзбек-татар адабиётлари дўстлигига бағишланган. Лирон Ҳамидуллиннинг «Бир туғишганлардек» мақоласида кўпмиллатли Ўзбекистон Совет ҳокимияти йилларида иқтисодий, маданий соҳаларда эришган улкан ютуқлар, республика қишлоқ хўжалиги ва саноатининг юксак тараққиёти ҳақида қисқача ҳикоя қилинади. Олимжон Иброҳимов, Абдулла Тўқай, Муса Жалил, Қави Нажмий, Аҳмад Файзий, Ҳасан Тўфон, Абдураҳмон Абсаломов, Ҳай Воҳид, Тўфон Минуллин каби татар адибларининг асарлари ўзбеклар орасида она тилида севиб ўқилаётгани, қизиқиш билан томоша этилаётгани сўзланади. Автор Татаристонда ўзбек классик шоирлари, шунингдек, Ғафур Ғулом, Ойбек, Ҳамид Олимжон, Зулфия, Яшин, Уйғун, Шароф Рашидов, Назир Сафаров, Асқад Мухтор, Шукрулло, Ҳамид Ғулом, Мирмуҳсин, Раҳмат Файзий, Одил Ёқубов, Пиримқул Қодиров, Темур Пўлатов, Жуманиёз Жабборов, Жўлмирза Оймирзаев, Иброҳим Юсупов асарларини татар китобхонлари яхши билишларини таъкидлайди.

Саҳифада Ленин мукофоти лауреати Ғафур Ғулом, СССР Давлат мукофоти лауреати Зулфия, Хўжабек Сеитов ва Раззоқ Абдурашид шеърлари Заки Нурий, Нури Арслон, Мударрис Аъламов, Аҳмат Рашитов таржимасида босилган. Филология фанлари доктори Аброр Каримуллиннинг «Томирлари теранда» мақоласида эса ўзбек-татар адабий алоқалари борасида кейинги йилларда рўёбга чиққан тадқиқотлар ҳақида фикр юритилади. Олим айниқса адабиётшунос Шерали Турдиевнинг илмий ишларига анча батафсил тўхталади. А. Каримуллин ўзбек ҳамкасбининг атоқли татар шоир ва ёзувчиларига бағишланган бир қанча мақолалари хусусида гапириб, унинг Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида босилган «Адабий ҳамкорлик самаралари (ўзбек-татар адабий алоқалари тарихидан)» (1984) китобига юқори баҳо беради. «Бизнинг қўлимизда,— дейди у,— энди икки халқ дўстлигини адабий алоқалар йўналишида ёритган, монографик аҳамиятга молик асар бор».

Татар журналисти Н. Ҳакимуллиннинг «Карвон олға боради» туркумига кирган очеркларидан бири республикамиз, унинг кишиларига бағишланган. Бунда теран маъно бор. Ҳа, кўпмиллатли совет халқининг улуғ карвони ёруғ келажак — коммунизм сари доимо олға бораверади!

А. МАҲМУДОВ

КИТОБХОНЛАР КОНФЕРЕНЦИЯСИ

Самарқанд Давлат университети филология факультетида Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг қутлуғ юбилейига бағишлаб «Ўзбек совет адабиёти 60 йил ичида» мавзуида китобхонлар конференцияси бўлиб ўтди.

Конференцияни Ўзбекистон Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси Воҳид Абдуллаев қисқача кириш сўзи билан очди. Профессорлар — Н. Шукуров, С. Мирзаев, доцентлар — К. Аҳмаджонова, Ж. Ҳожиматов, И. Мирзаев ўзбек совет адабиёти олтмиш йил ичида босиб ўтган шонли йўл ҳақида сўзладилар.

И. ҲАСАНОВ,
Б. ҚОБИЛОВ

КЕНГАШИБ ОЛИШДИ

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи татар адабиёти кенгашининг навбатдаги йиғилишида КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси К. У. Черненконинг СССР Ёзувчилар союзининг юбилей пленумида сўзлаган нутқидан келиб чиқадиган хулосалар ва улар асосида ижодкорлар олдида турган муҳим вазифалар муҳокама қилинди. Кенгаш раиси Зокир Куртнезиров, ёзувчилардан Шомил Алядин, Рустам Алиев, Черкез-Али, Риза Фозил, Юрий Ковалев адибнинг жамият олдидаги бурчи, ёзувчининг ҳаётий позицияси ҳақида гапирдилар.

Йиғилишда кекса журналист А. Ислямовнинг «Йиллар ва йўллар» хотиралар китобининг қўлёзмаси муҳокама қилинди. Бу ҳақда Ш. Алядин, Ж. Аметов, З. Куртнезиров ўз фикр ва мулоҳазаларини билдирдилар.

АЛИ ТЎҚОМБОЕВ — 80 ЁШДА

АРДОҚЛИ АДИБ

Қирғиз тилидаги биринчи газета — «Эркин тоғ» 1924 йил 7 ноябрда Тошкентда нашр этилган эди. Қирғиз ёзувига асос солган мазкур газетанинг биринчи сонида «Октябрь даври» сарлавҳали шеър босилди. Бир қадар содда мисраларда янги, катта ҳаёт ҳақиқатини тараннум этган бу шеър қирғиз совет шеърияти асосчиларидан бири, йигирма ёшли йигит — Аали қаламига мансуб эди.

Эндиликда қирққа яқин китоблар муаллифи, Қирғизистон ССР халқ шоири, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Аали Тўқомбоев адабиётга аңа шундай кириб келди. Адибнинг илк шеърлар тўплами — «Ленин ҳақида» 1927 йили ўқувчилар қўлига етиб борди.

Шундан кейин унинг «Меҳнат гули», «Хотин кўзгуси», «Дастлабки шеърлар», «Замон овози» каби шеърий тўпламлари, бир қанча поэмалари, «Днестр чуқур денгизга қуйилади», «Яраланган юрак» каби насрий асарлари босмадан чиқди.

Аали Тўқомбоев қирғиз адабиётида биринчи бўлиб шеърий роман жанрига қўл урди. Унинг икки китоб — «Қонли йиллар» ва «Барҳаётлик урўғи»дан иборат «Тонг олдидан» шеърий романи 1916 йилги халқ қўзғолонига бағишланган.

Аали Тўқомбоев ижодида қирғиз халқ ижодига хос барча жанрлар: эпик поэмалар, фалсафий ўйлар, эртак, ўлан ва масаллар уйғунлашиб кетган. Қирғизистонда рўй берган социалистик ўзгаришлар, она-Ватанга муҳаббат, халқ жасоратини бадиий тадқиқ этиш, халқлар дўстлиги мавзулари Аали Тўқомбоев ижодининг лейтмотивидир. Дарҳақиқат, шоир ўз шеърларидан бирида «Ленин байроғи остида ҳаётимни бошладим» деб ёзган эди.

Қирғиз халқининг ардоқли шоири Аали Тўқомбоев асарлари қардош халқлар, жумладан, ўзбек ўқувчиларининг ҳам китоб жавонларидан ўрин олгандир.

Аали ТЎҚОМБОЕВ,
Социалистик Меҳнат Қаҳрамони

МЕЪЁР

Кимлар балки мени жасур деб ўйлар,
Менинг жасурликдан кўнглимда ваҳм.
Кимлар эса қобил феълимдан сўйлар,
Мени қобил этган ноқобиллигим.
Кимлар мени журъатсиз деб ўйлайди,
Юксак руҳим — менинг қанотим бироқ.
Кимгадир уқувсиз туюлсам, майли,
Уқувли қошида мен уқувсизроқ.
Буларнинг барчаси тирик жонга хос,
Муҳими — номусдир, энг муҳими — ор.
Гуноҳ қуёшда йўқ, ойда йўқ гуноҳ
Одамзод феълига мезондир меъёр!

ЁН, ГУЛИМ

Кетар бўлсанг, келар кўнглимга ғамлар,
Кечар йилларга тенг ҳар лаҳза, дамлар.
Булут лашкарига банди қуёшим,
Бағримга санчилар сонсиз тиканлар.
Энг гўзал таваллуд — ишқ таваллуди,
Дилда ишқ туғилса, саодат шудир.
Фироқ чоғида, эй, ой юзли дилбар,
Ҳаётим ҳасратин йўқдир ҳудуди.
Умримда кун каби кулдинг қай у кун,
Ҳаёт уммонида ишқинг — қайиғим
Сузарман, шодлигим дўнар қўшиққа,
Бахтлиман бор учун сендек қайлиғим.
Шундан сўзим кескир, узундир қўлим,
Қалблардан қалбларга йўл очар йўлим.
Бир дарахт шохида икки чечакмиз,
Ён, гулим, жон гулим, жонажон гулим!

Саъдулла ҲАКИМ таржималари

АКТЁРГА ЭСДАЛИК НИШОНИ

СССР халқ артисти Зикир Муҳаммаджонов ВЛКСМ Марказий Комитетининг Фахрий ёрлиғи ва эсдалик нишони билан тақдирланди.

Таниқли кино ва театр артисти бу мукофотга ёшларни коммунистик руҳда тарбиялаш борасидаги хизматлари ҳамда ВЛКСМ Марказий Комитети йўлланмаси билан Ноқоратупроқда меҳнат қилаётган ёшлар билан ўтказган ижодий учрашувлари туфайли сазовор бўлди.

М. АЛИМОВ

АГИТБРИГАДА ДАЛА КЕЗАДИ

Ромитан район партия комитети ва «Билим» жамиятининг район бўлими ҳамкорликда ташкил этган агитбригада коллективи Нариманов номидаги колхоз далаларида пахта тераётган Бухоро индустриал техникуми ва Фрунзе номидаги мактаб ўқувчилари ҳузурида бўлдилар. Йиғилганлар лектор Ж. Бозоровнинг «Ўзбекистон 60 йил ичида» деган мавзудаги суҳбатини тингладилар. Район маданият уйи ҳузуридаги «Ғунча» ашула ва рақс ансамбли қатнашчилари концерт кўрсатишди.

Р. АСЛОНОВ

* * *

Олот райони пахтакорлари ҳузурига қардош Туркманистон ССР Чоржўй областининг Фароб районидан агитбригада ташриф буюрди. Улар «Партия XXII съезди», Ф. Хўжаев номидаги колхозларда, Бухоро медицина билим юрти студентлари ҳузурида бўлдилар. Қизиқарли суҳбатлар уюштириб, концертлар намойиш қилдилар.

И. САФАРОВ

* * *

Хева район маданият уйида ташкил этилган агитбригада шу кунларда 46 минг тонна Хева «оқ олтин» хирмони учун фидокорона меҳнат қилаётган пахтакорлар ҳузурида бўлдилар. Фрунзе номидаги колхознинг «Олтин қўллар» ашула ва рақс ансамбли коллективи пахтакорларга маданий хизмат кўрсатиб, уларнинг олқишига сазовор бўлмоқда.

С. АБДУЛЛАЕВ

* * *

Нарпай районидаги Ислом шоир номидаги совхоз пахтакорлари ҳузурига бир гуруҳ ижодкорлар келишди. Шоирлардан Султон Қўқонбеков, Мели Фармонов меҳнат, ёшлик ҳақидаги шеърларидан ўқидилар.

«Ёшлик тароналари» ансамбли иштирокчилари куй ва қўшиқлари, рақслари билан теримчилар кўнглини хушнуд этдилар.

Э. ОМОНОВ

ХАЛҚАРО ҲАЁТ

УНИНГ ИШИ ЯШАЙДИ

Ўтган ҳафтада дунё бўйлаб машъум хабар тарқалди: Ҳиндистоннинг Бош министри Индира Ганди ёвузларча ўлдирилди. Бу шум хабар бутун ер юзидаги тинчликсевар, адолатпарвар кишиларни қаттиқ қайғуга солди. Барча тараққийпарвар инсоният улуғ ҳинд халқининг шонли қизи, атоқли давлат арбоби, тинчлик учун толмас курашчи Индира Ганди ҳаётига суиқасд қилганларни лаънатламоқда.

Одатда сиёсий қотиллик рўй берганда, ўз-ўзидан бу воқеадан кимлар наф кўради, деган савол келиб чиқади. Хўш, Индира Гандининг ўлдирилишидан мақсад нима? Унинг қотиллари кимлар?

Аввало шуни айтиш керакки, Ҳиндистоннинг сиёсий ва иқтисодий мустақиллигининг мустаҳкамланиши кўп жиҳатдан Индира Гандининг номи билан боғлиқ. У мамлакатни сиёсий-иқтисодий жиҳатдан мустаҳкамлаш, халқаро миқёсда обрўйини кўтариш борасида кўп иш қилди. Кўпмиллатли мамлакат аҳолиси ўртасида ҳамжиҳатлик, мустаҳкам бирлик ўрнатишни асосий мақсад қилиб келди. Ҳиндистоннинг ташқи сиёсати империализм ва колониализмга қарши эди. Индира Ганди Осиёдаги буюк мамлакат ҳукуматига узоқ йиллар раҳбарлик қилар экан, Ҳиндистоннинг халқаро миқёсдаги нуфузини оширишга, халқаро масалаларда янада активлигини таъминлашга эришди. Ҳиндистон Американинг Ҳинди-Хитойдаги интервенциясини қоралади. Исроил босқинчиларига қарши кураш олиб бораётган араб халқлари билан Ҳиндистон бирдамдир. Бу мамлакат Жанубий Африкадаги расизм ва апартеидга қарши чиқмоқда. У Ҳинд океанини тинчлик зонасига айлантириш учун ҳаракат қилмоқда. Афғонистонда рўй берган воқеаларга, унинг атрофида давом этаётган турли муносабатларга нисбатан Ҳиндистон реалистик йўл тутиб келаётир. Кампучиянинг қонуний ҳукуматини Ҳиндистон биринчилардан бўлиб тан олди. Буларнинг ҳаммаси Ҳиндистон душманларининг ҳаловатини йўқотди, уларнинг пайтавасига қурт тушди. Бу нарса айниқса 1983 йил март ойида Деҳлида бўлиб ўтган қўшилмаган мамлакатлар давлатлари ва ҳукуматлари бошлиқларининг VII конференциясидан сўнг янада кучайди. Бу анжуманнинг ўтишида Индира Гандининг хизматлари катта эди. Унинг «Мустақиллик, тараққиёт қуролсизланиш ва тинчликдан айрича бўлиши мумкин эмас», деган сўзлари конференция ишининг асосий шиорига айланган эди.

Империалистик кучлар Ҳиндистоннинг бу каби обрў-эътиборини кўролмаслиги аён, албатта. Шунинг учун улар Ҳиндистоннинг халқаро миқёсдаги нуфузини туширишга интилиб келмоқдалар. Бунинг учун аввало уни душман қуроллари билан қамал қилишга, биринчи навбатда, Покистоннинг жиддий қуролланишини тезлаштиришга интилмоқда. Шу билан бирга, Шри Ланка, Бангладеш, Непал каби қўшни мамлакатларда Ҳиндистонга нисбатан ғараз уйғотишга ҳаракат қилади. Бу — бир. Иккинчидан, мамлакат аҳолиси ўртасидаги жипсликни бартараф этишга уринади. Яъни, миллати, дини, тили ва бошқа жиҳатдан фарқ қилувчи кишиларни бир-бирига гиж-гижлаш, бу билан мамлакат қудратини йўқотмоқчи бўлади.

Шулар ҳақида ўйлаганда, Индира Гандининг ўлдирилиши олдиндан ўйланган фитна натижаси деган фикр тўғри эканлилигига ишонгинг келади. Бинобарин, Ҳиндистоннинг таниқли сиёсий ва жамоат арбоблари Индира Ганди ҳаётига нисбатан уюштирилган суиқасдда бевосита бўлмаса-да, қайсидир даражада ташқи кучларнинг таъсири бор, деган хулосага келмоқдалар.

Ҳинд информацион агентликларининг маълумотига кўра, Индира Ганди қотиллари сикх экстримистик группировкаларидан бирига мансуб экан. Шуни айтиш керакки, сикх ва ҳиндулар асрлар давомида тинч-тотув яшаб келди. Бироқ Ҳиндистондан ташқарида «Холистан» деб аталувчи давлат ўйлаб топишди. У Панжоб вилоятида эмиш. Шуниси қизиқки, унинг ўзини ўзи президент деб эълон қилган раҳбари ҳам топилди. Бу «президент» Ж. Чаухан деган шахс бўлиб, у Америка Қўшма Штатларида ва Канадада ўзининг «консулхонаси»ни очишга улгуриб қолмай, ҳатто ўзининг пулини чиқаришга ҳам журъат этган. Уларнинг мақсади Ассом ва бошқа қўшни вилоятларни Ҳиндистондан ажратиб олиш эди. Индира Ганди бутун куч, истеъдод ва билимини, фаолиятини ана шундай келишмовчиликларни бартараф этишга, миллати, элати, дини, тили, ранги ва мазҳабидан қатъий назар бутун мамлакат аҳолиси тинч-тотув, аҳил ва иноқ яшашини, тараққиёт ва ривожланиш йўлидан боришини таъминлашга сарфлади. Уни кўролмаганлар, сиёсатини тушунолмаганлар унга қарши бордилар.

Индира Ганди қотилларидан бири — ўттиз уч ёшли субинспектор Беант Сингх жиноят содир бўлган жойда отиб ўлдирилди. Яна бири — йигирма икки яшар констебль Сатвант Сингх госпиталда даволанмоқда. У Бош министрни ўлдириш учун фитна олдиндан мавжуд бўлганлигини тан олди. Сингх операциядан кейин ўзига келиб, фитна иштирокчиларини айтди. Аммо учинчи шахсни у гўё билмас эмиш. Афтидан, у фитнанинг ижро этилишини назорат қилиб турган. Суиқасддан олдин улар Деҳлида учрашишган. Бу учрашувда ўзини Гьяни деб таништирган шахс фитнани ижро этиш ҳақида буйруқ берган. Бу ишларнинг бошида Панжобнинг маъмурий маркази Чандигарҳда хизмат қилаётган генерал-майор унвонидаги юқори мартабали ҳарбий киши турган. Сатвант Сингх ўз айбига иқрор бўлгач, шерикларидан қўрқиб қолган. Улар мени йўқ қилишлари мумкин, деб хавотир олган. Шундан сўнг маъмурлар қотилни қўриқлаш учун қўшимча чоралар белгилаганлар. Чунки унинг бундан кейинги эътирофлари фитнанинг тўла очилишида, унинг ҳақиқий ташкилотчиларини тезроқ аниқлашда муҳим аҳамият касб этади.

Индира Гандининг вафоти — ҳинд халқи учун оғир йўқотиш. Бироқ ҳинд халқи бу йўқотишдан довдираб қолмайди. Индира Гандининг олижаноб ишлари давом эттирилади, улгуролмай қолган ишлари ниҳоясига етказилади. Бу ҳақда мамлакатнинг янги Бош министри — Индира Гандининг ўғли Ражив Ганди Умумҳиндистон радиоси ва телевидениеси орқали ҳинд халқига мурожаат қилиб нутқ сўзлаганида алоҳида таъкидлади: «Қайси динга мансублигидан, қайси тилда гаплашишидан ва сиёсий эътиқодидан қатъий назар барча гражданлар битта катта оила бўлиб яшайдиган мамлакат — ягона, тинчликсевар ва равнақ топувчи Ҳиндистон ҳақидаги орзу унинг учун нақадар муқаддас бўлганини сизлар ҳаммангиз биласизлар. Унинг бевақт вафоти бу ишни ниҳоясига етказишга имкон бермади. Айни биз шу ишни охирига етказишимиз керак. Чуқур мотам пайтида биз матонат, мардлик ва донолик кўрсатишимиз лозим. Индира Ганди орамизда бўлмаса ҳам, унинг иши яшайди.»

Ҳинд халқининг бу оғир мотамига унга дўст мамлакатларнинг раҳбарлари ҳамдардлик билдирдилар. Мотам маросимида жуда кўплаб мамлакатларнинг давлат ва ҳукумат раҳбарлари, вакиллари иштирок этдилар. КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, СССР Министрлар Советининг Раиси Н. А. Тихонов бошчилигидаги Совет ҳукумати делегацияси ҳам Индира Гандини дафн этиш маросимида қатнашди.

М.БЕРДИЕВ

ҲИНДИСТОН ОНАСИГА

Бугун 683 миллион ҳинд халқининг бошида 683 миллион муаммо бор.

Индира ГАНДИ

Олтиюз миллион халқнинг
олтиюз миллион аламин
Рикша янглиғ елкада
тортган жафокаш Она.
Озодликка интилиб
жанг-жадаллар оламин
Ушоққина жуссада
тортган ҳаётбахш Она!
Ҳиндикуш тоғи бугун
устимга отди ўзин,
Ҳинд наҳрин зилзиласи
қалбда қалқди кўпириб.
Айлансаму довулга
ўша жосус илдизин
Қаттиқ замин бағридан
юлиб кетсам ўпириб.
Эҳ, кўҳна олам, нечун
бошинг урмассан додга!
Аёлдан хун олмоққа
қайдан олдинг дилтошлик!!
Башарият бешигин тебратган
улуғ зотга
Қўл кўтармоқдан ортиқ
борми шарму пасткашлик!
Яшин, чақмоқ, гулдурак,
шамсу қамарга макон —
Гандилар осмонида
ярақлаган ул Зуҳро —
Индиранинг оқ бахмал,
қонли сочлари аро
Бир Ватан уйғондики —
унда ўзи намоён.
Онажон, бугун Сизнинг
тепангизда Ҳиндистон
Яна бир Ганг дарёча
тўкар экан кўздан ёш,
Қотиллар қонли қўли
асло келмади устун,
Ниқоблари сўкилиб,
яна этди ўзин фош!
Онажон, бугун сизнинг
теграгизда Ҳиндистон
Ражив қасами ила
мағрур кўтараркан бош,
Муқаддас ҳокингизга
асов Жамна бермай дош
Қасос пўртанасига
айланди ўша замон!
Бу интиқом тошқиндай
босиб кетар дунёни,
Разилларнинг барчасин
ютгай гирдоб қаърига.
Сиз яшайсиз, Онажон,
Сиз яратган исёнин,
Сиз яратган зиёни
эмган инсон бағрида.
Бугун олтиюз миллион дард,
олтиюз миллион муаммо,
Ягона дардингизни тортмоққа
эмас қодир.
У шундайин айрилиқ,
қудрати буюк аммо
Олтиюз миллион қўлларин
туташтиришга қобил!!

Гулчеҳра ЖЎРАЕВА

БОШ УСТО САИД АҲМАДГА ШИКОЯТ

Каминаи камтарин ва аз дасти номардон хилватшин Сиз устои баркамолга ушбу ҳақирона мактубни юбормакда бўлуб, ажаб бир савдони ҳал этмак ҳаволасини топширадурмен.

Мана, неча авқот боз камина Сизнинг шогирдингиз Шум боланинг чойхонасидаги гурунглардин ажаб номуборак савдоларни тинглайдурменким, то ҳол нервим қўзиб, ўзимни дорулфанодин дорулбақога ҳижрат арафасинда кўрурмен. Камина «гўпиртон» номли дарди номуборакка мубталомизким, боз устига тубандаги янглиғ савдо ажаб муқомат ўлур.

Устои бузруги айни замон, домуллои улуғу ориф уликром, сиз айн муддат вақтингизни каминадан дариғ тутмасдин, менга каромат айласангиз ва ҳало илтимосимни жанобин мукаррамингизга раво этсам. Камина шоири замон, машҳури ширинлисон Гулмат Шошийга нимарса қариндошдурмен. Шул важҳдин ул малик ул-каломнинг хотираи бахайрлари олдида ўзни қарздор ҳисоблайдурмен.

Ўшал қариндошимиз, яъни ширин калом шоир Гулмат Шоший медовой ашъорларини тартиб ҳам сайқал берибон бир девони муборак тадриж этуб эрдилар. Ҳало ўшал муборак девон «Безгакшамол Гулмати Шоший» аталурким, ул хотирангиздан фаромуш ўлмаган ўлса керак. Менким, мухлисингиз Сиз устози муборакка илтижо этурменким, шуҳрат ба хуш шогирдларингиздин бири ўлмиш мирзо Анвар Обиджонбой ўғли ношаърий йўл бирла ўшал девондаги барақларни якто-якто йиртиб олиб, устаҳонангиз ойнасига ёпиштирур ҳамда Шум болани алдаб, эвазига чойхонайи мусаффодан текинга чой ичур. Бундин пири бадавлатимиз ўлмиш шоири ширинлисон Гулмат Шошийнинг хотираси топталмайдиму?

Ҳоло фаромуш кардам пийримиз хобимизга ташриф буюриб, бўйла каромат қилдиларким, ул каромати муборак бул туруғ:

— Э, қариндоши замона! Не ҳол ўлмишким сен, кўру кар, алифу ломдин бехабардурсен? Мен ҳар неки битиб эрдим, ўшал девонда қолиб эрди ва бу девон ниҳони нигоҳи ғайри-ю, ҳамсекрити давра эрди. Не ўлди-ю, ўшал секрит бу кун ғайришоир қўлига тушиб, каминани шармисор этур.

Ушбу калом важҳидин камина бул номани Сизга равона этмакни ўзимизга хуш кўрдук. Алқисса, шуни хокисорлик ила илтижо этурменким, милиса бирла ул Мирзо Анвар писари Обиджоннинг кулбасига боруб, дастидин ўша девони муборакни тортиб олиб, минбаъд ойнангиздин ул кимсага жой бермангиз, деб шоири ўтганзамон Гулмат Шошийнинг қариндоши—

Маҳмуд АҲРОРУФ.

Самарқанд

ИКИР-ФИКРЛАР

Оғзи қийшиқ бўлса ҳам, хотин гапирсин.

●

Уч безори бир йигитни калтаклашаётганини кўрган киши «эл қатори» деб безориларга кўмаклашди.

●

Театр — билетни ўтказиб келадиган администратордан бошланади.

А. ЮНУСОВ

ЭНДИ БУНАҚА БЎЛМАЙДИ...

Инсофсизлик ҳам эви билан-да! Индамасам, бу ҳали яна нима ҳунарлар кўрсатмайди? Жаҳлнинг зўридан рухсат ҳам сўраб ўтирмай олдига кириб бордим.

—Сен кимсан, — дедим унга, — нега бунча талтаясан?

—Ие, жиннимисан ўзи! Мен директоринг Тўраевман!

—Ҳа, сен Тўраевсан. Тўраев бўлсанг нима бўпти? Мен Тўраевман, директорман деб нима номаъқулчилик бўлса қилаверасанми? Дунё бир сенга қолганми!

—Нима қилибман...

—Нима қилибсан! Янги «ЗИЛ»ни қанчага сотдинг? Бектемирнинг ўзи «Рулга ўтириш учун беш юз сўмим кетди», деб ўтирибди. Бизда йўқмиди ўша савил...

—Бўлди! Кўп вайсама...

—Вайсама, дейсан. Ўтган ойда икки сигирни акт қилдинг, йиқилиб ўлди деб. Билдик — жиғилдонингга йиқилиб тушган экан. Ана, Қарши подачи ўлгани йўқ!

—Бу сенинг ишинг эмас...

—Кимнинг иши! Майли, бўлди, мени заправкага қўясан. Бензин пуллашни биз ҳам биламиз. Бўлмаса, қанча буғдойни сотганингни ҳам...

— Бўлди-е, бунча сафсата сотасан! Ишинг бўлса, эртага кел!

Эртасига келдим. Қабулхонада бирпас ўтирдим. Бирикки марта томоқ қириб йўталдим. Хуллас, ҳаммадан кейин... эгилиб кирдим.

—Ассалому алайкум, Тўраев ака, кечирасиз, энди кайф билан... кеча сал...

—Ҳе, кайфинг қурсин. Кечаги гапингни эсла. Бектемир нима девди?

—Ҳеч нарса, Тўраев ака, ҳеч нарса демовди!

—Ҳм... Қанақа икки сигирни гапирдинг!

— Ўзимизникини, Тўраев ака, ўзимизникини... Сигир йиқилиб оёғи сал... ҳалиги... Кечиринг, Тўраев ака!

— Кечиринг дейди-я... Кайфинг қурсин. Бунақа бўлмайди-да, одам деган.

—Йўқ. Тўраев ака, кечиринг, энди бунақа бўлмайди...

Алимардон БЎРОНОВ
Олтинсой райони

Рассом М. УНГАРОВ

СУРАТ ВА СИЙРАТ

Танқидчи
Лазиз ҚАЮМОВ

Танқидчи
Нинель ВЛАДИМИРОВА

Танқидчи
Умарали НОРМАТОВ

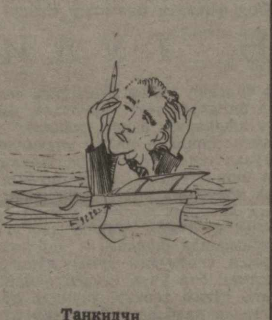

Танқидчи
Нуриддин ШУКУРОВ

ПАХТАЗОР ҲАНГОМАЛАРИ

— Шодивой янаги пахта терими мавсумигача албатта механизаторликка ўқийман, деяпти.

—Тепса-тебранмас Шодиво-я?

—Ҳа, бу йилги мавсумда у роса адабини еди.

—Қўлда пахта терибдида?

—Бе, қаёқда. Хотини машинада пахта терганида, у уйида болаларига қараб ўтирган.

●

—Ҳалимахонларнинг уйидан совчиларнинг кети узилмай қолдими?

— Эшитмадингизми, Ҳалимахон кўп пахта терганлиги учун «Жигули» билан мукофотланди.

Ҳ. СИДДИҚОВ

●

— Муборак бўлсин, Қўзивой, чойхонани тарк этиб, пахта теримига чиқибсиз-да. Ҳечам кўзларимга ишонгим келмаяпти!

— Кўзларингизга ишонмай тўғри қиласиз. Ҳалиям теримга эмас, хотинимга овқат олиб келяпман.

Н. ТОҒАЕВ

●

— Торттирган пахтангнинг орасидан тарвуз чиқди-я, уят эмасми, ука?

—Озиқли от ҳоримас, дейдилар-ку, табелчи ака!

М. ҲАЙДАРОВ

БОЛАНИНГ ТИЛИ ШИРИН

Шамол дарвозани очиб юборди. Ҳовлида ўйнаб юрган Азизбек югуриб аясининг олдига борди-да, деди:

—Ая, эшикни қулфлаб қўйинг.

—Нега?

—Шамол ҳовлимизга кираман, деяпти.

◆

—Ёзда қачон уйғонасан? —деб сўради Толибжондан қўшниси.

—Хўрозимиз қичқирганда.

—Вой-й, шунақа вақтли турасанми?

—Бизнинг хўроз пешинда қичқиради-да.

Т. ЕРМАТОВ

◆

—Ойи, нега дадамнинг сочлари тўкилган?

—Ёшлигида кўп китоб ўқиган.

—Унда эртага мен ҳам мактабга бормайман.

◆

— Катта бўлганингда ким бўлмоқчисан?

—Магазинчи.

—Нега?

—Хоҳлаган нарсамни еяверман-да.

В. БОБОМУРОДОВ

Муҳаммад ЮСУФ

ЖИЙДА ТАГИДА

Сой бўйи. Тун. Куз.
Бир йигит, бир қиз.
Шивир-шивирлар,
Жийда тагида.

Сувга чиққан чол,
Уйга қайтди лол.
Дилда санчиғлар,
Жийда... тагида...

—Қайдасан, кампир?
Адо бўлдинг, тур!
Ўпишаётир,
Уйинг куйгурлар,
Жийда тагида...

Кейин не бўлди?
Кейин ўй бўлди.
Кейин тўй бўлди.
Қолмади сирлар —
Жийда тагида.

Назиржон МАНСУРОВ

ДАДИЛЛИК

— Кечаги гапини қаранг,— давом этди Муҳсин,— Гап сотмай, ишни қилинглар эмиш. Хумпар! Иккита гап билан тузлаб қўяй, дедиму, шайтонга ҳай бердим.

— Тўғри қилдингиз, бўлмаса бир кориҳол бўларди, — деди киноя билан Нурилло.

— Агар жаҳлим чиқиб кетса, отам тирилиб келсаям аямайман.

— Менингча, — деди Ҳалим. Ҳамма унинг тишсиз оғзига тикилди, доим янги гап айтувчи эди, — оёқ олишиям бежо, секретарь қиз билан ҳалигидай... Ҳиринг-ҳиринг, қилиб юради. Ҳамма ҳаяжонланиб кетди.

— Йўғ-э?!

— Гап буёқда дегин. Бурноғи йили ўша ойимча, Нурилло ака сиздан ёқимсиз ҳид келади, деган эди. Бундан чиқди, бошлиғимиздан ёқимли ҳид келар экан-да.

Кулишди. Ҳалим гапни бошлаб қўйиб, ишини давом эттираверди.

— Менинг жаҳлим чиқмасин, чиқса... — деди Муҳсин. — Кеча денг Ҳалимбой, автобусда бир йигит чунонам бурқситиб чекяптики, аста қўяверасиз. Чекма, дейдиган кимса йўқ. Шайтон, шартта ёқасидан ушлаб отиб юбор, дейди. Мен-ку, папирос ҳидига ўрганиб кетганман...

Муҳсин шу баҳонада, хонани доим сигарет тутунига тўлдириб ўтирадиган Нуруллони коййиб ўтмоқчи эди, яна индамади.

— Кап-катта одам муштдай бола билан олишиб ўтирмай, дедим.

— Яхши қилибсиз, — деди Нурилло, —

Деразага қараб турган Муҳсин хонадагиларга юзланиб:

— Кетдилар каттаконимиз,— деди. — Бошлиқларгаям маза. Тагида машинаси, хоҳлаган томонига боради. Мажлис бор эмиш. Гап-да! Бозорга кетди.

У жойига ўтирди. Эснаган эди, бетининг ярми оғизга айланиб кетди.

— Бошлиғимизгаям ҳайронман, — деди Нурилло кир рўмолчаси билан юзини артар экан, — менга, сизнинг ёқангиз доим қозон ювадиган латтага ўхшаб юради, дейди... Бировнинг ёқаси билан нима ишинг бор.

бўлмаса бир кориҳол бўлар эди.

— Ҳў, яхши қиламанми, ёмон қиламанми, ўзим биламан, — деди тўсатдан жаҳли чиқиб Муҳсин.

— Менингча,— деди Ҳалим, — бошлиқнинг шундай хурмача қилиқлари бўлса, орқасидан ғийбат қилмай, шартта бетига айтиш керак.

— Албатта,— деди жонланиб Муҳсин,— бетга айтганнинг заҳри йўқ.

— Бу ишни ўзингиз боплайсиз,— деди Нурилло сигарет тутатар экан.— Сиз чўрткесар одамсиз.

— Мен-ку, айтишим мумкин...— деб мижғовланди Муҳсин,— Лекин ўзларинг биласизлар, тариқдай жанжални тоғдай қилиб юбораман. Бу ишга Ҳалимбой тузук, оғир-босиқ.

— Э-э, мени қўйсангиз-чи. Сиз анча дадил одамсиз.

Узоқ тортишувдан сўнг, Муҳсин кўнди.

... Бошлиқ келди. Нурилло имлади. Ҳалим ияк қоқди. Муҳсин ўрнидан туриб, бошлиқнинг олдига кирди. Ходимлар қулоқларини «динг» қилишиб, шовқин бошланишини кутишди. Аммо жимлик. Орадан кўп ўтмай, Муҳсин терлаб-пишиб чиқиб келди. Унинг орқасидан бошлиқ кўринди. Иш вақти тугаган эди. Бошлиқ хайрлашар экан, Муҳсинга деди:

— Мабодо машина керак бўлса...

— Йўқ, йўқ. Ҳамма нарса тахт,— шошиб жавоб қилди Муҳсин.

Ҳалим билан Нурилло ҳайрон бўлиб Муҳсинга тикилдилар.

— Нима бўлди?— деди Ҳалим билан Нурилло бараварига.

— Э, сўраманглар,— қўлини силтади Муҳсин.— Зиёфатга айтиб қўйдим.

— Зиёфатга?

— Ҳа, зиёфатга. Хўжайинни зиёфатга айтиб қўйдим. Энди сизлардан илтимос, ойликкача озгина пул бериб туринглар. Зиёфатни ўтказиб олай.

— Кеча бор пулимни ишлатиб қўювдим, — деди Ҳалим.

— Ҳали ойликкача узоқ.— деб қўшиб қўйди Нурилло.

ЭРКАКЛАР ҚАБИЛАСИ

Камина тоғу тошни, ўрмонни яхши кўраман. Бормаган жойим йўқ ҳисоб. Бу гал Айиқғор ва унинг атрофидаги ўрмонларни ўрганиш учун йўлга чиқдим. Юким оғир бўлса-да, енгил қадам ташлаб кетаяпман. Ниҳоят, Айиқғорга етиб бордим. Ғор атрофида соч-соқоли ўсиб кетган, маймунсифат одамлар юришибди. Қўрқиб кетдим. Ҳозир мени кўришадию, бир ўқ билан... Мен шу вақтгача фанга маълум бўлмаган қабила қаршисида турардим-да. Номаълум одамларни топганим бутун дунёга шов-шув бўлади энди, деб ўйлардим.

Улар мени ҳурмат билан қарши олишди. Ғорга олиб кириб тўрдаги айиқ терисидан жой беришди. Ёши каттароғи мен бемалол тушунадиган тилда гап бошлади:

— Келганинг яхши бўлди. Яна бир кишига кўпайдик. Яқин-орада шаҳар-қишлоқларда эркак зоти қолмайди...

— Нега? — деб таажжубланиб сўрадим.

— Нима, сен уйланмаганмисан?

— Йўқ.

— Жуда зўр. — Улар қувониб кетишди. — Мана, хоҳлаган жойингда эркин қушдек юрибсан. Уйланганингда хотининг рухсат берармиди? Йўқ! Хотинингнинг сўраганларини олиб бериш учун бир кўза тилло ҳам камлик қилади. Тўғрими?

— Балки...

У гапимни бўлди.

— Кейин нима бўлади? Сени ҳайдайди. Олган маошинг билан қўшмозор бўл, — дейди. Сен нима қиласан? Куюнганингдан бор-йўғингга ича бошлайсан. Хотинингнинг дугоналари, «Қўявер, у ўзи одам бўлмасди. Қадрингга етмади. Шунча вақт хизматини қилдинг, билмади кўрнамак! Баттар бўлсин!» дейишади. Сен буни эшитиб нима қиласан? Бошингни олиб чиқиб кетасан. Шу яхшими? Манаву шоввозга қара. Муштини кўр.

Мушти мушукнинг боласидек келадиган пакана йигитга қарадим. У сарғайиб кетган тартибсиз тишларини кўрсатиб илжайди.

— Унинг хотини: «Тирноғимга бўёқ топиб келинг. Фақат, қизилидан бўлсин», деб шаҳарга жўнатиб юборибди. Бечора, икки кун овора бўлиб, уч килолигидан топиб келса, «Бу тунука бўёқ-ку», деб бошига солибди. Барибир эмасми? Топилганига шукур қилиб, суртиб юравермайдими! Шундан бери унинг нерви чатоқ. Туни билан инграб чиқади. Ёки, мана Ботиржон, — у ёнидаги гавдали йигитга ишора қилди. — Хотинининг дастидан бор-йўғи биттагина тўнини елкасига ташлаб, уйидан чиқиб кетган. Йигитлик қилган!...

Кўзимга иссиқроқ кўринган бу йигит, мени танимади. У қўшнимиз эди. Ботиржонни ўзига мос бир қизга уйлантиришди. Негадир бир йил тўлмай у қаёққадир кетиб қолди. Шундан кейин уни ҳеч ким кўрмаган. Ботиржонни кўргач, миямга бир фикр келди. Ўтган йили Шодивой аканинг қизи унаштирилган йигитига тегмай қочиб кетган эди. Ҳозиргача дараги йўқ. Шундай экан, қаердадир аёллар қабиласи ҳам бўлса керак-да...

Муталлиб СОДИҚОВ

ҚУЛОҚҚА ЧАЛИНГАН ГАПЛАР

Мен бузилиб қолдим, бугун ишга чиқа олмайман.
(Шофёрнинг гапидан)

◆

Илтимос, шофёр ука мени «Ташлама»га ташлаб ўтсангиз.
(Бир кампирнинг шофёрга мурожаати)

◆

Кечқурун колхоз клубига «Сенинг муҳаббатинг» келади.
(Киномеханикнинг гапидан)

С. ҲАКИМОВ

ТУҲМАТЧИ

ТУЮҚ

Чойхонада «миш-миш», ғийбат дастурхонин ёзар у,
Фисқу фасод ҳунаридан мамнун, кўнгил ёзар у.
Ногоҳ нишон қолмаса туҳмат тўрин тўқишга,
Ғийбатини тинглаганлар устидан ҳам ёзар у.

Маҳмуд СУЛТОНОВ

Вячеслав СИСОЕВ

СИРЛИ ҲАЛҚА

Сантехникнинг телевизори бузилиб қолди. Бу албатта арзимаган нарса. У телевизор тузатадиган уста чақирди.

—Кутинг, боради, — дейишди унга.

—Қачон боради?

—Бугун.

Кутди. Ўша куни, эртасига... Охири тоқати тоқ бўлди. Шикоят ёзди. Кейин эса комиссия, текшириш ва ҳоказо. Аниқлашди. Телевизор тузатадиган уста айбдор эмас экан. Унинг холодильниги бузилиб қолибди. Қўнғироқ қилган экан, унга ваъда беришибди.

—Кутинг, мутахассисини юборамиз.

—Қачон кутай?

—Бугун.

Телевизор тузатадиган уста ўзини босиб, куни бўйи кутибди. Ҳеч кимдан дарак бўлмабди. Охири бардоши тугаб, шикоят ёзибди. Яна комиссия, текшириш... Афсуски, холодильник тузатадиган уста ҳам айбдор эмас экан. Уйининг иситгичи ишламай қолиб, кун бўйи сантехникни кутибди.

Икки кундан буён ишга бормаган сантехник ҳам айбдор эмас эди. Чунки унинг телевизори бузилиб, тузатадиган устани кутганди.

Э. БЕК таржимаси

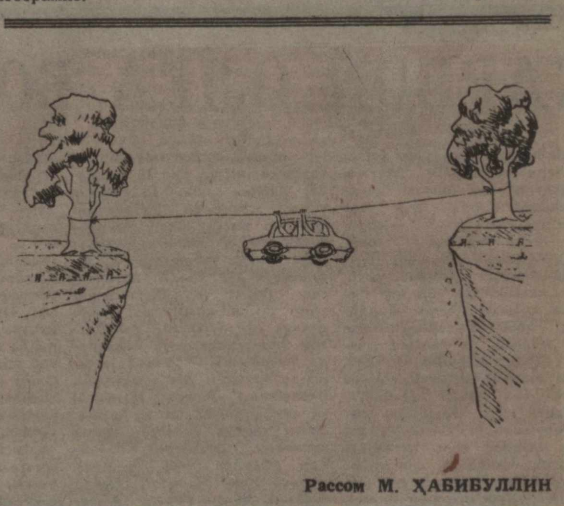

Рассом М. ҲАБИБУЛЛИН

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ
БАҲОСИ 10 ТИЙИН

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА»

Орган союза писателей Узбекистана и Министерства культуры Узбекской ССР.

Бош редактор: Одил ЁҚУБОВ

Редколлегия: Раҳим АҲМЕДОВ, Рамз БОБОЖОН, Собир БОБОЕВ, Барот БОЙҚОБИЛОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош редактор ўринбосари), Саъдулла КАРОМАТОВ, Асқад МУХТОР, Абдулла ОРИПОВ, Назир САФАРОВ, Ўлмас УМАРБЕКОВ, Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ (масъул секретарь), Тўлепберган ҚАЙИПБЕРГАНОВ, Тўлқиной ҚОДИРОВА, Лазиз ҚАЮМОВ, Малик ҚАЮМОВ, Сора ЭШОНТЎРАЕВА.

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: 700000, Тошкент ГСП, Ленинград кўчаси, 32.
ТЕЛЕФОНЛАР: Бош редактор — 33-52-91, 32-57-42, қабулхона — 32-54-71, бош редактор ўринбосари — 33-43-65, 32-54-66, масъул секретарь — 33-49-93, 32-58-49, секретариат — 33-49-93, БЎЛИМЛАР: ижтимоий-сиёсий — 32-56-50, хатлар ва оммавий ишлар 32-56-49, танқид ва адабиётшунослик — 32-55-98; поэзия ва проза — 32-55-78, санъат — 32-56-48, сатира ва юмор — 32-74, фотолаборатория — 32-58-95.

Редакцияга келган қўлёзма ва суратлар авторларига қайтарилмайди. Ҳикоялар уч интервалда 14 бет, очерк ва мақолалар 12 бетдан ошмаслиги керак.

Р. — 10533. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс 64593. В. 3157. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12